

Rom-Berlin Aksen 1936-1939

Martin C.F. Lausten

Indholdsfortegnelse

Abstrakt	3
Introduktion	4
Problemstilling	4
Problemformulering	6
Forskningsdebat	6
Kapitel 1.	11
Kapitel 2.	18
Kapitel 3.	23
Kapitel 4.	35
Konklusion	49
Litteraturliste	52

The Rome-Berlin Axis 1936-1939

When the English ambassador Neville Henderson arrived at the foreign ministry to deliver the declaration of war on September 3, he inadvertently got into a disagreement with the foreign minister von Ribbentrop. Both men claimed that their country weren't responsible for the outbreak of the war and that history would subsequently judge the guilty part. The same thing happened hours later with the French ambassador, he and von Ribbentrop also called upon history to judge the guilty part.

The International Military Tribunal at Nuremberg found that Hitler and the Nazi-regime had deliberately prepared, planned and initiated a war of aggression and thus found the leaders of the regime guilty of crimes against peace. In the sentencing, the Tribunal emphasized that the seizure of Austria and Czechoslovakia and that the war against Poland did not come out of the blue, but that these actions were carefully prepared in accordance with a predetermined plan revealed in the thousands of documents confiscated by the Allies in the last weeks of the war.

Since then historians have debated the foreign policy of Nazi-Germany and fascist-Italy. Did Hitler and Mussolini have a foreign policy programme which they followed or were they opportunists that simply used the possibilities as they came along?

The thesis will discuss the Tribunal's postulate that the Axis powers cooperated to overthrow the existing world order.

The thesis will use the ongoing debate of functionalist vs. intentionalist as a springboard before focusing on key episodes such as the Hossbach conference and *Anschluss* to analyse to what, if any extent, the Axis powers cooperated.

The Axis Alliance existed from its creation on two levels, what the outside world could see, hear and read and what the two regimes were doing behind the façade. Outwardly the façade was neat and polished, the top of each regime complimented and supported each other with public statements, but behind the façade, the ideological community was reduced to indifference, both parties were distrustful and the relationship was marked by deep tensions and intense rivalry in an attempt to achieve supremacy and therefore there was never any kind of cooperation.

Indledning

I de tidlige morgentimer den 3. september 1939 telefonerede den engelske ambassadør i Berlin Neville Henderson det tyske udenrigsministerium i Wilhelmstrasse for at bebude, at han kl. 09.00 havde en betydningsfuld meddelelse til udenrigsminister Joachim von Ribbentrop. Med indstuderet arrogance blev Henderson meddelt, at von Ribbentrop ikke ville være disponibel, men at man ville finde en repræsentant fra udenrigsministeriet, der kunne modtage beskeden. Efter at have overleveret det britiske ultimatum til Hitlers tolk Paul Schmidt, modtog Henderson kl. 11.20 den tyske ripost, der var et årsagssammenhængende anklageskrift; "Without the intervention of the British Government a reasonable solution doing justice to both sides would certainly have been found between Germany and Poland."¹ Hendersons kommentar til riposten var, at det ville blive overladt til historien at bedømme, hvor skylden skulle placeres, hvortil von Ribbentrop køligt svarede, at historien allerede havde frifundet Det Tredje Rige.²

Klokken 12.00 aflagde den franske ambassadør Robert Coulondre et visit i Wilhelmstrasse for at forlange et svar til det franske ultimatum. Udenrigsministeriets departementschef Ernst von Weizsäcker måtte brødbetyngt beklage, at han ikke kunne oplyse Coulondre om et fyldestgørende svar var forestående, endsige om et sådan overhovedet ville blive givet. Von Ribbentrop mødtes med Coulondre klokken 12.30, hvor han beklagede Frankrigs afvisning af det italienske udkast og indtrædelse i konflikten. Von Ribbentrop forsikrede Coulondre, at Tyskland under ingen omstændigheder ville angribe Frankrig. Man ønskede at leve i fredelig sameksistens, og hvis Frankrig angreb, ville det være en uprovokeret krigshandling, hvorved Frankrig ville fremstå som aggressoren. Hertil svarede Coulondre at historien ville domfælde de skyldige.³ Den dag i september 1939 påkaldte mange sig historien som dommer.

Aksemagternes udenrigspolitik, og herunder årsagerne til 2. Verdenskrig, har draget generationer af historikere, der har skrevet tusindvis af sider om emnet uden at fascinationen og lidenskaben er aftaget. Det Tredje Riges udenrigspolitik er således arnested for et større antal hypoteser, og skønt disse er blevet undersøgt, har de bibeholdt deres tiltrækningskraft og er stadig en del af den gængse opfattelse af perioden. Der er altså stadig liv i hypoteserne og de vil tjene som omdrejningspunkt for specialet, her navnlig hypotesen om et aksesamarbejde.

Problemstilling

I de anspændte år forud for krigsudbruddet var der en udbredt opfattelse blandt de europæiske befolkninger om, at Tyskland og Italien havde samarbejdet siden 1935. Skønt Hitler og Mussolini dementerede rygterne om en alliance, så forsvandt mistanken om, at de to diktatorer koordinerede deres udenrigspolitik samtidig med at de foregav at handle uafhængigt af hinanden for dermed at opnå indrømmelser fra England og Frankrig, ikke. I den henseende fik Hitler og Mussolinis løfter om afspænding også betydning for den voksende mistillid til de to regimer, da løfterne gang på gang resulterede i falske forhåbninger om fredelig sameksistens. Et andet væsentligt aspekt i de mange garantier om afspænding var, at det forhindrede England og Frankrig i at danne fælles front mod regimernes løbende aggressioner. Mistanken om et aksesamarbejde opstod imidlertid ikke kun på baggrund af de mange løftebrud, men også som en konsekvens af en iøjnefaldende ensartethed mellem landenes aktioner.

Der var med andre ord en begrundet frygt for, at aksemagternes ageren var koordineret, en frygt som Churchill italesatte i underhuset dagen efter *Anschluss*: "Europe is confronted with a programme of aggression, nicely calculated and timed, unfolding stage by stage. (...) Where are we

¹ Namier (1948), s. 397.

² Henderson (1940), s. 285.

³ Namier (1948), s. 401ff.

going to be two years hence, for instance, when the German Army will certainly be much larger than the French Army, and when all the small nations will have fled from Geneva to pay homage to the ever-waxing power of the Nazi system.”⁴ Churchills tale demonstrerede den generelle opfattelse, at de to aksemagter samarbejdede for at omstyrte den eksisterende verdensorden.

Denne opfattelse fik stor betydning for Italien og Tyskland efter krigens afslutning. De to nationers vidt forskellige roller før og under 2. Verdenskrigs betød, at de blev behandlet vidt forskelligt efter krigen. I Italien var der et stort ønske i de fleste samfundslag om at glemme fortiden og ikke granske landets forbrydelser. Helt i tråd med ønsket om at fortrænge fortiden vedtog den italienske overgangsregering den 22. juni 1946 Togliatti-amnestien, der benådede og nedsatte straffen for almindelige forbrydelser såvel som politiske såsom samarbejdet med tyskerne og republikken Salò.⁵ De allierede støttede modstræbende amnestien, da de frygtede, at et italiensk Nürnberg kunne skubbe Italien over i den kommunistiske blok, og derfor blev der i Italien aldrig foretaget nogen officiel undersøgelse af årsagerne til krigens udbrud.⁶

Det modsatte gjorde sig gældende med Tyskland. Den 19. november 1945 forsamledes Den Internationale Militær Tribunal i Nürnberg. Her tiltalte man nazipartiets lederkorps samt rigskabinet for at være ansvarlig for: ”Crimes against peace: Namely, planning, preparation, initiation, or waging of a war of aggression”.⁷ Tribunalet fandt det bevist, at den tyske regering havde begået forbrydelser mod freden ved at planlægge, forberede, indlede og føre angrebskrige mod en række stater. Det første overgreb, der henvises til i anklageskrifter, er beslaglæggelsen af Østrig og Tjekkoslaviet og den første angrebskrig, der nævnes, er invasion af Polen den 1. september 1939. I domsafsigelsen lagde Tribunalet vægt på, at beslaglæggelsen af Østrig og Tjekkoslaviet samt krigen mod Polen ikke kom ud af det blå, men at disse handlinger var omhyggeligt forberedte i overensstemmelse med en forudbestemt plan, der blev afsløret i de tusindvis af dokumenter, som de allierede konfiskerede i krigens sidste uger.⁸

Den plan havde Hitler første gang åbenbart i *Mein Kampf*. Tribunalet betragtede *Mein Kampf* som mere end blot en privat dagbog, hvor Hitler nedfældede sine hemmelige tanker. Bogens virkelige betydning lå i det tankegods og den umiskendelige holdning til aggression, der blev afsløret på dens sider og proklameret vidt og bredt. Churchill var ligeledes klar i mælet: “there was no book that deserved more careful study from the rulers, political and militarily, of the Allied powers. All was there – the programme of German resurrection; the plan for combating Marxism; (...) the rightful position of Germany at the summit of the world.”⁹

I dets endelige domsafsigelse lagde Tribunalet særlig vægt på fire hemmelige møder, som Hitler holdt før krigens udbrud, som bevis for eksistensen af en plan for at omstyrte den eksisterende verdensorden. Disse møder fandt sted den 5. november 1937 (Hossbachkonferencen), den 23. maj 1939 (dagen efter underskrivelsen af Stålpagten), den 22. august 1939 (umiddelbart før underskrivelsen af Molotov-Ribbentrop-pagten) og den 23. november 1939. Hitler talte på disse møder åbent og bramfrit om de fremtidige mål, hvorfor Tribunalet konkluderede, at nazipartiets lederkorps samt rigskabinetet fra senest den 5. november 1937, men sandsynligvis tidligere, planlagde og forberedte at føre en angrebskrig.¹⁰

På baggrund af ovenstående ønskes følgende belyst.

* Betegnelse for Østrigs indlemmelse i Tyskland.

⁴ Churchill (1948), s. 244.

⁵ Prospero (2016), s. 26ff.

⁶ Mack Smith (1976), s. 5 og Martel (1999), s. 2.

⁷ Nazi Conspiracy (1947), s. 3.

⁸ Ibid. s. 16.

⁹ Churchill (1948), s. 43.

¹⁰ Nazi Conspiracy (1947), s. 55.

Problemformulering

En diskussion af Den Internationale Militær Tribunals postulat at aksemagterne samarbejdede for at omstyrte den eksisterende verdensorden.

Forskningsdebat

Efter krigens afslutning blev politisk bekvemmelighed blandet med moralsk overbevisning, hvorfor sejrherrene ikke fandt det nødvendigt at se udover Hitlers inkarnerede ondskab, da dette kunne medføre ubehagelige spørgsmål vedrørende England og Frankrigs *appeasementpolitik*, USA's isolationspolitik, Stalins andel i Molotov-Ribbentrop-pagten samt Polen og Ungarns andel i delingen af Tjekkosllovakiet. Sprængfarlige emner i en urolig tid og derfor blev fortællingen om Hitlers krigsansvar aldrig udfordret. Hitler var enestående (ond) og alle parter var tilfredse med *Great Man* teorien, hvilket står i skærende kontrast til den labyrint af modstridende fortolkninger på årsagerne til 1. Verdenskrigs udbrud.¹¹ Hitler og Hitler alene var således ansvarlig for 2. Verdenskrigs udbrud.

A.J.P Taylor

Først med udgivelsen af A.J.P Taylors bestseller *The Origins of the Second World War* i 1961 blev den etablerede fortolkning af Hitlers rolle i 2. Verdenskrigs udbrud udfordret. Taylor beskyldte tidligere historikere for at lede efter en syndebuk og afviste *Great Man* teorien om Hitler. Ifølge Taylor var Hitler hverken usædvanlig eller unik, men derimod en ordinær statsmand, der ikke afskildte sig fra andre store statsmænd, med mål og visioner der begrænsede sig til at opgradere Tysklands internationale status. Taylor mente, at det, der adskilte Hitler var, at han besad en enestående intuition og han var en fantastisk opportunist, der agerede og udnyttede de muligheder, der opstod.¹²

Derudover lancerede Taylor to opsigtsvækkende teser; i den første tese udfordrede han den accepterede forestilling om, at Hitler forberedte sig på en krig mod Vestmagterne. Taylor mente, at Tysklands genoprustning og militære kapacitet var så mangelfuld, at den kun kunne bruges som supplement til et diplomatisk bluff eller i bedste fald til en afgrænset *Blitzkrieg*.¹³ Det var således superopportunisten Hitler, der forregnede sig og ved en fejltagelse startede en krig, han aldrig havde planlagt: "Hitler was gambling on some twist of fortune which would present him with success in foreign affairs, just as a miracle had made him Chancellor in 1933. There was here no concrete plan, no directive for German policy in 1937 and 1938." og "Against all expectations, Hitler found himself at war with the Western Powers before he had conquered the East."¹⁴

Den anden tese angik den indrømmelses- og eftergivningspolitik, *appeasement*, som England og Frankrig havde ført i 30'erne. På daværende tidspunkt havde ingen historiker forsvaret *appeasement* politikken. De engelske og franske politikere blev fremstillet som naive fjolser, der fejl- og kujonagtigt sad på sidelinjen og håbede at nazismen og kommunismen ville tilintetgøre hinanden, samtidig med at de nidkært forsvarede de nedarvede privilegier og det kapitalistiske system, der havde skubbet millioner af arbejdsløse i hænderne på de to ismer. Det vakte således stor furore, da en fremtrædende historiker som Taylor erklærede, at *appeasement* ikke nødvendigvis var forkert, men blot en forkert ført politik.¹⁵

¹¹ Gooch (1940), s. 9 og Howard (1978), s. 115.

¹² Taylor (1963), s. 132 og 142.

¹³ Ibid. s. 75 og 245.

¹⁴ Ibid. s. 132 og 70.

¹⁵ Taylor. s. 243ff. og Watt (1965), s. 192ff og 199ff.

Taylors hypoteser blev mødt med en enorm interesse og afstedkom en stor debat, der siden har delt historikere i to lejre. Taylor lagde kimen til en funktionalistisk fortolkning af Hitlers udenrigspolitik, hvor hans modstandere opfatter udenrigspolitikken som værende intentionalistisk.

Funktionalisme vs. intentionalisme

Tilhængere af funktionalistteorien, Barraclough, Broszat, Mommsen og Taylor m.fl., forkaster forestillingen om en tysk udenrigspolitik med klare konturer, der udfolder sig i overensstemmelse med Hitlers ideologiske program. De afviser, at Hitler havde en *masterplan* og at Det Tredje Rigets udenrigspolitik på forhånd var fast defineret. De fremhæver således, at Tysklands ekspansionsmål var uspecificerede og at udviklingen fandt sted på grund af nazibevægelsens ukontrollable dynamik og momentum samt regeringens interne splittelse og institutionelle rivaliseringer.¹⁶ Mommsen betoner, at Rigets udenrigspolitik var ”ekspansion uden objekt”, hvorfor det blev ekspansion i alle retninger.¹⁷

Det jødiske spørgsmål er et godt eksempel på, hvordan funktionalistteoretikere ser den mudrede og tilfældige udviklingsproces; forskelsbehandling blev til pogromer, der blev til Madagaskarplanen, der førte til Babi-Yar og slutteligt *Die Endlösung*. Det var ikke en udvikling, der var planlagt på forhånd, men snarer resultatet af en politisk linje, der løbende blev revideret. Ideer såsom *Drang nach Osten*, *Anschluss* og *Lebensraum* var således blot fraser, der tjente et propagandamæssigt formål, indtil de pludseligt blev realiserbare og opnåelige mål.¹⁸

I deres optik er Hitler ikke en Great Man med en urokkelig jernvilje og en krystalklar vision, der formede begivenhederne efter sine ideologiske mål. Hitler var derimod en kalkulerende super improvisator med et fremragende skuespiltalent. Hans ophyggeagtigt indøvede optrin, hvor han i løbet af et par sekunder var i stand til at oparbejde et autentisk frådende raseri for derefter pludseligt at tale og optræde normalt, var en del af et planlagt diplomatisk skuespil. Hitlers modstandere skulle få det indtryk, at de stod overfor en fanatiker, der ikke ville bevæge sig en millimeter, før de politiske mål var nået.¹⁹

Modsat denne teori står intentionalisterne, Hildebrand, Hauner, Michalka, Overy, Trevor-Roper og Weinberg m.fl., der mener, at det er kildemæssigt beviseligt, at Hitler så tidligt som 1922 havde en klar vision for Tysklands fremtidige udenrigspolitik. De fremhæver således, at Hitler i *Mein Kampf* skrev, at England og Italien skulle fastholdes i en alliance for at sikre tysk *Lebensraum* i Østeuropa, at traktater og alliancer var midlertidige foranstaltninger, der ville blive brudt i det øjeblik, hvor de ikke længere gavnede fædrelandet og at truslen om krig skulle være et diplomatisk trumfkort og ikke en sidste udvej. I visse tilfælde skulle truslen om krig sågar være den foretrukne fremgangsmåde. Hitler nedfældede disse tanker første gang i *Mein Kampf* og gentog dem i private samtaler, hvorefter hans dominerende personlighed drev udviklingen frem.

Funktionalisterne afviser tesen om en nær guddommelig Hitler, hvorfra alle initiativer og ordrer udgik, da de fremhæver, at de gamle elitors strukturelle bånd hæmmede Hitlers muligheder for at føre en egenrådig udenrigspolitik. Intentionalisterne afviser dette argument og påpeger at Hitlers udenrigspolitik i perioden 1933–1941 er bemærkelsesværdigt ensartet og overensstemmende med *Mein Kampf*. Derudover mener de, at de gamle elitors bånd ikke låste Hitler, men om muligt kun skubbede ham endnu hurtigere ad en rute, som han i forvejen havde besluttet at betræde.²⁰

Den overordnede disputts mellem de to grupper kan anskueliggøres ved at se nærmere på to kerneområder i den tyske udenrigspolitik. Under Hossbachkonferencen, der har fået navn efter det

¹⁶ Bullock (1972), s. 119.

¹⁷ Kershaw (2000a), s. 138.

¹⁸ Ibid. s. 135.

¹⁹ Bullock (1972), s. 120.

²⁰ Mommsen (1976), s. 177.

memorandum, som Hitlers militæradjutant Friedrich von Hossbach efterfølgende sammenfattede, den 5. november 1937, opstillede Hitler en række scenarier, deriblandt *Anschluss*. Imidlertid blev Østrig ikke indlemmet under omstændigheder, som Hitler havde forudset og hans ageren under *Anschluss* vidner i høj grad om, at han reagerede i takt med at situationen udviklede sig. Det var således først efter en lidenskabelig velkomst i hans hjemby Linz, at han besluttede sig for at indlemme Østrig frem for den delvise subordination, der oprindeligt var planen.²¹ Under Nürnberg retssagen blev dokumentet betragtet som den rygende pistol, der beviste at Det Tredje Rige havde forberedt og planlagt en angrebskrig.²²

I *Mein Kampf* udelukkede Hitler en fremtidig konflikt med England og fordømte generalerne for i 1914 at have ført Tyskland ind i en tofrontskrig. Han rasede imod Sovjetunionen, men i august 1939 tilsidesatte han det uforsonlige ideologiske had til bolsjevismen og underskrev en ikke-angrebsaftale med landet for således at have ryggen fri, når han angreb England og Frankrig. I 1941 rev han Molotov-Ribbentrop-pagten i stykker og angreb Sovjetunionen, hvormed han selv placerede Tyskland i en tofrontskrig.²³ Funktionalisterne anvender de foregående eksempler til at modbevise intentionalisternes tese om et fastlagt og forudbestemt program, mens intentionalisterne påpeger, at blot fordi der findes eksempler på at Hitler handlede opportunistisk, er dette ikke i sig selv bevis for, at han ikke fulgte en overordnet plan.

Mein Kampf

I *Mein Kampf* skildrer Hitler sin drøm og vision for fremtiden, herunder at Tyskland atter skulle blive en stormagt med kraft og vilje. Den sidste sektion af *Mein Kampf* omhandler Tysklands fremtidige udenrigspolitik. Fire elementer går igen i udenrigspolitikken; Hitler afviste tanken om, at Tyskland skulle genvinde sine grænser fra 1914, da en nations styrke skulle måles og ses i forhold til eksisterende magter og ikke ud fra, hvad den havde været i fortiden.²⁴ Ligeledes betonedes han, at krig ikke skulle være en sidste udvej, men den primære fremgangsmåde; "We must clearly recognise the fact that the recovery of the lost territories is not won through solemn appeals to the Lord or through pious hopes in a League of Nations, but only by force of arms."²⁵

Derudover fremhævede Hitler, at Tyskland kun kunne opnå stormagtsstatus i en alliance med Italien og England, da begge var modstandere af fransk overherredømme; "England desires no Germany as a world power, but France wished no power at all called Germany".²⁶ Det sidste genkendelige punkt i udenrigspolitikken er stræben efter *Lebensraum* i Østeuropa og Rusland.²⁷ Den 11. august 1939 fortalte Hitler den schweiziske folkeforbundskommissær Carl Burckhardt at; "Everything that I undertake is directed against Russia. If those in the West are too stupid and too blind to understand this, then I shall be forced to come to an understanding with the Russians to beat the West, and then, after its defeat, turn with all my concerted force against the Soviet Union."²⁸

Mein Kampf giver os et værdifuldt indblik i Hitlers tanker og visioner og rummer mange oplysninger om de ideer, han havde til den fremtidige udenrigspolitik, men den kan ikke forklare os, hvorfor alliancen med England mislykkedes eller hvorfor han stik imod sit eget ord indgik ikke-angrebsaftalen med Sovjetunionen.

²¹ Boyce (1989), s. 4.

²² Noakes (1988), s. 72.

²³ Boyce (1989), s. 4.

²⁴ Hitler (1992), s. 595.

²⁵ Ibid. s. 572.

²⁶ Ibid. s. 565.

²⁷ Trevor-Roper (1953), s. 33.

²⁸ Burckhardt (1962), s. 272.

Italien

I Italien faldt Great Man teorien ligeledes i god jord. Efter Italiens entre i krigen den 10. juni 1940 udtalte Churchill, at Mussolini var: "The one man and one man only, who was resolved to plunge Italy into the whirlpool of war."²⁹ Efter krigen blev det en udbredt opfattelse, at ansvaret for Italiens forbrydelser udelukkende kunne placeres på det fascistiske regime og dets unikke leder. I den henseende blev det en fordel for den almindelige italiener at dæmonisere *Il Duce*. På den måde kunne man fortrænge fortiden og undgå ubehagelige spørgsmål vedrørende monarkiet og Vatikanets støtte til og samspil med regimet. Af samme grund blev der ikke foretaget nogen officiel undersøgelse vedrørende krigens udbrud, ligesom ingen italienere blev anklaget for krigsforbrydelser.³⁰ Forskningsdebatten vedrørende Mussolinis udenrigspolitik minder i høj grad om den tyske, dog med den klare forskel at der i den italienske debat ikke findes en Taylor.³¹

Funktionalisme vs. intentionalisme

Tilhængere af funktionalistteorien, Carocci, Hughes og Mack Smith m.fl. ser Mussolinis udenrigspolitik som usammenhængende, dikteret af begivenhedernes gang og uden en klar vision. Mussolinis primære mål var at genetablere Italien som en stormagt. Dette skulle ske gennem territorial forøgelse i Abessinien samt ved at genetablere Italiens overherredømme i Libyen, men det var gammelt italiensk arvegods; tanker og visioner som Mussolini blot havde overtaget fra tidligere ledere. Der var således intet nyt ved Mussolinis politiske visioner, han råbte bare lidt højere end hans forgængere. Som Mack Smith udpensler, gjorde *Il Duce* intet for at forberede Italien til de krige, det krævede for at realisere visionen om et *Grand Italia*.³²

Funktionalisterne efterlyser samtidig en rød tråd i Mussolinis politiske linje "Mussolini could not seem to act decisively or make up his mind. When he was asked in which direction fascist Italy was moving, he replied that the pilot should not be disturbed."³³

I modsætning fremhæver intentionalisterne, Burgwyn, Cassels, Knox, og Robertson m.fl., at Mussolini allerede i 1922 havde klare udenrigspolitiske mål, blandt andet at Versaillestraktaten skulle revideres.³⁴ Derudover fremhæver de bombardementet af Korfu, annekserne af Rijeka i 1923 samt den systematiske underminering af Albanien, hvor marionetten Ahmed Zog skulle agere femtekolonne sådan at landet blev en italiensk lydstat, som bevis for en sammenhængende udenrigspolitik der skulle øge Italiens status og indflydelse. Dette understøttes af Mussolinis rolle som *Godfather* til diverse fascistiske organisationer, såsom den kroatisk fascistbevægelse *Ustase*, den spanske *Falange*, den østrigske *Heimwehr* samt den spirende nazibevægelse, der var en af mange nationale bevægelser i Weimarrepublikken. Mussolinis støtte betød blandt andet, at han gav beskyttelse til flere prominente nazister efter det mislykkede *Bierhalle Putsch*, herunder Göring, der flygtede til Italien for at undgå fængsel.³⁵

Funktionalisterne og intentionalisterne er begge enige om, at fascismens udenrigspolitik i lighed med nazismens blev påvirket af de kompromiser som Mussolini indgik med de traditionelle magteliter: industrien, hæren, monarkiet og Vatikanet.³⁶ Funktionalisterne mener, at disse kompromiser reducerede Mussolinis magt og begrænsede fascismens gennemslagskraft i Italien. Intentionalisterne mener derimod, at den pris som magteliterne betalte for deres bevarede integritet, var en accept af Mussolinis udenrigspolitik. Funktionalisterne lægger med andre ord vægt på at de

²⁹ Cassels (1999), s. 57.

³⁰ Mack Smith (1976), s. 5 og Martel (1999), s. 2 og Pedaliu (2004), s. 503ff.

³¹ Cassels (1999), s. 57ff.

³² Mack Smith (1976), s. 169 og 177.

³³ Mack Smith (1976), s. 198 og Boyce (1989), s. 15.

³⁴ Cassels (1999), s. 60.

³⁵ Ibid. s. 59ff.

³⁶ Bell (1986), s. 66ff.

kompromiser, Mussolini indgik, svækkede hans magt internt, mens intentionalisterne fremhæver, at udenrigspolitikken gav Mussolini flere muligheder for at lede landet.

I 1925 stemplede den senere franske udenrigsminister Joseph Paul-Boncour, Mussolini for at være en "*César de Carnaval*". En karikatur, som funktionalisterne tog til sig og som de siden hen har forstærket.³⁷ Mack Smith portrætterer således Mussolini som en inkompetent og ubeslutsom diktator, mens Carocci ser Mussolini som en opportunist med omskiftelige udenrigspolitiske mål, bedst illustreret i forholdet til Jugoslavien, hvor Mussolini skiftevis forsøgte at underminere og destruere landet og skiftevis søgte venskab og økonomisk samarbejde.³⁸ Derudover fremstiller funktionalisterne fascismen som en tom ideologi, der i hovedtræk karakteriseres som en spejling af Mussolinis personlighed med en konstant stræben efter pompøse overskrifter og propagandasejre. Et eksempel herpå er Mussolinis brug af *fasces* som partisymbol.³⁹

Både funktionalisterne og intentionalisterne er enige om, at Mussolini var den altafgørende person for fascismen, men modsat funktionalisterne ser intentionalisterne Mussolini som en stærk diktator, der i lighed med Hitler, var drivkraften bag Italiens udenrigspolitik.

De fremhæver, at Mussolini blev hyldet af mange af samtidens politikere, herunder flere engelske toppolitikere såsom Churchill. Den sidste kaldte sågar Mussolini for en "god europæer" og garant for frihed. Det var imidlertid ikke kun politikere, der roste Mussolini. Forfatteren George Bernard Shaw, der i 1925 fik Nobels litteraturpris, lovpriste Mussolini for at have trukket Italien ud af et flerårigt parlamentarisk dødvande og bringe orden til kaos. Han var kort sagt "the right kind of tyrant".⁴⁰ I det første årti af Mussolinis regeringsperiode konsoliderede han sin magt ved lejlighedsmæssige opvisninger af *machismo* og ved at søge prestige gennem deltagelse i internationale konferencer, hvor han søgte at placere Italien så centralt som muligt i den internationale samfundsorden, hvorfor han i perioden 1922-25 personligt deltog i fredskonferencerne i Lausanne, London og Locarno.⁴¹ De udenrigspolitiske triumfer blev vekslet til indenrigspolitisk magt, der blev brugt til at styrke fascismen.⁴²

Intentionalisterne afviser således funktionalisternes påstand om fascismen som en tom ideologi og et resultat af Mussolinis tvetydige personlighed. I *Fascismens Doktrin*, det tætteste Mussolini kom en pendant til *Mein Kampf*, skrev han at: "Fascism believes neither in the possibility nor in the utility of perpetual peace. (...) War alone brings up to their highest tension all human energies and puts the stamp of notability upon the peoples who have the courage to meet it."⁴³ Intentionalisterne ser en rød tråd i Mussolinis taler og udenrigspolitik; den 18. marts 1934 talte Mussolini om at konvertere Middelhavet om fra en angelsaksisk til en italiensk indsø, et tema han gentog den 4. februar 1939, hvor han beskrev Italien som en fange i Middelhavet, der var tvunget til at kæmpe sig vej mod Atlanterhavet eller det Indiske Ocean. De mange politiske taler og avisartikler taler et entydigt sprog om en ekspansions- og krigslysten Mussolini, der søgte at hærde italienerne i krigens flammer.⁴⁴ Slutteligt fremhæver intentionalisterne, at Mussolinis ydmygende afsættelse og efterfølgende husarrest samt Italiens militære kollaps har forblændet funktionalisterne i deres portræt af Mussolini som en inkompetent statsleder.

³⁷ Bell (1986), s. 62ff.

³⁸ Carocci (1972), s. 69.

³⁹ Cassels (1983), s. 261 og Craig (1961), s. 108.

⁴⁰ Burgwyn (1997), s. 13.

⁴¹ Boyce (1989), s. 15.

⁴² Bell (1986), s. 68ff.

⁴³ Ibid. s. 64.

⁴⁴ Boyce (1989), s. 16.

Kapitel 1.

Var Aksemagtsaftalen det første skridt i et tysk-italiensk samarbejde?

Aksemagtsaftalen

Tyskland var ved udgangen af 1936 blevet den mest magtfulde nation i Europa. Genoprustningens forspring gav ikke kun en statistisk fordel i kraft af flere fly og divisioner, men det styrkede også landets indflydelse.⁴⁵ De Olympiske Lege i Berlin cementerede landets position som stormagt og bidrog til fortællingen om Det Tredje Rige. Hele verden kunne se et stærkt og reformeret Tyskland, hvor der var arbejde til alle, om end det var i hæren.⁴⁶

Tyskland og Italien var imidlertid stadig ret isoleret som følge af remilitariseringen af Rhinlandet og invasionen af Abessinien, hvorfor begge nationer så en fordel i et tættere samarbejde. Efter erobringen af Abessinien den 9. maj 1936 blev det et prestigespørgsmål for Mussolini, at Italiens nye besiddelser blev anerkendt. Hitler øjnede en mulighed for at forbedre forholdet til Italien, hvorfor Tyskland efterfølgende anerkendte Abessinien som en italiensk koloni. Beslutningen skabte stor furore i det internationale forum, hvilket kun forstærkede værdien af den tyske gestus.⁴⁷

Forholdet mellem Tyskland og Italien var med et trylleslag blevet væsentligt forbedret, hvorfor Hitler den 23. september inviterede Mussolini til officielt at besøge Tyskland. Det varmere forhold nåede et forløbigt klimaks, da udenrigsminister Ciano i oktober ankom til Berlin for at underskrive en vidtgående samarbejdsaftale mellem de to nationer. Den 23. oktober underskrev Ciano og udenrigsminister von Neurath en hemmelig ni punkts protokol i det tyske udenrigsministerium. Hitler erklærede overfor Ciano, at han betragtede Mussolini som den førende statsmand i verden.

Aftalens første syv punkter omhandlede: Locarno, Folkeforbundet, kommunismen, Spanien, Østrig, international økonomi, og kolonispørgsmålet og demonstrerede de to nationers behov for at kontrollere hinanden i forhold til England. Protokollens punkt otte og ni omhandlede landenes respektive særinteresser og demonstrerede med stor tydelighed, at begge parter var indifferente overfor modpartens økonomiske interesser.⁴⁸ I stedet for en fælles økonomisk Balkanpolitik forsøgte begge at udkonkurrere modparten. Tyskland var i færd med at underminere den position, Italien havde opnået igennem Rom-protokollen, og man ønskede på ingen måder at opgive de fordele, man forventede at høste. I Abessinien var Italien herre, og det var kun på papiret, at man var villige til at føje Tysklands ønsker, hvorfor landets tilstedeværelse i Abessinien forblev en illusion.⁴⁹

Den 1. november proklamerede Mussolini i en tale i Milano aksens fødsel; "This vertical line between Rome and Berlin is not a partition, but rather an axis around which all the European States animated by the will to collaboration and peace can also collaborate."⁵⁰ Aksemagtsaftalen skar Europa i to, fra Østersøen til Middelhavet, og signalerede et skifte i den europæiske magtbalance fra de parlamentariske demokratier til de autokratiske diktaturer.

Den franske ambassadør i Berlin Francois-Poncet opsummerede aftalen på følgende vis: "The arrangement concluded as a result of Count Ciano's visit leaves the impression that Germany and Italy realise how much the power and prestige of France and Britain are diminished. They are eager

⁴⁵ Eden (1962), s. 485ff.

⁴⁶ Weinberg (1970), s. 281ff.

⁴⁷ Ciano (1948), s. 8ff.

⁴⁸ *Documents on German Foreign Policy 1918-1945*, serie C (1933-1937), vol. 4. dokument nr. 624, s. 1137ff. (Herefter DGFP/serie/bind/dokument nummer og side).

⁴⁹ Watt (1960), s. 531.

⁵⁰ *Documents on International Affairs 1936* (1937), s. 345ff.

to take the lead in Europe. Apart, neither state would be strong enough to play this role; united they believe they may attempt to do so.”⁵¹

Italienske forholdsregler

Mussolini var imidlertid nervøs for at Tyskland fuldstændig ville tromle Italien i et en-til-en forhold og derfor søgte han at imødegå truslen ved at indgå aftaler med de nationer, der med bævrende underlæbe så mod Tyskland. På den baggrund indledte Ciano i december 1936 forhandlinger med Jugoslavien om at bilægge de to nationers årelange strid. Ciano forklarede årsagen bag det italienske initiativ på følgende måde: “I am a friend of Germany but between us and confidentially Germany is not only a dangerous adversary to her enemies but a difficult friend to her friends. It is not that I think we should organise ourselves against Germany, but still one should keep in mind that both our, your, position with respect to Germany will improve if we are together. Our 42 million and your 15 million will mean more together than separately.”⁵² Citatet kom knap en måned efter underskrivelsen af aksemagtsaftalen og illustrerede hvor ængstelige især italienerne var over Tysklands tiltagende magt.

Resultatet af forhandlingerne blev en vidtgående økonomisk aftale, som Italien og Jugoslavien underskrev den 25. marts 1937.⁵³ Udover at bilægge de mange stridigheder, anerkendte Italien, for sin andel, Jugoslaviens grænser samt garanterede at kontrollere de kroatisk separatister, som landet tidligere havde støttet, mens Jugoslavien for sin del anerkendte Albanien som et italiensk protektorat. Premierminister Milan Stojadinovic, der beundrede Mussolini og fascismen, forklarede overfor Ciano, hvorfor Jugoslavien havde indvilliget i det pludselige kursskifte: “Once the *Anschluss* is an accomplished fact, all those countries who must oppose the German descent towards the Adriatic or along the Danube valley, will polarise around the Rome-Belgrade axis. The bloc which will arise will be such as to dissuade the Germans from any mad attempt.”⁵⁴

Rom-Beograd akse blev en realitet, da både Italien og Jugoslavien fandt det presserende med en barriere mod øget tysk indflydelse i regionen. Samtidig forstærkede aftalen også Italiens position, da Jugoslavien i fremtiden næppe ville deltage i en handelsblokade mod landet. Efter at aftalen var underskrevet, fortalte Ciano den jugoslaviske regent Prins Paul, at målet var en Rom-Beograd-Budapest akse, der skulle forebygge effekten af *Anschluss*: “When Vienna becomes the second German capital, Budapest should be ours.”⁵⁵

At aftalen var særdeles betydningsfuld for Italien, illustreres af Stojadinovics besøg i Rom den 6. december 1937. I modsætning til andre statsoverhoveder tildelte Ciano og Mussolini Stojadinovic den særlige ære at modtage ham ved banegården.⁵⁶ Modtagelsen af Stojadinovic står i skarp kontrast til Mussolinis behandling af den østrigske kansler Kurt von Schuschnigg, der besøgte Mussolini i Venedig den 22-23. april. Mussolini lod således von Schuschnigg gå alene til banegården, mens han selv besøgte et tysk krydstogsskib, hvormed han på eklatant vis demonstrerede, at Italien ikke længere kærede sig om Østrigs skæbne. Mussolini fortalte ligeledes, hvorfor akse var blevet essentiel: “To be precise, the reasons which make the Rome-Berlin axis solid are of two kinds. (...) Italy must assure herself of a solid continental position in order to be able to continue to face the scarcely concealed British hostility in the Mediterranean.”⁵⁷ Kommunikatet, der blev udsendt i

⁵¹ Francois-Poncet (1972), s. 244.

⁵² Hoptner (1962), s. 67.

⁵³ Ciano (1948), s. 97ff.

⁵⁴ Ibid. s. 99ff.

⁵⁵ Hoptner (1962), s. 83.

⁵⁶ Ciano (2002), s. 33

⁵⁷ Ciano (1948), s. 112.

forbindelse med besøget, rummede i modsætning til tidligere besøg ingen referencer til Østrigs uafhængighed.⁵⁸

I perioden den 25. til 29. september 1937 var Mussolini inviteret til Tyskland. Som under de Olympiske Lege var alt timet til perfektion og intet var blevet sparet for at hylde den italienske diktator. Intet statsoverhoved var tidligere blevet modtaget med så megen prompt og pragt, som Mussolini blev det i Berlin.⁵⁹ Kulminationen på besøget var Hitler og Mussolinis tale den 28. september på den olympiske polobane, hvor en gigantisk folkemængde var forsamlet. Mussolini proklamerede; "To the whole world. Which is anxiously asking what will be the result of the meeting in Berlin, will it be war or peace? We can both now answer, the Führer and I, with a loud voice. Peace. (...) When Fascism has a friend, it will march with that friend to the last."⁶⁰ Den tyske presse var begejstret, men i realiteten havde det ekstrem tætte program ikke givet de to diktatorer tid til andet end et kort møde.

Tilbage i Italien vedblev Mussolini at fremture med sit engagement for fred og forsoning, men i usignerede avisartikler skrev han, at fascismen var ensbetydende med strid, og at de fascistiske stater var parate til at starte en krig, når det passede dem.⁶¹

Den 6. november underskrev Italien Antikominternpagten, som Tyskland og Japan havde indgået året før, den 25. november 1936.⁶² Den primære bevæggrund til Italiens tilslutning var den tilspidsede situation med England i Middelhavet. Den amerikanske ambassadør i Tokyo Joseph Grew vurderede den ideologiske alliance mellem de tre fasciststater således; "Anti-communism is merely the banner beneath which the "have-nots" unite. The threat to England is very real and immediately apparent, when one considers that, through Japan's joining the Berlin-Rome Axis, the life-line of the British Empire from the North Sea through the Mediterranean as far as Singapore is threatened."⁶³ Efter underskrivelsen skrev Ciano, at han sjældent havde set Mussolini i et bedre humør; "Italy is in the centre of the most formidable political and military combination which has ever existed."⁶⁴ En af pagtens store aktiver var propagandaværdien af et forbund af fremstormende progressive nationer, der stod i kontrast til de bagudskuende kollapsende demokratier.⁶⁵

Hossbachkonferencen

Den 5. november, dagen før Italiens tilslutning til Antikominternpagten, afholdt Hitler en vigtig konference i rigskancelliet. Konferencen var blevet indkaldt som svar på klager fra admiral Raeder over, at *Kriegsmarin*en ikke modtog tilstrækkelige tildelinger af stål og at hele dens oprustningsprogram var i fare for at kollapse, da hverken *Luftwaffe* eller *Wehrmacht* var villige til at reducere deres ståltildelinger. Da konferencen var blevet indkaldt for at løse striden, benyttede Hitler lejligheden overfor en lukket kreds, bestående af hans militæradjudant von Hossbach, udenrigsminister von Neurath, krigsminister von Blomberg, hærens øverstbefalende von Fritsch, flådens øverstbefalende Raeder og luftvåbenets øverstbefalende Göring, til at give et resumé og fremlægge sine tanker om den fremtidige udenrigspolitik.

Han forklarede, at redegørelsen i tilfældet af hans død skulle tjene som hans sidste ønske og testamente. Målet for Tyskland var at sikre og bevare racefællesskabet og at udvide det. Det var

⁵⁸ Gehl (1963), s. 140ff.

⁵⁹ Francois-Poncet (1972), s. 247ff. og Schmidt (1950), s. 364-70.

⁶⁰ Wiskemann (1949), s. 81ff.

⁶¹ Mack Smith (1976), s. 216.

⁶² *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945*, serie D (1937-1945), vol. 1. document nr. 17, s. 26ff. (Herefter DGFP/serie/bind/dokument nummer og side).

⁶³ Michalka (1985), s. 268.

⁶⁴ Ciano (2002), s. 29.

⁶⁵ Mack Smith (1976), s. 217.

derfor et spørgsmål om *Lebensraum*. Tyskerne havde ret til et større *Lebensraum* end andre folk og landets fremtid afhang således af, at man løste dette spørgsmål.⁶⁶

For at løse denne udfordring var det nødvendigt at Tyskland stræbte efter autarki, da afhængighed af andre nationer var en svaghed. Herefter opridsede Hitler Tysklands situation, før han konkluderede, at autarki var uopnåeligt under de eksisterende omstændigheder med hensyn til både fødevarer og økonomien som helhed. Den eneste løsning, hvis Tyskland fortsat skulle udvikle sig var, hvis man løste spørgsmålet om *Lebensraum*, og det eneste sted hvor man kunne løse det var i hjertet af Europa.⁶⁷

Tysklands næste udfordring var, at man stod overfor England og Frankrig, der var imod enhver yderligere styrkelse af Tysklands position. "Germany's problem could be solved only by the use of force. (...) The questions still to be answered "When?" and "How?"⁶⁸

Der var tre tilfælde, der måtte adresseres: Tilfælde 1: Perioden 1943-45, efter denne dato kunne Tyskland kun forvente en forandring til det værre. Udrustningen af hæren, flåden og luftvåbnet var næsten afsluttet, men hvis man tøvede ville dette blive forældet. Tyskland var således tvunget til handling, mens resten af verden stadig var i gang med at opruste. Hitler pointerede, at det var hans intention at løse Tysklands udfordring med *Lebensraum* senest i 1943-45. Dog kunne det blive nødvendigt at handle før i tilfældene 2 og 3. Tilfælde 2: Hvis de indre stridigheder i Frankrig nåede et niveau, der mindede om borgerkrig og som følge deraf satte hæren ud af spil, så skulle man slå til mod Tjekkoslaviet. Tilfælde 3: Hvis Frankrig blev involveret i en konflikt med en anden stat, sådan at landet ikke kunne sætte hæren ind mod Tyskland, så skulle man øjeblikkelig slå til mod Tjekkoslaviet og Østrig.⁶⁹

Men hvad ville England, Frankrig, Italien og Sovjetunionen gøre? Hitler mente, at englænderne og formentlig også Frankrig allerede havde afskrevet tjekkoslavkerne. Udsigten til en langvarig krig betød, at England ville afstå fra en krig mod Tyskland, mens Frankrig ikke ville gå i krig med Tyskland alene. Sovjetunionen ville ikke blande sig som følge af konflikten med Japan, mens Italien var indifferent vedrørende Tjekkoslaviet. Angående Østrig, betonedes Hitler, at dette alene afhang af, om Mussolini stadig var i live.

Angående tilfælde 3, så forventede Hitler, at Frankrig uundgåeligt ville blive involveret i en krig med Italien. Dette var, forklarede han, årsagen til hans politik i Den Spanske Borgerkrig: "From the German point of view a 100 per cent victory for Franco wasn't desirable; our interest lay rather in a continuance of the war and in the keeping up of tension in the Mediterranean. This might lead to a war of France and England against Italy."⁷⁰ Hitler ønskede ikke en militæralliance med Italien, men derimod at udnytte den favorable situation. Tyskland skulle således sørge for at forsyne Italien med råstoffer og krigsmateriel, sådan at landet kunne opretholde dets engagement i borgerkrigen og på De Baleariske Øer: "the permanent establishment of the Italians on the Balearics would be intolerable both to France and Britain, and might lead to a war of France and England against Italy".⁷¹ Hitler forklarede, at hvis sådan en krig udbrød, var han klar til at handle, selvom det skulle være så tidligt som 1938 og uanset hvad, så skulle man være klar senest i 1943-45.

Imidlertid var hverken von Blomberg, von Fritsch eller von Neurath overbevist om Førerens ord. Von Neurath tvivlede på, at en Middelhavskonflikt var nært forestående, mens von Blomberg og von Fritsch var af den opfattelse, at Tyskland ikke var klar til en storkrig mod England og Frankrig og at

⁶⁶ DGFP/D/1/dok.19, s. 29ff.

⁶⁷ Ibid. dok.19, s. 30ff.

⁶⁸ Ibid. dok.19, s. 34.

⁶⁹ Ibid. dok.19, s. 34ff.

⁷⁰ Ibid. dok.19, s. 37.

⁷¹ Ibid. dok.19, s. 37.

den franske hær stadig var den tyske overlegen, selv om den samtidig konfronterede Italien. Derudover udgjorde de tjekkoslovakiske forsvarsværker en alvorlig forhindring.⁷²

Funktionalisterne afviser memoets skelsættende betydning og stempler konferencen som værende hovedsagligt en økonomisk briefing, der skulle fjerne fokus fra de stigende indenrigspolitiske problemer. Årsagen bag konferencen var, at de tre militærværn ikke modtog tilstrækkelige tildelinger af råmaterialer til deres oprustningsprogram. Der var mange årsager til manglen. På det enkleste niveau blev den tyske økonomi bedt om at producere mere, end den kunne. Formålet med den usammenhængende geopolitiske redegørelse var således at vinde støtte til et øget oprustningsprogram. Derfor var der ingen konkrete planer eller direktiver, kun løse dagdrømmerier om, hvornår en krig ville være fordelagtig samt gentagelser af temaer, som Hitler ofte anvendte i taler såsom behovet for *Lebensraum*. Hele konferencen var således et improviseret ad hoc-svar fra Hitler på den voksende krise i den tyske økonomi.⁷³ Hitler satsede således på en uventet udvikling, som ville åbne ham vejen til succes i udenrigspolitik, ganske som det mirakel, der havde gjort ham til kansler i 1933.

Der er grund til at udfordre funktionalisternes tese om, at mødet blot var en økonomisk konference. Det virker således ejendommeligt, at finansminister Hjalmar Schacht ikke deltog og at der ikke var repræsentanter fra indenrigs- og landbrugsministeriet. Schachts tekniske snilde havde muliggjort finansieringen af den første fase af oprustningen samt sikret fuld beskæftigelse, men Schacht havde indset, at grænserne for, hvad der kunne opnås ved uortodoks finansiering, var nået. Han var imod yderligere ufinansieret oprustning, da han frygtede en statsbankerot og derfor gik han ind for et langsommere oprustningstempo med udvidelse af udenrigshandelen for på den måde at opbygge udenlandske valutareserver samt diplomatiske forhandlinger vedrørende kolonierne, man havde mistet efter Versaillestraktaten for at skaffe råstoffer.⁷⁴

Hitler ønskede ikke at fyre Schacht direkte, da han var højt respekteret, hvorfor han forsøgte at overtale ham til at acceptere hans vision, men forsøget mislykkedes og derfor fortalte Hitler Goebbels før konferencen, at han ville skille sig af med Schacht.⁷⁵ Den første del af konferencen bør således ses som et opgør med Schacht, især det som Hitler spydigt kaldte det liberale, kapitalistiske koncept om kolonial udnyttelse. Hitler var opsat på at vise, at hverken England eller Frankrig ville returnere kolonier til Tyskland, hvilket demonstrerede nytteløsheden af Schachts planer. Hitler ønskede ligeledes at vise, hvor farligt det ville være for Tyskland at være økonomisk afhængige af stater, som landet snart kunne være i krig med. Schacht-krisen opstod således, fordi Hitler ikke ønskede at acceptere alternativer til ekspansion i Centraleuropa. Den hastige opbygning af de væbnede styrker, det hektiske oprustningstempo, remilitariseringen af Rhinlandet og hamstringen af råstoffer i Den Spanske Borgerkrig var alt sammen forberedelser til dette centrale mål.

Ansporet af at være mislykket med at overbevise Schacht, forsøgte Hitler at overbevise sin udenrigsminister og stabschefer om, at hans politik var både rigtig og realistisk ved at holde en tale, der kombinerede ideologi, diplomati og strategi. Det er værd at notere, at samtlige deltagere accepterede argumenterne for ekspansion i Centraleuropa. Von Blomberg, von Fritsch og von Neuraths indvendinger lå i deres vurdering af risici. Hitler var ikke i humør til at tage mod kritik, og deres reaktion gjorde det klart for ham, at så fremt hans planer skulle gennemføres, skulle de tre fjernes.⁷⁶ Knap tre måneder senere var de alle erstattet med mere føjelige og loyale mænd.

En af disse var Joachim von Ribbentrop, der ubekendt for von Neurath, var i Rom samtidig med konferencen for at sikre Italiens tilslutning til Antikominternpagten. Hitler var yderst bevidst om, at

⁷² DGFP/D/1/dok.19, s. 38ff.

⁷³ Kershaw (2000a), s. 137ff. og Taylor (1963), s. 132ff.

⁷⁴ Wright og Stafford (1988), s. 14.

⁷⁵ Ibid. s. 15.

⁷⁶ Hossbach (1965), s. 191.

Antikominternpagten ikke kun var rettet mod Sovjetunionen, men at aftalen i høj grad også kunne rettes mod England. Skønt Hitler i *Mein Kampf* selv havde nævnt en alliance med England som nøglen til tysk ekspansion, så var det tydeligt, at han mellem 1935-37 havde ændret holdning. England viste ingen interesse i at dele verden mellem det britiske imperium og et tysk domineret kontinent. England var imidlertid ikke længere så stærkt som tidligere, landet havde ikke formået at modstå Italiens erobring af Abessinien og havde vedtaget en ikke-interventions politik i Den Spanske Borgerkrig. Hitler konkluderede at imperiets ressourcer samt viljen bag var begrænset. Antikominternpagten samt udnævnelse af von Ribbentrop til udenrigsminister skal således læses ind i konferencen som et bevis for, at Hitler forberedte sig på en konflikt med Vestmagterne.

Hitler ledte efter åbninger for at skride til handling mod Tjekkoslaviet og Østrig. Han så to sådanne muligheder, denne ene i Fjernøsten og den anden i Middelhavet. Den Abessinske konflikt havde demonstreret, at når England, Frankrig og Italien sloges, så profiterede Tyskland; Stresafrenten var blevet splintret og Tyskland havde remilitariseret Rhinlandet. Derfor håbede Hitler, at de tre nationer blev suget ned i det spanske morads og derfor søgte han ved adskillige lejligheder at øge spændingerne i Middelhavet.

Da Den Spanske Borgerkrig udbrød den 17. juli 1936, frygtede England, at Italien ville forsøge et kup på Mallorca, den største af De Baleariske Øer. Frygten var velbegrundet, for knap to måneder senere, den 17. oktober, erklærede lederen af det italienske kontingent Arconovaldo Bonaccorsi, at Italien aldrig ville forlade øen. Bonaccorsi var personligt udpeget af Mussolini og sendt til Mallorca for at organisere fascistpartiet.⁷⁷ Chamberlain sendte prompte krigsskibe til øens hovedstat Palma for at vise flaget.

Frankrig frygtede ligeledes Italiens tilstedeværelse på De Baleariske Øer, da landet med en luftbase på Mallorca ville kunne true hele den vestlige del af Middelhavet. Italien ville således have en luftbro, der strakte sig fra de Kanariske Øer til Nordafrika til Mallorca til Sardinien og derfra til Norditalien og til Tyskland, men også en højborg tværs over de franske kommunikationslinjer til Nordafrika, hvor halvdelen af den franske hær var udstationeret. Den franske kontraadmiral René-Émile Godfroy foreslog, at Frankrig kopierede den Italienske fremgangsmåde og besatte Menorca.⁷⁸

Den 24. oktober 1937 overleverede von Ribbentrop en direkte besked fra Hitler til Mussolini om aldrig at opgive Mallorca, som Hitler kaldte en formidabel brik i spillet om Middelhavet.⁷⁹ Årsagen var åbenlyst, at desto længere krigen varede, desto større var chancerne for oprettelsen af en permanent Italiensk militærbase, hvilket ville udgøre en trussel mod England og Frankrigs position i Middelhavet. En trussel Hitler var overbevidst om, at hverken England eller Frankrig på sigt ville tolerere. I maj 1937 sendte det engelske udenrigsministerium et memo til ambassaderne i Rom og Berlin at, Hitler aktivt spekulerede i en engelsk-italiensk krig i forventning om at få en fri hånd i Øst- og Centraleuropa.⁸⁰

Skønt situationen flere gange var på kogepunktet, ikke mindst på grund af en række italienske ubådsangreb, udbrød der ikke krig mellem England, Frankrig og Italien. Hitler havde spillet sine kort og forsøgt at udnytte de åbninger, der måtte opstå, og han var parat til dræne Italiens styrke, for selv at blive stærkere. Hitler søgte tysk succes ikke i samarbejde med Italien, men på bekostning af Italien. Han søgte ikke en alliance med Italien, fordi landet var stærkere end England, eller på grund af de ideologiske ligheder, men fordi en alliance med Mussolini var det eneste alternative, hvis Tyskland selv skulle ekspandere. Under konferencen gjorde Hitler det klart, at hvis Italien blev frataget tysk støtte og tvunget til at opgive sine Middelhavs aspirationer, ville det søge kompensation

⁷⁷ Edwards (1979), s. 138ff.

⁷⁸ Ibid. s. 139.

⁷⁹ Ciano (2002), s. 24 og DGFP/C/4/dok.624, s. 1136ff.

⁸⁰ Weinberg (1980), s. 38.

i Centraleuropa, hvor det ville kolliderede med tyske interesser.⁸¹ “Only so long as relations between Berlin and London are on ice is Italy in a position to conduct Mediterranean policy and therefore to submit to Germany in Central Europe.”⁸²

Skønt Hitler i Rigsdagen den 30. januar 1937 havde proklameret, at perioden med de såkaldte lørdagsoverraskelser var slut, var dette ikke tilfældet og perioden med overraskelser skulle først for alvor til at begynde. Hitler havde valgt sine mål og han var klar til handling og mens han ventede på åbninger, påbegyndte generalerne at planlægge aggressive handlinger.

Delkonklusion

Skønt Hitler og Mussolini lovpriste aksemagtsaftalen, var realiteterne, at Tyskland og Italien ikke havde fundet fælles fodslag og at det indbyrdes forhold var proforma. Begge parter var mere interesseret i at imponere andre magter med deres solidaritet end i bindende aftaler med hinanden. Aksen eksisterede således fra dens skabelse på flere niveauer, hvad udlandet og de hjemlige befolkninger antog og hvad de to diktatorer formodede. Fortællingen om solidaritet var et diplomatisk våben, som de to regimer brugte for at intimidere deres modstandere, men bag den idylliske facade gemte aksens virkelige ansigt sig, hvilket var en fortælling om konstant mistanke og intens rivalisering. Dette var virkeligheden frem til Hossbachkonferencen, der markerede en milepæl i Det Tredje Riges historie. Under den fire timer lange konference talte Hitler på intet tidspunkt om Italien som en allieret, tværtimod fokuserede han på, hvordan Tyskland i forskellige scenarier kunne udnytte Italiens anspændte forhold til England og Frankrig. Hitler søgte at udnytte de muligheder, der måtte opstå og hvis chancerne udeblev, forsøgte han at skabe sit eget held ved at spille de tre nationer ud mod hinanden, ligesom han var rede til at dræne Italiens styrke for selv at blive stærkere. Hossbachkonferencen registrerer det dramatiske øjeblik, hvor Hitler gik fra at tale om *Lebensraum* som en profetisk drøm til at forklare, hvordan det skulle erhverves. Han vidste, at Det Tredje Rige stod ved en skillevej. Hvis hans drømme skulle blive til virkelighed, kunne handling ikke udsættes længe, og han ville have brug for samarbejde fra militærets øverstbefalende og hans udenrigsminister. Da mørket sænkede sig over Berlin, var terningerne altså kastet, Hitler havde sat en tidshorisont for *Anschluss* samt ødelæggelsen af Tjekkoslovakiet, senest i 1943-45, men hvis muligt tidligere.

⁸¹ Wright og Stafford (1988), s. 16.

⁸² Noakes og Pridham (1988), s. 66ff.

Kapitel 2.

Samarbejdede aksemagterne i tiden op til Anschluss?

Februarkrisen

1938 startede med en krise, der resulterede i, at krigsminister von Blomberg og hærens øverstbefalende von Fritsch blev tvunget til at tage deres afsked. Hitler udnyttede situationen til at afskaffe posten som krigsminister og forfremmede sig selv til øverstbefalende for de væbnede styrker. Von Blomberg og von Fritsch blev erstattet af mænd, der var hundrede procent loyale over for Hitler. Derudover blev 46 generaler forflyttet, samtidig med at 14 generaler der var kritiske overfor nationalsocialismen, blev tvangspensioneret.⁸³ Hitlers hovedrengøring begrænsede sig imidlertid ikke kun til militæret, men rakte også langt ind i udenrigsministeriet, hvor von Neurath blev afløst af von Ribbentrop, der i sin tid som ambassadør i England gik fra at være anglofil til anglofob. I sin endelige rapport den 2. januar skrev von Ribbentrop, at: "Henceforth, regardless of what tactical interludes or conciliation may be attempted with regard to us, every day that our political calculations are not actuated by the fundamental idea that England is our most dangerous enemy would be a gain for our enemies."⁸⁴ Derudover blev ambassadørerne i Rom, Wien og Tokyo; von Hassell, von Papen og von Dirksen kaldt hjem til en fyreseddel.⁸⁵

Før han trådte tilbage som ambassadør, inviterede von Papen den østrigske kansler Kurt von Schuschnigg til et privat møde med Hitler i Berghof. Den 12. februar ankom von Schuschnigg til mødet, der var den foreløbige kulmination på halvandet års psykologisk krigsførelse.⁸⁶ Landet var blevet udsat for massiv tysk propaganda, der gradvist skulle få østrigerne og udenlandske aktører til at resignere overfor den uundgåelige *Anschluss*. Göring fortalte ved hver given lejlighed, at annekteringen af Østrig kun var et spørgsmål om tid.⁸⁷ Da von Schuschnigg ankom til Berghof den 12. februar, var han med god grund ængstelig, da han siden december, uden succes, havde forsøgt at arrangere et møde med Hitler for at løse de to nationers mange udestående problemer. Takket være en lækage i von Schuschniggs inderkreds, var Hitler inden mødet bekendt med, hvilke indrømmelser den østrigske kansler var villig til at give. Efter krigen fandt von Schuschnigg ud af, at lækagen kom fra hans politiske modstander Arthur Seyss-Inquart.⁸⁸

Efter en kort høflighedsudveksling førte Hitler von Schuschnigg ind på sit kontor, hvor han blev overfuset og verbalt tilsvinet. I knap to timer regnede beskyldningerne og truslerne ned over ham og under frokosten, der var et studie i intimidering, talte general Sperrle levende om bombardementet af den baskiske by Guernica. Efter frokosten blev von Schuschnigg præsenteret for et to siders ultimatum, der repræsenterede grænsen for de indrømmelser, som Hitler var villig til at give. Von Schuschnigg var lamslået, ultimatumet var nærmest identisk med de indrømmelser han havde diskuteret med sine politiske kollegaer, herunder oppositionslederen Seyss-Inquart. Von Schuschnigg skulle således udnævne nazisterne Seyss-Inquart til Indenrigsminister og Hans Fischböck til Finansminister samt løslade og give amnesti til alle landets nazister.⁸⁹

Det dokument von Schuschnigg nødtvunget underskrev, var så vidtgående, at hvis samtlige punkter blev gennemført, ville *Anschluss* ske automatisk. Von Schuschnigg fik tre dage til at få

⁸³ Noakes og Pridham (1988), s. 89ff.

⁸⁴ DGFP/D/1/dok.93, s. 167ff.

⁸⁵ Carr (1979), s. 83 og Weinberg (1978), s. 34.

⁸⁶ Papen (1953), s. 408.

⁸⁷ DGFP/D/1/dok.207 og 253, s. 385 og 459 og Ciano (1948), s. 63ff.

⁸⁸ Weinberg (1980), s. 292.

⁸⁹ Schuschnigg (1947), s. 29.

udkastet godkendt af præsident Wilhelm Miklas. Von Schuschnigg forlod Berghof fuldstændigt ydmyget og kuet.

Von Schuschniggs skæbnetime

Inden mødet i Berghof havde von Schuschnigg informeret Mussolini om det forestående møde og dagen efter blev England, Frankrig og Ungarn ligeledes underrettet, men ingen af de fire nationer blev informeret om mødets indhold, hvorfor de kun kunne gisne om forhandlingernes karakter. Det tyske pressebureau udsendte efterfølgende et fælles kommunike, der i generelle vendinger berettede om et venskabeligt møde.⁹⁰ Ciano forespurgte om mødets natur, men blev ignoreret, da Hitler belejligt endnu ikke havde upeget en ny ambassadør til at erstatte von Hassell. Mussolini var frustreret og skuffet, hvilket Ciano meddelte prins Philip af Hessen den 18. februar: "I wish to emphasize that Italy have never failed to inform the Government of the Reich of the smallest particulars relating to questions far less important to the Germans than is the Austrian problem to Italy."⁹¹

Mussolini og Ciano blev holdt hen med snak, mens presset på von Schuschnigg blev intensiveret. Under mødet i Berghof havde Hitler givet en enkelt indrømmelse til von Schuschnigg, han ville bekræfte Østrigs uafhængighed i en tale i rigsdagen, såfremt de tyske krav blev accepteret. Men i den fire timer lange tale til rigsdagen den 20. februar blev ordet uafhængighed ikke nævnt en eneste gang, talen indikerede snarere, at *Anschluss* var nært forestående.⁹²

Von Schuschnigg følte sig forrådt og i en tale den 24. februar var han langt mindre forsonlig, end han oprindeligt havde planlagt. Parallelt forsøgte han at styrke sin position ved at informere England, Frankrig og Italien om de igangværende forhandlinger. Von Schuschniggs appel faldt for døde øre, da hverken England eller Frankrig var villige til at gå i krig for en nation, hvor en stor part af befolkningen ønskede at være en del af Tyskland. Et faktum som Mussolini også noterede sig.⁹³

Von Schuschnigg var klar over, at Berlins metoder snart ville fravriste ham magten, hvorfor han tog en drastisk beslutning, der overraskede alle. Han udskrev en folkeafstemning om Østrigs fremtid. Det var vildt, vovet og ekstrem desperat, men der var en minimal chance for at det lykkedes. Den 7. marts informerede von Schuschnigg Italien og Ungarn om den forestående folkeafstemning. Mussolini fortalte von Schuschnigg, at det var en farlig vej, han havde valgt, men han frarådede ikke afholdelsen af folkeafstemningen, hvilket han senere forsikrede overfor von Ribbentrop.⁹⁴ Von Schuschniggs ide om en folkeafstemning er ikke uden ironi. Under mødet i Berghof havde en hoverende Hitler opfordret von Schuschnigg til at afholde en folkeafstemning for at konstatere, hvem af de to, der var mest populær i Østrig.⁹⁵ Hitler var ganske rigtigt enormt populær i Østrig, men alt tydede på, at østrigerne ville stemme "ja" til et uafhængigt Østrig. Om aftenen den 9. marts annoncerede von Schuschnigg i østrigsk radio, at folkeafstemningen ville blive afholdt den 13. marts.

Von Schuschniggs dristige beslutning om en folkeafstemning kom bag på alle og forårsagede en større krise i rigskancelliet. Hitler var tvunget i offensiven, da han frygtede, at et østrigsk "ja" permanent ville forhindre *Anschluss*, der var en af grundpillerne i det planlagte *Drang nach Osten*. Efter en hektisk nat mødtes Hitler med von Neurath om morgenen den 10. marts for at drøfte situationen. Von Neurath var overbevist om, at von Schuschnigg havde handlet overilet og opfordrede Hitler til at modsætte sig folkeafstemningen. Efter et kort møde med general Keitel talte

⁹⁰ Domarus (1990), s. 1016.

⁹¹ Wiskemann (1949), s. 95.

⁹² Domarus (1990), s. 1032.

⁹³ Weinberg (1980), s. 295.

⁹⁴ DGFP/D/1/dok.349, s. 572 og Weinberg (1980), s. 296.

⁹⁵ Schuschnigg (1947), s. 22.

Hitler endnu engang med von Neurath. Hitler erklærede, at han var fast besluttet på at forhindre folkeafstemningen, om nødvendigt var han klar til at invadere landet, hvorfor han havde bedt Keitel om at mobilisere den 8. armé og planlægge en invasion af Østrig.

Von Neurath vurderede, at den udenlandske situation var favorabel, da hverken England eller Italien ville gøre indsigelser, hvis det Østrigske spørgsmål blev håndteret på fredelig vis. Samtidig var Frankrig endnu engang paralyseret af en ny regeringskrise, da den fungerende premierminister Chautemp få timer tidligere var trådt tilbage, hvorfor Frankrig var uden egentlig ledelse.⁹⁶ Resultatet var, at Hitler sendte von Schuschnigg et ultimatum, hvis ikke folkeafstemningen var aflyst kl. 12.00 den 11. marts, så ville den tyske regering betragte Berghofaftalen for annulleret og iværksætte behørig modtræk. Parallelt gik de østrigske nazister på gaden med bannere, hvorpå der stod ”ingen folkeafstemning uden borgerkrig.”⁹⁷

Hitler havde på mindre end 24 timer vendt situationen på hovedet, og nu var det von Schuschnigg, der var presset, og Hitler der forholdt sig afventende. Der var dog en x-faktor, som Hitler ikke kunne kontrollere, nemlig Mussolini. Den 6. november 1937, da Italien underskrev Antikominternpagten, havde von Ribbentrop garanteret, at Tyskland intet ville foretage sig uden, at Italien blev informeret først: ”nothing will be done without previous exchange of information.”⁹⁸ Skønt Mussolini havde meddelt, at Italien ikke ville blande sig, hvis der opstod en krise i Østrig, så stolede Hitler ikke fuldt ud på ham. Et ting var ord, noget andet var handling, Hitler vidste, at Mussolini var åben overfor interne ændringer i Østrig, men *Anschluss* var noget ganske andet og her sporede Hitler stadig stor italiensk modstand.

Klokken 12.00 den 11. marts aflyste von Schuschnigg folkeafstemningen. Hitler sendte prins Philip af Hessen til Rom med et personligt brev til Mussolini, hvori han forklarede sine bevæggrunde for den drastiske indgriben samt årsagen til det korte varsel. Om aftenen den 11. marts kl. 22.25 modtog Hitler et opkald fra prins Philip: “I have just come back from the Palazzo Venezia. The Duce accepted the whole thing in a very friendly manner. He sends you his regards.” Hitler: “Then please tell Mussolini I will never forget him for this.” Philip: “Yes.” Hitler: “Never, never, never, whatever happens. As soon as the Austrian affair is settled. I shall be ready to go with him, through thick and thin, no matter what happens.” Philip: “Yes, my Führer.” Hitler: “I will never forget whatever may happen. If he should ever need any help or be in any danger, he can be convinced that I shall stick to him, whatever may happen, even if the whole world were against him.” Philip: “Yes, my Führer.”⁹⁹

Hitlers reaktion viser hvor lettet han var over Mussolinis samtykke. Der er ingen tvivl om, at Tyskland ville have invaderet Østrig for at stoppe folkeafstemningen, med eller uden Mussolinis velsignelse, men Hitlers lettelse er alligevel interessant, da den viser, at han ikke stolede på Mussolini og at han frygtede for, hvad han kunne finde på. Det fortæller os ikke så lidt om aksesamarbejdet, at Hitler selv på dette sene tidspunkt stadig ikke stolede på Mussolini. Der var en rest af tvivl, og det var den rest, der forhindrede en helstøbt alliance.

Kort efter nyheden om at folkeafstemningen var aflyst, pointerede Göring overfor Hitler, at den diffuse og omskiftelige situation kunne udnyttes til at kræve vidtrækkende ændringer. Hitler var enig, hvorfor man hurtigt udarbejdede et nyt ultimatum; von Schuschnigg skulle gå af og hans indenrigsminister Seyss-Inquart skulle udnævnes til ny kansler. Hvis kravene ikke var indfriet kl. 19.30, ville den tyske regering foranstalte behørig modtræk med underforståede fatale konsekvenser for Østrig.¹⁰⁰ Von Schuschnigg så ingen anden udvej end at træde tilbage og indgav

⁹⁶ Heineman (1979), s. 171ff.

⁹⁷ Ibid. s. 172.

⁹⁸ DGFP/D/1/dok.253, s. 459 og Ciano (1948), s. 146.

⁹⁹ Noakes og Pridham (1988), s. 96.

¹⁰⁰ Gehl (1963), s. 188.

sammen med det seneste ultimatum, hvis eksistens det tyske udenrigsministerium offentligt dementerede, sin afskedsbegæring til præsident Miklas.¹⁰¹

Hitler kunne ikke længere dække sig under påskuddet om, at det var østrigere, der stillede østrigere ultimatum. Klokkeren 19.50 talte von Schuschnigg over radioen, han fordømte det tyske ultimatum og bekendtgjorde, at regeringen gik af konfronteret med truslen om en invasion. Præsident Miklas nægtede imidlertid at udnævne Seyss-Inquart til kansler, men nu foreslog Göring, at dersom alle i regeringen var trådt tilbage med undtagelse af Seyss-Inquart, så kunne han som den eneste tilbageværende regeringsrepræsentant anmode Tyskland om at sende soldater ind for at opretholde lov og orden. Klokkeren 21.40 modtog Berlin Seyss-Inquarts anmodning om tysk assistance, Göring havde kl. 20.45 dikteret ordlyden over telefonen.¹⁰²

De første tyske tropper krydsede den østrigske grænse efter midnat den 12. marts. Ved middagstid fulgte Hitler, i hans hjemby Linz blev han modtaget af en jublende befolkning. Den lidenskabelige hyldestmodtagelse overbeviste Hitler om *Anschluss* frem for en halvvejs subordination. Den 13. marts underskrev kabinettet en lov, der betød, at Østrig ophørte med at eksistere som selvstændig nation, og med et pennestrøg forsvandt landet fra det politiske og geografiske landkort.¹⁰³

Hitler havde med gennemførelsen af *Anschluss* vundet en enestående politisk sejr, hans indenrigspolitiske popularitet steg til uanede højder. Samtidig markerede *Anschluss* endnu et brud på Versaillestraktaten. I modsætning til Saar og Rhinlandet, havde Østrig aldrig været tysk. Med *Anschluss* fik Tyskland en fælles grænse med Italien, Jugoslavien og Ungarn og derudover blev man forstærket af 100.000 soldater fra den østrigske hær.

Italienske modtræk til Anschluss

Efter *Anschluss* skulle Mussolini forklare det italienske folk, hvorfor det, der havde været det centrale omdrejningspunkt i landets sikkerheds- og udenrigspolitik i knap et halvt årti nu pludselig var uden betydning og hvorfor *Anschluss* var en fordel for Italien. I parlamentet påstod Mussolini grinagtigt at han aldrig havde forsvaret Østrig og *Anschluss* var sket i fuld overensstemmelse med Italien. Ingen var dog i tvivl om det udtalte nederlag. Privat var Mussolini rasende, men kun få fik indsigt i hans misfornøjelse, overfor Ciano erklærede han, at så frem nazisterne forsøgte at presse ham yderligere, så ville han organisere en verdensomspændende koalition og knuse dem for de næste to hundrede år.¹⁰⁴

Før *Anschluss* blev en realitet, havde Mussolini imidlertid forsøgt at udnytte situationen og forledt England til at tro, at en aftale der bilagde deres stridigheder kunne stabilisere Østrigs position. Hvis England og Italien kunne indgå en aftale, ville det sende et utvetydigt signal til Tyskland om ikke at tage landets venskab for givet. Den 16. februar genoptog man de kuldsejlede forhandlinger fra 1937, resultatet blev Påskeaftalen den 16. april 1938. England forpligtigede sig til at anerkende Abessinien, mod at Italien trak hovedparten af dets soldater ud af Spanien. Aftalen var i vid udstrækning tænkt som et modtræk mod Tysklands stigende indflydelse og som et tiltag der skulle reetablere Mussolinis *peso determinante* politik, der bedst kan forklares som en balancegangs- eller vægtskålpolitik hvor Italien skulle være det afgørende lod på vægten mellem de tre stormagter.¹⁰⁵

Aftalen fik imidlertid ingen praktisk betydning eftersom begge parter kun støttede den halvhjertet, men den viser hvorfor Hitler og Mussolini langsomt blev låst fast i et skæbnefællesskab og hvorfor det var så svært for England og Frankrig at drive en kile mellem de to. Det engelske

¹⁰¹ DGFP/D/1/dok.370, s. 588.

¹⁰² DGFP/D/1/dok.358, s. 580 og Harvey (1970), s. 115.

¹⁰³ Bell (1986), s. 257.

¹⁰⁴ Ciano (2002), s. 85.

¹⁰⁵ Burgwyn (1997), s. 164ff.

udenrigsministerium drog efterfølgende den konklusion, at Mussolini kun havde indgået aftalen for at skabe splid mellem Paris og London og for at gøre sig mere attraktiv i Hitlers øjne.¹⁰⁶

Det var hverken første eller sidste gang, at Hitler og Mussolini brugte modpartens latente frygt for, at den anden ville indgå en aftale med England for at styrke sin egen position, men Mussolini ønskede flere strenge at spille på hvorfor Ciano den 17. februar meddelte den jugoslaviske ambassadør Bochko Christich at; "since the Austrian chicken has fallen, or almost, into the German pot before it was time, it is indispensable that ties between Rome and Belgrade be further reinforced."¹⁰⁷ Christich var enig, hvorfor de to nationer efterfølgende indledte nye forhandlinger med henblik på at udvide den omfangsrige venskabstraktat fra 1937.

Mussolini havde imidlertid en bagtanke med at styrke båndene til Jugoslavien. Ciano foreslog at Italien som modvægt til *Anschluss* skulle annektere Albanien hvorved man ville få kontrollen over størstedelen af Adriaterhavet. Derudover ville man øge sin indflydelse i Balkanregionen og blokere Tysklands march mod Middelhavet.¹⁰⁸ Mussolini bifaldt planen og besluttede at den skulle udføres senest i maj 1939. Ciano var af den opfattelse, at nøglen til en fredelig annektering af Albanien i høj grad afhang af Jugoslaviens attitude. Drømmescenariet var, at Jugoslavien klemte mellem Italien og Tyskland ville være tvunget til at se på mens italienske soldater marcherede ind i Tirana, ligesom Italien havde set på da tyske tropper entrerede Wien.¹⁰⁹ De nye forhandlinger var en kærkommen lejlighed til at understrege de gode relationer og binde Italien og Jugoslavien tættere sammen. Ciano ræsonnerede, at Jugoslavien som følge af *Anschluss* ville søge at genoprette magtbalancen i regionen ved at indgå en militæralliance med Italien. En decideret militær aftale kom dog ikke i stand, men forholdet mellem de to nationer blev konstant forbedret.

Delkonklusion

Der var intet aksesamarbejde i perioden op til *Anschluss*. Hitler havde ikke planlagt begivenhederne den 10. til den 11. marts og nyheden om en folkeafstemning var en overraskelse for ham som alle andre, men hans improvisatoriske beslutninger betød at drømmen om *Anschluss* blev realiseret på få dage. I dagene op til *Anschluss* blev Mussolini først informeret om Tysklands planer på så sent et tidspunkt, at han reelt intet kunne gøre for at stoppe *Anschluss*. Så fremt Mussolini havde forsøgt at forhindre *Anschluss* ville han med stor sandsynlighed have tabt mere prestige end ved stiltiende at acceptere det uundgåelige. Privat var Mussolini rasende, han var blevet ydmyget og han var klar over at Hitler havde snigløbet ham, men for at bevare momentum var det vigtigt at give omverdenen indtryk af, at aksen fungerede bedre end nogensinde. Tyskland var blevet voldsomt forstærket og for at imødegå den tyske trussel forsøgte Mussolini som modtræk at styrkede båndene til Jugoslavien samt ligge skitsen til en fremtidig annektering af Albanien der alt samme skulle styrke Italiens position vis-a-vis Tyskland.

¹⁰⁶ Burgwyn (1997), s. 167ff.

¹⁰⁷ Ciano (2002), s. 59.

¹⁰⁸ Ibid. s. 89, 99 og 148.

¹⁰⁹ Ibid. s. 89.

Kapitel 3.

Hvorfor indgik Italien og Tyskland Stålpagten?

Tjekkoslavakiets umulige valg

Münchenaftalen blev ikke den garanti for fred i Europa, som mange håbede på og efter Krystalnatten var Tyskland og England atter på kollisionskurs. Den skærpede kurs overfor England hang uløseligt sammen med at Hitler stadig rugede over det der var sket i München, og den triumf han følte sig snydt for, og derfor rettede han sin vrede mod England og landets historiske krav på at gribe ind i udviklingen på kontinentet. Hitler ønskede en gang for alle at sætte en stopper for Englands indblanding, men førend han kunne udfordre England, var der flere forhold der skulle bringes på plads.¹¹⁰ Tjekkoslavakiet skulle neutraliseres, dernæst skulle Polen og Ungarn bindes til Tyskland for at sikre landets flanke mod øst, hvis man blev involveret i krigshandlinger i vest. Endelig skulle Italien og Japan bindes til Tyskland i en trepartsmilitæralliance, da de i modsætning til Polen og Ungarn skulle deltage aktivt i krigshandlingerne mod England og Frankrig.¹¹¹

Tjekkoslavakiet havde betalt en høj pris for at Münchenaftalen kom i stand og skønt landets nye grænser blev garanteret af England og Frankrig var der ingen tvivl om, at dets skæbne lå i Hitlers hænder og han havde ingen intention om at give landet fred. Landets indenrigspolitiske situation var et stort kaos da landet i starten af oktober blev opdelt i tre delstater: Böhmen-Mähren, Slovakiet og Karpatho-Ukraine, hvor af de to sidste kæmpede for fuld selvstændighed.¹¹² Hitler planlagde ligesom i perioden op til Münchenkrisen at underminere og destabilisere regeringen ved at skabe splid mellem de tre delstater, blandt andet ved at ansøre Slovakiet til at forstærke dets krav om selvstændighed.¹¹³

I begyndelsen af marts stod Tjekkoslavakiets præsident Emil Hacha i en umulig situation. Hvis Tjekkoslavakiet ikke øjeblikkeligt undertrykte separatistbevægelserne i Slovakiet og Karpatho-Ukraine, så var det kun et spørgsmål om tid, førend landet blev splittet til atomer. Men hvis Hacha på anden side slog separatistbevægelserne ned, så ville Hitler bruge undertrykkelsen af disse, akkurat som med sudetertyskerne, som et påskud for at marchere ind i Prag. I et desperat forsøg på at holde sammen på den fragmenterede nation besluttede Hacha at sætte hårdt mod hårdt. Den 6. marts afsatte Hacha den selvstyrende karpatho-ukrainske delstatsregering og den 9. marts afsatte han den slovakiske regering og erklærede Slovakiet i undtagelsestilstand.¹¹⁴

Hachas beslutning kom som et lyn fra en klar himmel og forårsagede en krise i rigskancelliet, hvor Hitler var på vej til Wien for at fejre årsdagen for *Anschluss*. Hitler tog nu initiativ til at udarbejde et ultimatum til Hacha samtidig med at han straks efter sin hjemkomst til Berlin sendte bud efter lederen af den slovakiske delstatsregering Josef Tiso. Telegrammet antydede på det kraftigste, at hvis Tiso nægtede at komme til Berlin, så ville det medføre en tysk invasion og at Slovakiet efterfølgende ville blive delt mellem Tyskland og Ungarn.¹¹⁵

Den 13. marts ankom Tiso til rigskancelliet, hvor han blev modtaget af Hitler og von Ribbentrop. Hitler meddelte brysk at Tiso på stedet skulle beslutte om Slovakiet ønskede uafhængighed eller ej. På vej ind til mødet havde Tiso ikke kunne undgå at bemærke, at den ungarske ambassadør Kálmán Darányi sad i foyeren, hvorfor han uden betænkning erklærede, at Slovakiet ønskede selvstændighed. Herefter trak Hitler sig tilbage mens von Ribbentrop formulere et telegram, som

¹¹⁰ Weinberg (1980), s. 503.

¹¹¹ Ibid. s. 503ff

¹¹² Bell (1986), s. 276.

¹¹³ Ibid. dok.68, s. 82ff.

¹¹⁴ DGFP/D/4/dok.186, s. 233.

¹¹⁵ Ibid. dok.188, s. 234.

Tiso skulle sende så snart han kom tilbage til Slovakiet. Telegrammet havde en slående lighed med det, som Göring havde dikteret et år tidligere til Seyss-Inquart. Senere på aftenen forfattede von Ribbentrop også den slovakiske uafhængighedserklæring, som lige akkurat blev oversat tidsnok til at Tiso kunne få den med inden hjemrejsen. Den 14. marts proklamerede Tiso Slovakiets uafhængighed.¹¹⁶

Efter mødet med Tiso mødtes Hitler med Darányi, Hitler erklærede at der ikke var nogen tid at spille hvorfor Ungarn omgående skulle forberede en invasion af Karpatho-Ukraine. Daranyi takkede ydmygt Hitler for støtten og den del af rovet som Ungarn havde ventet på. Få timer senere, modtog Hitler et telegram fra den ungarske regent Miklos Horthy, der meddelte, at Ungarn var parat til at invadere Karpatho-Ukraine på Hitlers foranledning.¹¹⁷ Samtidig, den 14. marts erklærede Karpatho-Ukraine sig ligeledes uafhængigt og anmodede Berlin om beskyttelse mod Tjekkoslovakiet og Ungarn.¹¹⁸ Men Hitler var naturligvis ikke villig til at udstikke en garanti, og holdt derfor Karpatho-Ukraines delstatsregering på pinebænken.

Tjekkoslovaikiets situation var ekstrem kritisk hvorfor Hacha anmodende Hitler om et møde. Hitler accepterede anmodningen, da han vidste at når han først fik talt sig varm så var der ingen der kunne modstå ham. Målet var at intimidere Hacha til at acceptere den løsning som han ellers havde til hensigt at opnå ved militær magt.

Den 14. marts kl. 21.15 ankom Hacha og udenrigsminister Chvalkovsky til Berlin, hvor Hitler lod dem vente i timevis mens han så film.¹¹⁹ I mellemtiden kunne de reflektere over de sidste oplysninger de havde fået inden afrejsen; store troppekontingenter var angiveligt opmarcheret langs grænsen til Böhmen-Mähren. Klokkeren 01.30 var Hitler klar til at modtage Hacha og Chvalkovsky. Hacha var fra mødets start en knust mand og bønfuldt Hitler om, at tjekkerne måtte bevare deres nationale identitet. Hitler gjorde det med slet skjult skadefro klart, at hvis de tyske tropper mødte modstand så ville han tilintetgøre landet, men hvis de kunne gå uforstyrret ind, så var det muligt at tjekkerne kunne få en form for selvstyre og national selvbestemmelse. Hvis dette skulle ske, så var det imidlertid nødvendigt, at træffe en beslutning omgående da de tyske tropper havde ordre om at angribe kl. 06.00.¹²⁰

Herefter blev Hacha og Chvalkovsky ledt ind i et tilstødende lokale, hvor der til lejligheden var etableret en telefonforbindelse til Prag. Göring og von Ribbentrop der ligeledes befandt sig i rummet gjorde deres ypperste for at presse de to tjekker yderligere. Blandt andet skubbede de gang på gang kapitulationsdokumenterne hent til Hacha, stak kuglepenne i hånden på ham og gentog at hvis de fremturede i deres afslag, ville halvdelen af Prag blive lagt i ruiner efter bombeangreb.

Til sidst blev presset for meget for den aldrende Hacha der fik et ildebefindende og besvimele.¹²¹ I en stund var Göring og von Ribbentrop bange for at Hacha skulle dø mellem hænderne på dem og at verdenspressen efterfølgende ville skrive at han var blevet myrdet i rigskancelliet. Chvalkovsky appellerede og forsøgte at få mødet udsat, men det var udelukket. Hitlers læge doktor Theodor Morell blev tilkaldt og efter at have givet Hacha to indsprøjtninger kom han så meget til hægterne at han kunne telefonere Prag og råde regeringen til kapitulation.

Stærkt afkræftet vaklede Hacha ind på Hitlers kontor kl. 03.55 for at underskrive sit lands dødsdom. Hitler kunne ikke beherske sig og ifølge hans sekretær, løb han efter underskrivelsen ind

¹¹⁶ DGFP/D/4/dok.209, s. 250.

¹¹⁷ Ibid. dok.198 og 199, s. 240 og 241.

¹¹⁸ Ibid. dok.210 og 236 og s. 251 og 275ff.

¹¹⁹ Richard (2005), s. 682ff.

¹²⁰ DGFP/D/4/dok.228, s. 263ff.

¹²¹ Bell (1986), s. 281.

på hendes kontor, hvor han højlydt erklærede: "this is the greatest day of my life. I shall go down in history as the greatest German."¹²²

Den 15. marts kl. 06.00 strømmede tyske tropper ind i Böhmen-Mähren. De mødte ingen modstand, og om aftenen kunne Hitler holde det triumftog i Prag, som han følte, at Chamberlain havde snydt ham for i München.¹²³ Den 16. marts tog Hitler velvilligt Slovakiet under Tysklands beskyttelse, efter at Tiso pligtskyldigt havde sendt von Ribbentrops telegram.¹²⁴ Parallelt med at de tyske tropper marcherede ind i Böhmen-Mähren, invaderede Ungarn Karpatho-Ukraine. Hitler var ligeglad med Karpatho-Ukraines appel da han allerede den 22. februar havde besluttet, at han hvis muligt, ville belønne Ungarn for at tilslutte sig Antikominternpagten. Hele situationen omkring Tjekkoslaviet var blevet afklaret på mindre end tre dage og om aftenen den 16. marts da Tjekkoslaviet forsvandt fra det europæiske landkort var Hitler allerede tilbage i Berlin, hvorfra han forberedte næste træk.

Den 20. marts blev Litauens udenrigsminister Juozas Urbys kaldt til Berlin, hvor han modtog samme behandling som Tiso og Hacha. Efter et voldsomt pres med trusler om invasion og bombardement af hovedstaden Vilnius bøjede den litauiske regering sig, og den 23. marts afstod man det lille territorium Memelland samtidig med at Litauen underskrev en ikke-angrebspagt.¹²⁵

Den polske regering var rædselsslagen overfor Tysklands ekspansionstrang, og efter indlemmelsen af Memelland beordrede regeringen en delvis mobilisering. Få dage senere fik regeringen deres værste frygt bekræftet da de, fra den 26. marts, i den tyske presse kunne læse om mishandlinger og forfølgelse af tyskere i Gdansk. Pressens skrivelser havde unægtelig en slående lighed til forspillet op til Münchenkrisen, hvilket ikke lovede godt for fremtiden. Turen var kommet til Polen.

Polens umulige valg

Den 24. oktober 1938 mødtes von Ribbentrop med den polske ambassadør Josef Lipski, for hvem han fremlagde en plan for at bilægge de to nationers stridigheder. Polen skulle først og fremmest acceptere at Gdansk kom tilbage til Tyskland.¹²⁶ Udover at afstå Gdansk, så skulle Polen ligeledes acceptere at Tyskland anlagde en motorvej samt jernbane gennem den Polske Korridor for således at forbinde Østpreussen med Tyskland. Endelig skulle Polen også tilslutte sig Antikominternpagten. Polen ville til gengæld for disse indrømmelser få særlige handelsrettigheder i Gdansk samt en 25-årig forlængelse af den tysk-polske ikke-angrebsaftale fra 1934.¹²⁷

Det tyske forslag placerede den polske regering i et vanskeligt dilemma; på den ene side ønskede man at bevare de venskabelige relationer til Tyskland, mens man på den anden side ikke var villig til at ofre Gdansk, da byen var vital for landets økonomi. Dernæst frygtede regeringen, at blive låst fast i et underdanighedsforhold til Tyskland. Dertil kom, at hvis man indgik en aftale på de opstillede tyske præmisser, så var det slut med den fransk-polske alliance samtidig med at man åbnede sig for Sovjetunionens aggressioner.

Trods ihærdige polske forsøg så lykkedes det ikke at bygge bro mellem Polens standpunkt og Tysklands ønsker. Den 15. marts forsvandt de sidste polske forhåbninger om at man kunne finde en løsning på Gdansk-spørgsmålet, da Tyskland indtog og delte Tjekkoslaviet. Den 28. marts meddelte Beck den tyske ambassadør i Warszawa von Moltke, at ethvert forsøg på at ændre Gdansk status ville blive betragtet som en krigserklæring af Polen. Når Beck kunne tillade sig at føre en så aggressiv og risikobetonet politik overfor Tyskland, hang det blandt andet sammen med, at han den

¹²² Carr (1979), s. 103.

¹²³ DGFP/D/4/dok.246, s. 283ff.

¹²⁴ *The Polish White Book* (1939), dok.59, s. 57ff.

¹²⁵ Bell (1986) s. 281ff.

¹²⁶ *Ibid.* s. 282.

¹²⁷ *Polish White Book* (1939), dok.44, s. 47ff.

28. marts vidste, at den engelske regering ikke ville lade Polen i stikken, sådan som tilfældet var med Tjekkoslaviet. Den 31. marts erklærede Chamberlain i *House of Commons* at: "in the event of any action which clearly threatened Polish independence and which the Polish Government accordingly considered it vital to resist with their national forces, His Majesty's Government would feel themselves bound at once to lend the Polish Government all support in their power. They have given the Polish Government an assurance to this effect."¹²⁸ Chamberlain afsluttede talen med at erklære, at den franske regering ligeledes støttede den engelske garanti.¹²⁹

Meddelelsen om Englands garanti kom som en overraskelse for Hitler og drev ham til et af hans karakteristiske raserianfald, han stormede rundt i sit kontor, gestikulerede og slog med knyttede næver på sit skrivebord mens han råbte og skreg mod englænderne: "I'll cook them a stew they'll choke on."¹³⁰ Når Hitler reagerede så kraftigt, var det fordi, at den engelske garanti til Polen kom på tværs af hans planer om at sikre Tysklands østflanke før den endelig konfrontation mod England. Den 3. april gav Hitler sine generaler ordre til at udarbejde en plan for Polens tilintetgørelse i et strengt fortroligt direktiv, der fik kodenavnet *Operation Hvid*, skulle invasionen af Polen starte senest den 1. september 1939.¹³¹ Det politiske mål indtil da var at isolere Polen fra omverdenen for således at begrænse den kommende krig.

Italiens gyldne stund

Den 28. oktober ankom von Ribbentrop til Rom for at gennemføre sit mesterstykke, en tripelalliance mellem Italien, Japan og Tyskland. Under Münchenkonferencen havde von Ribbentrop givet Mussolini et udkast til en militæralliance, som Tyskland nu ønskede at formalisere da en konflikt med England og Frankrig var uundgåelig. Herefter opridsede han den militære situation: Jugoslavien, Polen, Rumænien og Ungarn ønskede alle venskab med Tyskland. Tjekkoslaviet var færdig og Sovjetunionen var svag efter de store udrensninger i dets officer korps hvilket betød at Italien og Tyskland kunne koncentrere sig om England og Frankrig.¹³²

Ciano var imod en militæralliance og i sin dagbog skrev han at von Ribbentrop var besat af tanken om krig og advarede Mussolini om, at han var utilregnelig og at der ikke var nogen fordel for Italien i at indgå en alliance. Mussolini var enig og meddelte at skønt det italienske folk var begejstret for aksen så var man endnu ikke rede til en militæralliance, skønt der ifølge Mussolini eksisterede et bånd mellem de to nationer der var langt stærkere end nogen alliance.¹³³

Mussolinis afvisning var et studie i fedteri og smiger på et højt plan. Den egentlige årsag til at Mussolini værgede sig mod en alliance var at han ønskede at opretholde *peso determinante* politiken hvorfor han ikke lukke døren til England og Frankrig: "We must keep both doors open. The alliance today would close one door, maybe forever, and not the least important one."¹³⁴

Efter Münchenkonferencen var Mussolini af den opfattelse, at Italien var blevet den afgørende faktor i Europa og at landets rolle som mægler, skulle belønnes. England og Frankrig havde slået knuder på sig selv for at tilfredsstille Tyskland, hvorfor det nu var Italiens tur til at få en del af kagen. Det krævede dog at Italien forholdt sig neutral. Da von Ribbentrop forelagde udkastet til tripelalliancen forhandlede Italien med England om at implementere den kuldsejlede Påskeaftale. Forhandlingerne var blevet genoptaget efter Münchenkonferencen hvor Chamberlain havde opsøgt Ciano i et forsøg på, at skabe forbrødring mellem de to nationer. Mussolini bifaldt forslaget der

¹²⁸ *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939*, Third Series (1951-52), vol.4. dokument nr. 582, s. 553. (Herefter DBFP/serie/bind/dokument nummer og side).

¹²⁹ *Documents concerning German-Polish relations* (1939), dok.18, s. 36ff.

¹³⁰ Shirer (1960), s. 467.

¹³¹ *Fuehrer Conferences on Naval Affairs* (1990), s. 29 og Robertson (1976), s. 166.

¹³² Ciano (1948), s. 243ff.

¹³³ *Ibid.* s. 245ff.

¹³⁴ Ciano (2002), s. 148.

forstærkede hans opfattelse af at han kunne presse de to nationer til at give Italien flere indrømmelser. Resultatet af forhandlingerne var at man den 16. november ratificerede Påskeaftalen. Englands anerkendelse af Abessinien var en stor sejr for Mussolini.

Påskeaftalen var imidlertid kun et delmål. De virkelige mål var de fordringer som Italien havde mod Frankrig. Kravene var opdelt i to grupper, hvor kravene i den anden gruppe indeholdt hvad Ciano beskrev som ”dynamiten”, de såkaldte historiske krav, Nice og Korsika, som ville kræve territoriale indrømmelser fra Frankrig samt et krav om fællesstyre i Tunesien. Ciano lod den italienske ambassadør Grandi forstå at det var hans opgave at overbevise England om kravenes rimelighed, herunder eksemplificere sammenhængen mellem kravene og en forbrødring mellem Italien og Frankrig.¹³⁵

Frankrig ønskede ligesom England at forbedre forholdet til Italien og ligesom Chamberlain indså Daladier betydningen af at de tog det første forsonende skridt, hvorfor Frankrig anerkendte Italiens suverænitet over Abessinien. Mussolini var henrykt, men frem for at se den franske gestus som en udstrakt olivengren så forstærkede den blot hans opfattelse af at Frankrig ville give efter for pres. Under mødet den 29. november med den nyudnævnte ambassadør Francois-Poncet gjorde Mussolini det klart at de italienske fordringer lå fast og det var ene og alene op til Frankrig at skabe forbrødring. For at demonstrere at de italienske krav nød stor opbakning blandt folket, afbrød senatorerne den næste dag Cianos tale i parlamentet mens de råbte i kor: ”Tunesien, Korsika, Nice”. Mussolini var efterfølgende yderst tilfreds og foregav at demonstrationen var en spontan refleksion af det italiensk folks ønsker.¹³⁶ I sin dagbog skrev Ciano at aksens var blevet mere populær dersom det italienske folk nu forstod at aksens ikke kun tjente til at mele den tyske, men også den italienske kage.¹³⁷

Imidlertid havde Mussolini forregnet sig og i stedet for, at give efter for det italienske pres gik den franske regering til modangreb. En ting var, at Frankrig var eftergivende og underdanig overfor det magtfulde Tyskland, men at man også skulle være det overfor det langt svagere Italien var utænkelig. Frankrig ville under ingen omstændigheder tillade at Mussolini gjorde den italienske enklave i Tunesien til et italiensk Sudeterland.¹³⁸

De franske udmeldinger gjorde imidlertid intet indtryk på Mussolini, der var overbevist om at landet ville bøje sig for det diplomatiske pres. Af samme grund afviste han endnu engang ideen om en trepartsalliance. Den 15. december havde Mussolini et møde med den japanske ambassadør Hiroshi Oshima der forsøgte at overbevise ham om det hensigtsmæssige i en trepartsalliance.¹³⁹ Årsagen var den samme som tidligere, kun så længe at Italien førte *peso determinante* politikken, kunne Frankrig presses til indrømmelser. I det moment man indgik en alliance ville den mulighed forsvinde.

Den 16. december erklærede Daladier i det franske parlament, at Frankrig ikke ville tilstå Italien en eneste tønde land, og at vejen til Tunesien gik over ligene af 45 millioner franskmænd.¹⁴⁰ I sin dagbog skrev Ciano, at man ville holde gryden i kog for, at opretholde presset, men at en optrapning af konflikten var uønsket da man ikke ville give Frankrig en mulighed for at komme på tværs af Chamberlains planlagte visit den 11-14. januar 1939.¹⁴¹ Besøget var kommet i stand efter Påskeaftalen og blev fra engelsk side set som en chance for at forbedre forholdet til Italien og måske endda at drive en kile mellem Mussolini og Hitler. Mussolini havde ligeledes bagtanker med besøget

¹³⁵ Ciano (1948), s. 250ff.

¹³⁶ Ciano (2002), s. 162.

¹³⁷ Ibid. s. 163 og s. 167.

¹³⁸ Burgwyn (1997), s. 183.

¹³⁹ Ciano (2002), s. 166.

¹⁴⁰ Toscano (1967), s. 97 og Burgwyn (1997), s. 183.

¹⁴¹ Ciano (2002), s. 167.

og mente, at han kunne presse Chamberlain til, at tale Italiens sag akkurat som Hitler havde presset ham til at tale Tysklands sag.

Situationen var fastlåst, det overordnede problem for Mussolini var, at han havde bundet fascismen og sin egen person til de italienske krav hvilket betød at han ikke kunne normalisere forholdet til Frankrig førend landet havde givet Italien indrømmelser. Mussolini havde med andre ord ikke nogen mulighed for at slække på de italienske krav, som han selv havde gjort til et folkekrav, uden at tabe ansigt. I løbet af julen blev det klart for ham, at hans hasardspil havde slået fejl og at Frankrig ikke ville give efter for diplomatisk pres. Den 23. december troede Mussolini ikke længere på en diplomatisk løsning hvorfor han fortalte Ciano, at tiden var kommet til en militæralliance med Japan og Tyskland, hvilket han bad Ciano kommunikere videre sådan at en alliance kunne underskrives inden udgangen af januar.¹⁴²

Den 11. januar 1939 ankom Chamberlain til Rom, men besøget blev en fiasko da det ikke lykkedes Mussolini at få Chamberlain til at ligge pres på Frankrig mens Chamberlain mislykkedes med at løsne båndene mellem Hitler og Mussolini. Efter Chamberlain besøget vendte Mussolini tilbage til den tidligere krigsretorik, utvivlsomt tilskyndet af Hitlers jubilæumstale til rigsdagen den 30. januar, hvor han garanterede Tysklands støtte i tilfælde af en krig mod Frankrig.¹⁴³ Mussolini var yderst tilfreds og med Tyskland i ryggen annoncerede han den 4. februar i en tale i parlamentet fascismens mål: "Italy has in fact no free access to the oceans. She is really a prisoner in the Mediterranean. The bars of this prison are Corsica, Tunisia, Malta, and Cyprus. Its sentinels are Gibraltar and Suez. Italian policy can have only one command – to break the prison bars and march to the ocean. Which ocean? The Indian Ocean, linking across the Sudan and Libya to Abyssinia; or the Atlantic Ocean across French North Africa?"¹⁴⁴

Med talen forsvandt den sidste rest af tvivl hos tvivlerne og Mussolinis pendulsvingninger mellem moderation og krigeriskhed overbeviste endegyldigt Daladier om, at forhandlinger med Italien var som at forhandle i kviksand, desto mere Frankrig gav sig desto dybere ville man synke og enhver fransk indrømmelse ville blot forhøje de italienske krav frem for at føre til en stabil og varig fred. Efterfølgende meddelte Daladier Chamberlain, at Frankrig ville fremskynde dets oprustning, stå fast og modstå enhver italiensk aggression.¹⁴⁵

Italiens modtræk til Tjekkoslavakiets forsvinden

Det var på den baggrund et alvorligt tilbageslag at forhandlingerne om en trepartsalliance kollapsede i løbet af februar. Hvis Hitler havde været rede til at acceptere en alliance kun rettet mod Sovjetunionen, så havde Japan underskrevet uden reservationer, men da Japan var tiltænkt en aktiv rolle i den kommende konflikt med England og Frankrig var Hitler parat til at forsætte forhandlingerne modsat Mussolini.¹⁴⁶

Mussolini kunne imidlertid ikke vente længere og den 10. marts foreslog han at man begyndte forhandlingerne om en alliance mellem Italien og Tyskland. I den forbindelse ønskede han at forhandlingerne startede så hurtigt og synligt som muligt, da: "We must let the world know that the axis is also preparing and it does not intent to leave the initiative to the French and British".¹⁴⁷ Når Mussolini ønskede at forhandlingerne skulle være synlige så var det fordi, at en alliance skulle bruges aktivt til at ligge pres på Frankrig.

¹⁴² Ciano (2002), s. 171.

¹⁴³ Michalka (1985), s. 273.

¹⁴⁴ Deakin (1962), s. 19.

¹⁴⁵ Weinberg (1980), s. 545.

¹⁴⁶ Ibid. s. 510ff.

¹⁴⁷ Ciano (2002), s. 199.

Imidlertid nåede man ikke videre da Hitler endnu engang stjal det internationale rampelys. Med destruktionskræfterne af Tjekkoslaviet brød Hitler ikke kun sit løfte om at Sudeterlandet var hans sidste territoriale krav, men han havde samtidig også inkorporeret ikke-tysk territorium.

Mussolini og Ciano var indifferente overfor Tjekkoslaviets skæbne, men betragtede ikke desto mindre den tyske aktion som et slag i ansigtet. Hitler havde ikke kun revet Münchenaftalen, som Mussolini havde været en af hovedarkitekterne bag itu, han havde også høstet nye fordele fra aksens mens Mussolini var blevet efterladt tomhændet. Mussolini var rasende, mens Ciano i sin dagbog beskrev aktionen som en ydmygelse af det italienske folk: "It is useless to deny that all this concerns and humiliates the Italian people (...) The Axis functions only in favor of one of its parts, which tends to acquire overwhelming proportions, acting entirely on its own initiative, with little regard for us".¹⁴⁸

Parallellerne med *Anschluss* var åbenbare; Mussolini blev først orienteret om besættelsen på så sent et tidspunkt, at han reelt intet kunne gøre for at modsætte sig aktionen. At Hitler efterfølgende sendte prins Philip af Hessen med en personlig takkeskrivelse for Italiens urokkelige loyalitet gned kun salt i såret: "The Italians would laugh at me; every time Hitler grabs a country he sends me a message".¹⁴⁹ For ikke at tabe yderligere ansigt så foregav Mussolini og Ciano at aktionen var sket med Italiens velsignelse. Da ambassadøren fra Belgien spurgte Ciano om Italien var blevet varskoet på forhånd svarede Ciano at det var man, men i sin dagbog skrev han at han var træt af, at lyve om Tysklands forræderi.

Mussolini var ligesom Ciano blevet slået fuldstændig ud af den tyske aktion. Da de talte om eftermiddagen den 16. marts var Mussolini modløs og opgivende og fortalte at han havde overvejet det albanske spørgsmål hele natten og besluttet at udsætte invasionen da han frygtede at den ville destabilisere Jugoslavien så landet splintres til Tysklands fordel. Mussolinis store frygt var at Hitler ville opdanne de kroatisk separatister til at løsrive Kroatien fra Jugoslavien og efterfølgende placere landet under tysk beskyttelse hvormed Tyskland pludselig ville være en magtfaktor i Adriaterhavet. Ciano gjorde det klart overfor ambassadør von Mackensen, at Italien under ingen omstændigheder ville tillade et selvstændigt Kroatien og at man ville invadere regionen såfremt Kroatien erklærede sig uafhængig. For at understøtte situationens alvor beordrede Mussolini en division til den kroatisk grænse. I sin dagbog skrev Ciano: "Should revolution break out in Croatia we shall step in. And should the Germans think they can stop us, we shall fire on them. I am more than ever convinced that this may take place. The events of the last few days have reversed my opinion of the Führer and of Germany; he, too, is unfaithful and treacherous and we cannot carry on any policy with him".¹⁵⁰

Hitler var dog på forkant med udviklingen og bevidst om at Mussolini kunne vindes tilbage med smiger og fedteri hvorfor han sendte personlige forsikringer til Mussolini om, at Adriaterhavet suverænt var Italiens interessesfære. Von Mackensen forsikrede yderligere Ciano om, at Tyskland aldrig ville støtte nogen af de mange separatistiske grupper i det multietniske Jugoslavien.

Mussolinis syn på Hitler var som en Rorschach test, man ser det, man vil se. Hitlers smiger og personlige forsikringer gav ny næring til Mussolinis beregninger om at være på de sejrendes side og at det trods alt var bedre at være nummer to efter Hitler end nummer tre efter Chamberlain og Daladier: "nevertheless, in spite of the fact that this morning he was very anti-German this evening he said, "We cannot change politics, because after all we are not prostitutes".¹⁵¹

Mussolinis beslutning om at forblive loyale overfor aksen blev dog ikke delt af alle, men i modsætning til *Anschluss*, så havde Mussolini denne gang et es i ærmet og han kunne forsikre

¹⁴⁸ Ciano (2002), s. 200.

¹⁴⁹ Ibid. s. 200.

¹⁵⁰ Ibid. s. 204.

¹⁵¹ Ibid. s. 205.

kritikerne om, at det snart var Italiens tur til at erobre avisoverskrifterne.¹⁵² Mussolini var meget opsat på at vise, at han ligeledes var en af historiens *great men*, og at det nu var Italiens tur til at overraske verden. Mussolini blev uden tvivl forstærket i opfattelsen af, at Italien havde momentum da Franco den 28. marts indtog Madrid og den 1. april erklæret Den Spanske Borgerkrig for afsluttet. Franco tilsluttede sig ligeldes Antikominternpagten. Francos sejr var også en stor sejr for Mussolini og fascismen og overalt i Italien fejrede man sejren som man havde en stor andel af.¹⁵³ Den 7. april sendte Mussolini sine tropper ind i Albanien og erobrede hurtigt det lille bjergrige land. Den 8. april fløj Ciano til Tirana, hvor han etablerede en ad hoc regering, der sanktionerede Italiens annektering af landet. Den 16. april blev kong Victor Emmanuel 3. kronet til konge af Albanien.

Invasjonen af Albanien var ikke nogen pludselig tilskyndelse. Ciano havde allerede i december 1937 overvejer det og efter *Anschluss* foreslog han at Italien som modvægt til *Anschluss* skulle annektere Albanien sådan at Italien fik kontrollen over størstedelen af Adriaterhavet samtidig med at man også ville øget landets indflydelse i Balkanregionen og blokere Tysklands march mod Middelhavet. Det betød blandt andet, at Ciano den 21. juni sendte senator Natale Prampolini til Albanien for at opmåle hvor meget jord der kunne opdyrkes. En måned senere den 13. juli meddelte Prampolini, at han troede, at man kunne pløje den drænedede jord omkring december 1939 og at man om knap fem år ville få fuldt udbytte af den opdyrkede jord.¹⁵⁴ Men Albanien var en hul sejr, det lille land var nær en statsbankerot og økonomisk fuldstændig afhængig af Italien.

Som Hitler havde gjort ved *Anschluss*, så var det nu Mussolinis tur til at informere Hitler så sent at han intet kunne gøre. Først kl. 21.00 den 6. april informerede Ciano von Mackensen om den forestående aktion.¹⁵⁵ Ciano sendte samtidig tophemmelige beskeder til ambassadørerne i Paris og London, at de skulle lade sive, at aktionen var et antitysk modtræk der skulle bremse den tyske ekspansion. Da Hitler hørte om aktionen beskrev han den nedladende som en "efterabning" af tysk politik. Hitler indså imidlertid hurtigt, at aktionen snare ville knytte Mussolini endnu tættere til Tyskland, end den ville bekræfte Italiens uafhængighed og at den kun ville forstærke indtrykket af aksemagternes sammenhold, hvorfor han, Göring og von Ribbentrop var hurtige til at overdænge Mussolini med solidaritets erklæringer og lykønske Italien med dets "trøstpræmie".¹⁵⁶

Cianos appel om at se aktionen i en antitysk kontekst faldt imidlertid for døde øre. Daladier og hans ministerråd var overbeviste om at de to diktatorer koordinerede deres aktioner. Daladier var på dette tidspunkt den mest klarsynede statsmand i Europa og så klare end Mussolini selv i hvilken grad de to diktatorer var forbundet og forblændet af hinanden.

Chamberlain der stadig nærrede en illusion om at Mussolini var en uafhængig aktør, der kunne løsrives fra Hitler, smed de sidste reservationer overbord da man modtog rapporter om et forestående italiensk angreb på den græske ø Korfu. Den 12. april skrev udenrigsminister Halifax: "We must however fear that the present Italian action in Albania may only be a step in a wider movement for the achievement of the expansionist aims of the Axis Powers, who it must be assumed are acting in collusion".¹⁵⁷ Den 13. april udstedte England og Frankrig en garanti for Grækenland og Rumæniens uafhængighed og siden også for Tyrkiet.¹⁵⁸

Det er ironisk, at resultatet af det albanske eventyr, der var blevet udtænkt som en italiensk advarsel til Tyskland, i stedet endte med en engelsk og fransk garanti om at forsvare det østlige Middelhavsområde mod Italien. Men frem for at intimidere og få Italien til at søge en nedtrapping

¹⁵² Ciano (2002), s. 206.

¹⁵³ Farrell (2003), s. 314.

¹⁵⁴ Ciano (2002), s. 102 og s. 109.

¹⁵⁵ Fall (1995), s. 8.

¹⁵⁶ Von Hassell (1988), s. 56ff.

¹⁵⁷ Watt (1960), s. 520.

¹⁵⁸ Robertson (1967), s. 166.

anskuede Mussolini garantiene som det endelige bevis på en allieret omkransningsstrategi hvorfor en alliance med Tyskland blev endnu mere presserende.

Opløbet til Stålpagten

Den 5. april indledte man stabssamtaler mellem de to nationers overkommandoer i Innsbruck. Det var et mageløst skuespil hvor de to ”allierede” holdt kortene tæt ind til kroppen. Pariani var således meget forsigtig med ikke at røbe at Italien ville invadere Albanien mens Keitel ligeledes undlod at nævne at Tyskland havde afbrudt forhandlingerne med Polen og at man planlagde en invasion af landet. De delte heller ikke den nyeste militærteknologi selvom det var et af mødets formål; Keitel fortalte således ikke Pariani om hverken den nye radarteknologi som man var i færd med at udvikle eller om de nye ekkoloddede enheder der ville være uundværlige i krigsførelse til søs.¹⁵⁹

Den 6-7. maj mødtes Ciano med von Ribbentrop i Milano. Ciano indledte mødet med at erklære at Italien i mindst tre år endnu ønskede at undgå krig. Von Ribbentrop svarede at Tyskland ligeledes ønskede fred, men at man havde brug for en periode på mindst fire-fem år for at konsolidere de nye besiddelser. Vedrørende Polen bedyrede von Ribbentrop at der ikke var grund til bekymring da man stadig forhandlede med polakkerne samt forventede at nå en aftale. Derudover, var der åbenlyst en vis metaltræthed at spore både i England og Frankrig vedrørende Polen, hvorfor Hitler ville lade sagen modne.¹⁶⁰

Hermed var den største knast ryddet af vejen. Det næste punkt var Frankrig, von Ribbentrop garanterede at der var fuld opbakning til Italien, men man burde vente indtil at Tyskland havde afsluttet sin genoprustning sådan at styrkeforholdet entydigt var i Italiens favør. For at imponere von Ribbentrop meddelte Ciano, at Italien inden længe ville erklære Frankrig krig og give landet en tiltrængt lektion. Ciano forventede ikke at der ville blive brug for tysk assistance, ligesom han heller ikke forudså problemer såfremt Mussolini gav ordre til en invasion af Grækenland.

Sidste knast var Jugoslavien, her foretrak Tyskland en forsat status quo, men derudover lå landets skæbne i Italiens hænder. Det var hvad Ciano ønskede at høre og dermed var det sidste stridspunkt ryddet af vejen. Efter mødet talte Mussolini med Ciano der kunne berette, at der var en klar afgrænsning af interessesfære samt en forsikring om Berlins fulde støtte. Det var præcis det Mussolini ønskede at høre hvorfor han beordrede Ciano til at udsende et kommuniké om at Tyskland og Italien snarligst ville indgå en militær alliance. Von Ribbentrop var tøvende, men efter pres fra Ciano indvilligede han i at foreligge sagen for Hitler hvorfor man fik etableret en telefonforbindelse til rigskancelliet hvor Hitler straks accepterede.¹⁶¹

Topmødet i Milano viste hvor dysfunktionel Aksen var; Mussolini mestrede den nyttige, om end farlige lektie, at meget kunne opnås alene med trusler uden behov for at sætte handlinger bag ordene, men drog samtidig ikke konklusionen at en sådan krigsretorik, medmindre den blev brugt med den største omhu, kunne have den modsatte effekt og i stedet fremskynde den krig som han yndede at tale om, men ikke planlagde eller forberedte sig på at udkæmpe. Hitler forstod således ikke fuldt ud, at Mussolinis bombastiske krigsretorik ikke kun var et spil for galleriet overfor Frankrig, men også overfor Tyskland og at Italien, som Keitel havde skrevet i sit memorandum den 6. april, på ingen måder var klar til en Europæisk storkrig. På den anden side var Mussolini og Ciano kun alt for villige til at acceptere Hitlers luftige forsikringer om en fredsperiode på fem år, i direkte modstrid med de forudgåendes års evidens, da disse forsikringer passede med deres dagsorden hvilket betød at de forkastede tidligere reservationer og den åbenbare konklusion at den Polske Korridor og Gdansk kun var et røgslør der skjulte Hitlers sande intention om at invadere Polen.

¹⁵⁹ Mack Smith (1976), s. 160.

¹⁶⁰ Toscano (1967), s. 316ff. og Ciano (1948), s. 283ff.

¹⁶¹ Ciano (2002), s. 228.

Den 13. maj sendte von Ribbentrop et udkast til den endelige traktat, Ciano havde kun få og sporadiske rettelser hvilket betød at det italienske bidrag til traktaten var minimalt. Ciano anskuede traktaten som den rene dynamit. Den 22. maj underskrev Tyskland og Italien med stor højtidelighed Stålpagten.

Stålpagten

Stålpagten var en uforbeholdent formuleret militæralliance. Traktatens omdrejningspunkt og det Ciano havde omtalt som dynamitten var artikel tre: "If, contrary to the wishes and hopes of the contracting parties, it should happen that one of them became involved in warlike complications with another power or powers, the other contracting party, would immediately come to its assistance as an ally and support it with all its military forces on land, at sea and in the air."¹⁶² Det betød slet og ret at Italien var forpligtet til at støtte Tyskland, hvis landet kom i krig, uanset om det var en krig som Tyskland selv havde startet. Og når de to nationer først var i krig så var det til den bitre ende da artikel fem fastslog, at ingen af nationerne ville indgå en separat våbenhvile eller fred.

Stålpagten er entydigt blevet udlagt som en sejr for Hitler og et eklatant nederlag for Mussolini. Funktionalisterne fremfører, at han traf beslutningen om en alliance impulsivt, at traktaten var klassisk italiensk sjuskeri, at traktatens mål var uafstemt og at det var en carte blanche til Hitler der snød Mussolini,¹⁶³ men de betragtninger er fejlagtige og ignorerer fuldstændig at begge parter var yderst tilfredse med traktaten og hvis der var enkelte hår i suppen så lod de sig ikke anfægte af det.

Mussolini og Ciano var ikke ubegavede, de vidste udmærket hvad de underskrev. De agerede under hele forløbet, fra at de fremsatte de italienske krav mod Frankrig til traktatens underskrivelse, rationelt og kalkuleret. Og hvis Mussolini på noget tidspunkt havde haft indvendinger så var der intet der forhindrede ham i at fremsætte ændringer til traktaten eller at udsætte underskrivelsesceremonien.

Mussolini og Ciano havde ingen indsigelser til traktaten fordi de var enige og fordi det var selve pagtens eksistens og ikke dets indhold der var det afgørende. Derfor bad Mussolini også Ciano om at annoncere, at man ville indgå en militæralliance, inden man overhovedet havde diskuteret dets ordlyd. Pagtens eksistens var det afgørende, da den var et propaganda våben der skulle rettes mod Frankrig for at true og intimidere landet til underkastelse. Det var således ikke indholdet af traktaten der var dynamitten, men derimod den værdi som omverdenen tillagde traktaten. Magt eller illusionen af magt, hvilket begge diktatorer havde demonstreret ved adskillige lejligheder, var det eneste der betød noget og en traktat kunne altid rives i stykker hvis det var opportunt. Det skulle siden vise sig, at Mussolini ikke overholdt den første af traktatens forpligtigelser og til slut heller ikke respekterede den sidste.

Mussolini havde fået præcis hvad han søgte, et mægtigt propaganda våben som aviserne talte yderligere op sådan at ingen kunne være i tvivl om alliansens betydning. Den italienske presse jubede: "the two strongest powers of Europe have now bound themselves to each other for peace and war",¹⁶⁴ mens *Italian-Beobachter* svulstigt erklærede "linked for life and death", hvormed pagten fik en eksistentiel betydning.¹⁶⁵

Stålpagten forberedte ikke kun Italiens position, men også Mussolinis, den engelske ambassadør Percy Loraine skrev, at Stålpagten havde forstærket Mussolinis position i en grad, så han kunne modsætte sig, at Hitler trak Italien ind i en eventuel krig. Loraine var ikke alene med sin antagelse, også den amerikanske ambassadør, mente at Stålpagten havde forbedret Mussolinis position.¹⁶⁶

¹⁶² DGFP/D/6/dok. 426, s. 562.

¹⁶³ Burgwyn (1997), s. 194, Shirer (1960), s. 483 og Mack Smith (1993) s. 232.

¹⁶⁴ Mack Smith (1976), s. 165.

¹⁶⁵ Goeschel (2018), s. 157ff.

¹⁶⁶ Farrell (2003), s. 317.

Det var en stærkere og mere selvsikker Mussolini, der med Tyskland i ryggen, planlagde det næste skridt i fascismens evolution. I modsætning til Hitler, havde Mussolini været tvunget til at indgå et fornuftsægteskab med landets traditionelle magteliter; hæren, industrien, monarkiet og Vatikanet, hvilket begrænsede hans magt og betød at Hitler under sit statsbesøg i Rom i 1938 havde kørt gennem byens gader sammen med Kong Emmanuel 3. og ikke med Mussolini da han ikke var statsoverhoved, men kun var premierminister. En afskaffelse af monarkiet skulle føre til et opgør med royalisterne i officerskorpset så hæren kunne blive fascistificeret.¹⁶⁷ Derudover udstak Mussolini den 31. maj en række udenrigspolitiske mål: Japan skulle tilknyttes Stålpagten og Ungarn skulle inkluderes i en militæralliance mens Spanien skulle knyttes økonomisk og militært til Italien. Kardinalpunktet var Jugoslavien, landet skulle undermineres og destabiliseres. Derfor ville Italien aktivt støtte den kroatisk separatistbevægelse samt det albanske flertal i Kosovo sådan at de to minoriteter kunne udgøre en femtekolonne mod Jugoslavien. Dette skulle på sigt resultere i en kroatisk og en jugoslavisk lydstat, der skulle indgå i en føderation med Italien før de på sigt blev annekteret.¹⁶⁸

Hvad Mussolini ikke vidste, var at tiden var ved at løbe ud for ham. Stålpagten opfyldte hovedparten af Hitlers ønsker og efter at have underskrevet aftalen gik han og hans stab i gang med at planlægge invasionen af Polen. Den 23. maj, dagen efter Stålpagtens underskrivelse, indkaldte Hitler til et tophemmeligt møde i rigskancelliet. Hitler fortalte, at yderligere resultater ikke kunne opnås uden blodsudgydelse, hvorfor krig var uundgåelig, målet var at: ”to attack Poland at the first suitable opportunity. We cannot expect a repetition of Czechia. There will be war.”¹⁶⁹

Forsamlingen af hærchefer var større end under Hossbachkonferencen, da Hitler første gang meddelte hans beslutning om at gå i krig. I alt deltog 14 af de tre værns øverstbefalende. Mødet blev stemplet så fortrolig, at der ikke blevet taget en kopi, hvorfor Hitlers adjutant Rudolf Schmundts håndskrevne referat er det eneste eksemplar fra mødet. Overfor den lille gruppe af nøglepersoner lagde Hitler sin egen propaganda og det diplomatiske røgslør på hylden og forklarede hvorfor han ville angribe Polen: “It is not Gdansk that is at stake. For us it is a matter of expanding our living space in the East and making food supplies secure and also solving the problem of the Baltic States.”¹⁷⁰ Tyskland økonomiske problemer kunne kun løses ved at udvide landets *Lebensraum* mod øst, sådan at det modsvarede landets størrelse og befolkning. De nye territorier ville også mindske effektiviteten af en blokade samt bibringe Tyskland en stor mængde arbejdskraft.

Hitler angav at hvis det, mod forventningen, ikke lykkes at isolere Polen så måtte man være forberedte på en krig mod England og Frankrig.¹⁷¹ Hitler gjorde det klart, at hvis det skete, så måtte Tyskland brænde sine skibe, da konflikten i så fald ville være et spørgsmål om landets eksistens. Hitler omtalte også Sovjetunionen. Landet var en ukendt faktor og det var ikke udelukket at man ville erklære sig desinteresset i Polens ødelæggelse. Uanset hvad og hvordan de forskellige aktører agerede så var den vigtigste præmis for succes at planerne forblev en hemmelighed: ”Secrecy is the decisive prerequisite for success. Our objects must be kept secret from both Italy and Japan.”¹⁷² Italien skulle hverken informeres eller inddrages i planerne, da Hitler frygtede at italienerne i så fald ville forsøge at sabotere den tyske operation.

Da mødet var slut kunne ingen af de påhørende være i tvivl om, hvad der ville ske ved sommerens slutning. Tyskland havde brug for *Lebensraum* og det havde Polen. Gdansk havde intet med sagen at gøre, men var blot det figenblad som Hitler ville bruge for at invadere landet.

¹⁶⁷ Ciano (2002), s. 234 og s. 239.

¹⁶⁸ Ibid. s. 237.

¹⁶⁹ DGFP/D/6/dok. 433, s. 575.

¹⁷⁰ Ibid. dok. 433, s. 575.

¹⁷¹ Ibid. dok. 433, s. 576.

¹⁷² Ibid. dok. 433, s. 580.

Delkonklusion

Italien og Tysklands ageren efter Münchenkonferencen illustrerer hvordan de to Aksemagter uafledeligt forsøgte at udnytte hinandens styrker og svagheder til egen fordel. Hitler søgte således straks efter konferencen at indgå en militæralliance med Italien og Japan, da disse i modsætning til vasalstater som Ungarn og Tjekkoslaviet, skulle deltage aktivt i krigshandlingerne mod England og Frankrig. Af samme grund var Hitler villig til at lade trepartsforhandlingerne trække ud i hele januar og februar måned, men Hitler havde forregnet sig, for Mussolini havde ingen interesse i en militæralliance.

Efter München var Mussolini af den opfattelse, at Italien var blevet den afgørende brik på brættet hvorfor det nu var Italiens tur til at få en del af kagen, men for at det kunne lykkes så var det nødvendigt at man forblev neutral sådan at man kunne manøvrere mellem de tre stormagter. Af samme grund havde Mussolini under Hitlers statsbesøg i maj 1938 afvist ideen om en militæralliance. Han afviste atter ideen under konferencen og da von Ribbentrop gæstede Rom den 27-28. oktober afviste Mussolini for tredje gang spørgsmålet om en militæralliance, ligesom han også afviste den japanske ambassadør i december. Det var således først på det tidspunkt hvor Mussolini selv havde udtømt sine manøvrer muligheder og var endt i en blindgyde at Italien åbnede op for en militæralliance.

Stålpagten foreskrev gensidige konsultationer vedrørende militær- og udenrigspolitik, men dette var en ønskedrøm, når man påtænker den dybe mistillid der karakteriserede forholdet mellem de to nationer samt Hitler og Mussolini, der ved flere lejligheder åbenlyst havde ført modparten bag lyset som ved *Anschluss* eller invasionen af Albanien. Hitler og Mussolini fulgte separate dagsordener og indgik Stålpagten som et led i at opfylde deres individuelle strategiske mål. Begge parter var således tilfredse med at holde alliancen overfladisk, da de ikke ønskede en ærlig samtale af frygt for at det ville kuldsejle deres individuelle planer og derfor acceptere begge modpartens forsikringer om, at man var i fuld overensstemmelse og marcherede i takt.

Kapitel 4.

Var der et Akse samarbejde op til krigens udbrud?

Italien og den korte sommer

Den 28. april holdt Hitler en stor tale i rigsdagen, talen blev den sidste store tale som han holdt i fredstid. Herefter trak Hitler sig tilbage til sin bjerghytte Berghof da han ikke ønskede at indgå en dialog med Polen.¹⁷³ I starten af maj forsøgte Pave Pius 12. at mægle mellem parterne ved at foreslå, at man indkaldte England, Frankrig, Italien, Polen og Tyskland til en femmagtskonference hvor man under et kunne adressere de fransk-italienske og tysk-polske kontroverser.

En af de ting, som Hitler havde erfaret efter Münchenkonferencen var, at han under ingen omstændigheder ville lade sig lokke til at fremsætte nogle krav, der kunne imødekommes. Under møderne i Milano den 6-7. maj gjorde von Ribbentrop det klart at Tyskland ikke ville deltage i en konference hvor man ville være numerisk underlegne. Ciano var ligesom Mussolini for en konference da han vurderede at italiensk sabelraslen kunne føre til en ny Münchenkonference og territoriale indrømmelser til Italien samtidig med at man fik lagt bånd på de tyske aggressioner. Von Ribbentrop afviste blankt ønsket om en ny konference og da Ciano havde erkendt, at han ikke kunne gennemtrumfe Italiens præference for en femmagtskonference blev man enige om, at paven forslag var præmatur.¹⁷⁴

Gennem hele sommeren opretholdt Tyskland et psykologisk pres på polakkerne gennem et utal af rapporter og rygter om en remilitarisering af Gdansk samt en række orkestrerede grænseepisoder ikke ulig episoderne i Sudeterlandet, der hver for sig godt kunne signalere begyndelsen på et væbnet kup. Hensigten med denne nervekrig var både at terrorisere, intimidere og provokere polakkerne.¹⁷⁵ Overfor den lokale *gauleiter* Albert Forster forklarede Hitler, at provokationerne kun skulle holde gryden i kog, men ikke få det til at koge over. Startskuddet skulle vælges af Berlin, ikke Warszawa og dersom polakkerne var yderst tilbageholdende og påpasselige med ikke at provokere Tyskland var Hitler overbevist om, at han kunne holde provokationerne kørende indtil at Tyskland var klar.¹⁷⁶

Den 13. juni mødtes Ciano med kardinal Duca der var blevet sendt af paven for at minde om behovet for fred. Ciano var ved lejligheden forbløffende sangvinsk og forsikrede at der de næste seks måneder ikke var nogen fare for krig.¹⁷⁷ Det var selvklart hvad den pavelige legat ønskede at høre, men Ciano troede oprigtigt på ægtheden af sine ord. Mussolini og Ciano var overbevist om, at de med Stålpagten og Cavallero-memorandumet havde fået låst Hitler fast og at de i ro og mag kunne forfølge den dagsorden som Mussolini havde skitseret den 31. maj.

Den 5. til den 14. juni var Ciano vært for den spanske indenrigsminister Ramón Suñer. Ciano og Suñer drøftede de to nationers mange overlappende interesseskæbne, særlig forholdet til Frankrig som Suñer betragtede som Spaniens naturlige fjende. Et af de første steder hvor Franco ville søge et opgør var i Nordafrika hvor han ville sparke Frankrig ud af Marokko. En anden historisk fjende var England der skulle fjernes fra Gibraltar, men for nu havde Spanien brug for fred til at opbygge landets infrastruktur og militær. Ciano forsikrede Suñer for, at Italien og Tyskland ligeledes efterstræbte en periode med fred og at det ville være naturligt at inkludere Spanien i aksemagtsalliancen.¹⁷⁸ Efter Suñers afsked sagde Mussolini, at Ciano sammen med Suñer skulle begynde at udarbejde et plan for det vestlige Middelhav. Marokko skulle gå til Spanien, mens

¹⁷³ DGFP/D/6/dok. 334, s. 431-435.

¹⁷⁴ Delzell (1967), s. 144.

¹⁷⁵ Weinberg (1980), s. 584. og Evans (2005), s. 696.

¹⁷⁶ Weinberg (1980), s. 584.

¹⁷⁷ Delzell (1967), s. 146.

¹⁷⁸ Ciano (2002), s. 239ff.

Algeriet og Tunesien skulle gå til Italien. Dernæst skulle der laves en aftale med Spanien der sikrede Italien et permanent udløb til Atlanterhavet gennem Marokko.¹⁷⁹

Den 17. juni dukkede Goebbels pludselig op i Gdansk hvor han holdt flere taler hvor han gentog at byen atter vil blive tysk. Da det i handling og sprog til forveksling mindende om forløbet der førte op til Anschluss og Münchenkrisen vakte det alarm i flere hovedstæder, men ikke i Rom. Mussolini og Ciano fortsatte med at sole sig i illusionen om, at Hitler nok ville rasle med sablen, men derefter når intimideringen havde gjort sit arbejde, træde tilbage fra afgrunden og acceptere en konference anført af Italien hvor Gdansk ville blive overdraget Tyskland.

Den italienske ambassadør i Berlin Bernardo Attolico var mere skeptisk og den 26. juni skrev han at pålidelige kilder havde informeret ham om, at Tyskland ville angribe Gdansk i slutningen af august.¹⁸⁰ Den 3. juli skrev Ciano i sin dagbog: "I remain calm, thinking that it is a false alarm."¹⁸¹ Og dagen efter: "The question of Gdansk is slowly becoming more reassuring. From Berlin no communication, which confirms the fact that nothing dramatic is in the offing."¹⁸² Ciano modtog samtidig en rapport fra Attolico, der skrev, at von Ribbentrop havde forsikret ham for at Hitler var overbevist om, at aksemagterne kunne vinde nervekrigen og derfor ville der ikke blive krig over Gdansk, hvilket betød, at Mussolini var ekstra brysk overfor den engelske ambassadør Percy Loraine der besøgte ham den 7. juli. Loraine havde en personlig besked fra Chamberlain om, at Tysklands ageren meget vel kunne udløse en ny storkrig, hvortil Mussolini bidsk svarede: "Tell Chamberlain that if England is ready to fight in defense of Poland, Italy will take up arms with her ally Germany".¹⁸³

I perioden fra den 9-19. juli var Ciano på officiel besøg i Spanien, straks efter hjemkomsten havde han et møde med sin svoger Massimo Magistrati, der var charge d'affaires ved ambassaden i Berlin. Magistrati fortalte, at der var blevet arrangeret et møde mellem Hitler og Mussolini som følge af Attolicos insisteren og endemiske krigsfrygt. Ciano var enig og mente at Attolico så spøgelse overalt, men for at mødet ikke skulle være totalt tidsspilde, så ville han tale med Mussolini og drøfte planerne for en international fredskonference. Attolico var imidlertid sikker i sin sag hvorfor han sendte stedse mere alarmerende indberetninger om Hitlers beslutning om at angribe Polen. Den 20. juli skrev han at Tyskland ville angribe Gdansk den 14. august, men Magistrati forsikrede at der ikke var grund til alarm og at Attolico havde ladet sig rive med i et panikanfald.¹⁸⁴

Den 24. og 26. juli mødtes Attolico med von Weizsäcker og von Ribbentrop, kort forinden havde den ungarske premierminister Teleki meddelt, at Ungarn ikke ville bekæmpe Polen. På opfordring af Mussolini fordømte Attolico i stærke vendinger Telekis forræderi mod Aksen og forsikrede, at: "If the Führer has decided to go to war, Mussolini would also be prepared to do so at any time."¹⁸⁵ Mussolini var imidlertid overbevist om, at det ikke var det rette tidspunkt for krig da en krig mod Polen ikke kunne begrænses, men ville føre til en ny storkrig. Derfor foreslog han en stormagtskonference. Forslaget gik ud på, at man under dække af en konference kunne adressere de tysk-polske og fransk-italienske kontroverser. Fordelene for Italien var åbenlyse, krigen mod Polen ville blive forhindret, man ville slå splid i den front der var ved at samle sig mod aksen, en nervekrig passede aksen bedre og en konference hvor Hitler og Mussolini kunne dominere deres modstandere ville være en populær måde hvorpå Gdansk kunne blive overdraget til Tyskland.¹⁸⁶ Von Ribbentrop forsikrede, at Hitler ligesom Mussolini ønskede fred hvorfor der ikke ville komme nogen konflikt

¹⁷⁹ Ciano (2002), s. 243.

¹⁸⁰ Schmitt (1955), s. 162.

¹⁸¹ Ciano (2002), s. 249ff.

¹⁸² Ibid. s. 250 og s. 250.

¹⁸³ Ciano (2002), s. 251 og DGFP/D/6/dok. 629, s. 874.

¹⁸⁴ Ciano (2002), 251ff.

¹⁸⁵ DGFP/D/6/dok. 718, s. 985.

¹⁸⁶ Ibid. dok. 711, s. 971ff. og dok. 718, s. 984ff.

over Gdansk. Hvis Tyskland fortsatte den intense nervekrig og intimidering så ville spørgsmålet om Gdansk finde en naturlig løsning og derfor var ideen om en stormagtskonference også helt utænkelig da det ville signalere svaghed overfor polakkerne og deres allierede.¹⁸⁷

Den 27. juli modtog Ciano Attolicos rapport og set i lyset af denne skønnede Mussolini at det var bedst at udsætte mødet. Privat noterede Ciano, at Attolicos fejlskøn blev mere og mere udtalt da von Ribbentrop endnu engang havde bekræftet Tysklands ønske om at undgå krig. Dagen efter talte Ciano telefonisk med Attolico der indtrængende bad ham lytte til hans advarsler, men Ciano afviste det som grundløs sladder og fandt det vemodigt, at en ambassadør der havde tjent Italien godt i den grad kunne miste fatningen og lade sig styre af sin frygt.¹⁸⁸ Attolico gav dog ikke op og blev stedse mere insisterende på at Tyskland forberedte sig på krig. Cianos dagbogsnotater i disse dage illustrerer den voksende utryghed og i takt med at flere og flere alarmerende rapporter indløb, begyndte han at tvivle på om alt nu også var så fredsfyldt som Magistrati havde forsikret ham om. Den 2. august skrev Ciano: "Attolico's insistence makes me wonder. Either this ambassador has lost his head or he sees and knows something which has completely escaped us."¹⁸⁹ Attolicos advarsel blev akkompagneret af en rapport der fortalte om koncentrationer af styrker og troppebevægelser ved den polske grænse.

Den 6. august gik det endelig op for Ciano og Mussolini at noget var rivende galt. Attolicos dystre forudsigelser havde ramt plet og Tyskland var på randen af en krig mod Polen. Den krig som først skulle udkæmpes om fire år stod nu for døren som en anden Hannibal og Hitler forventede at Italien kæmpede ved Tysklands side. Mussolini og Ciano drøftede situationen hele dagen; de var enige om at de måtte finde en udvej: "By following the Germans we shall go to war and enter it under the most unfavourable conditions for the Axis, and especially for Italy. Our gold reserves are reduced to almost nothing, as well as our stocks of metals, and we are far from having completed our autarchic and military preparations. We must avoid war."¹⁹⁰

Ciano overdrev på ingen måder Italiens elendige situation. Efter krigen i Abessinien og mere end tre års kampe i Spanien var landets hær og økonomi i knæ og man var på ingen måder klar til at udkæmpe en ny krig. Mussolini havde efter invasionen af Albanien bedt om en rapport der skulle anskueliggøre landets udfordringer, rapporterne var dystre læsning. Luftvåbenet havde tidligere hævdet at Italien havde 8.528 fly, men i april indrømmede luftministeriet at man kun rådede over 3.000 fly, et antal som flådens efterretningsvæsen efterfølgende reduceret til 840. Forvirringen og den store afvigelse i antal gjorde at Ciano lavkomisk bad hver enkelt distrikts præfekt, om at gå ud til hangarerne og landingsbanen og fysisk tælle flyene. En endelig optælling viste at Italien rådede over 454 bombefly og 129 jagerfly.¹⁹¹ Italien stod om muligt endnu ringere økonomisk, erobringen af Abessinien havde fuldstændig drænet pengekasse, krigen var oprindeligt blevet budgetteret til at koste mellem 4-6. milliarder lire, men i 1940 havde det abessinske eventyr kostet 46 milliarder lire, hvilket svarede til 21 procent af de samlede statsudgifter i perioder.¹⁹²

Maskefald i Salzburg

For at undgå katastrofen rejste Ciano den 10. august til Salzburg, og over de næste tre dage fik han sit livs chok af først von Ribbentrop og siden Hitler. Den 11. august forhandlede han i ni timer med von Ribbentrop. Ciano præsenterede et forhåndsskrevet kommunike, der inviterede til dialog og en ny stormagtskonference. Von Ribbentrop ville ikke høre tale om et kommunike, da det ville

¹⁸⁷ DGFP/D/6/dok. 718, s. 986.

¹⁸⁸ Ciano (2002), s. 254.

¹⁸⁹ Ibid. s. 255

¹⁹⁰ Ibid. s. 256.

¹⁹¹ Bosworth (2006), s. 446, Mack Smith (1976) s. 177 og Ciano (2002), s. 278.

¹⁹² Gooch (2020), s. 32 og Sullivan, (1993), s. 185ff.

signalere svaghed, ligesom han var imod et kompromis eller forhandlinger med polakkerne. Da Ciano under en gåtur i slottets have spurgte hvad Tyskland ønskede sig, vendte von Ribbentrop sig mod ham og svarede: "We want war, war, war. Poland must be invaded, defeated, annihilated, and annexed to the Third Reich in the same fashion as Austria and Czechoslovakia".¹⁹³ I sin dagbog skrev Ciano, at: "The decision to fight is implacable. He rejects any solution which might give satisfaction to Germany and avoid the conflict. I am certain that even if the Germans were given more than they ask for they would attack just the same, because they are possessed by the demon of destruction".¹⁹⁴

Ciano gav ikke op, og drog videre til Obersalzberg, hvor han den 12. og 13. august havde to lange møder med Hitler. I modsætning til von Ribbentrop var Hitler hjertelig og imødekommende, men han var lige så uforsonlig og forklarede, at han ikke længere ville tolerere de polske provokationer og derfor ville han knuse landet. Ciano beklagede at Tyskland ikke havde holdt Italien underrettet som aftalt i Stålpagten. Derfor var det en stor overraskelse, at spørgsmålet om Gdansk nu havde bragt Tyskland på randen af krig, hvilket stod i kontrast til de mange forsikringer om, at man ikke ønskede krig. Da Ciano derefter udtalte, at en krig med Polen ville sprede sig og resultere i en ny storkrig, afbrød Hitler ham og sagde at han aldrig havde taget fejl. Når Tyskland gik i krig med Polen, kunne Italien passende bruge den rygdækning som Tyskland gav til at invadere Jugoslavien og underlægge sig Dalmatien og Kroatien. Ciano var måløs: "They're madmen; they want all-out war."¹⁹⁵

Ciano opremsede derefter Italiens mange svagheder, men hans jammerklage gjorde lige så lidt indtryk på Hitler, som den havde gjort på von Ribbentrop. Ciano skrev senere "I feel that as far as the Germans are concerned an alliance with us is worth only the number of divisions that the enemy will be obliged to keep facing us, thus easing up the situation on the German war fronts."¹⁹⁶ Ciano var efterfølgende så mistroisk og paranoid, at han satte vagter til at overvåge sit fly om natten af frygt for sabotage. Og om aftenen gik han, Attolico og Magistrati ud på badeværelset i hans hotelværelse, da de der håbede at være i sikkerhed for Gestapos mikrofoner. Attolico bad indtrængende Ciano om at løsrive sig fra Tyskland. Hitler havde snydt og bedraget Mussolini og dermed brudt Stålpagtens bestemmelser, hvorfor Italien frit kunne træde ud af alliancen. Ciano var modløs og deprimeret, og svarede at han havde brug for at vende det med Mussolini.¹⁹⁷

Den følgende dag startede som den første sluttede. Skønt Ciano forsøgte, var Hitler urokkelig. Han ville seneste angribe ved udgangen af august. Hitler havde derudover tænkt over det italienske forslag, og det ville være bedst, hvis der ikke blev udsendt noget kommuniké. Ciano takkede Hitler for hans ekstremt klare fremstilling af situationen og lovede at give en detaljeret rapport til Mussolini. Ciano vendte hjem som en forandret mand: "I return to Rome completely disgusted with Germany, and its leaders, with their way of doing things. They have betrayed us and lied to us."¹⁹⁸

Ciano svor at han ville gøre sit yderste for at løsrive Italien fra Tyskland, men da han landede i Rom ventede der flere overraskelser. Skønt man var enige om ikke at udsende et kommuniké, så snød tyskerne øjeblikkeligt deres italienske forbundsfælle. Knap to timer efter at Ciano havde forladt Obersalzberg, blev der udsendt et kommuniké der meddelte, at der mellem aksemagterne var hundrede procents solidaritet, hvormed man gav indtryk af, at Italien ville stå last og brast med Tyskland i tilfælde af krig. Attolico var lamslået og protesterede højlydt overfor von Ribbentrop, hvem han beskyldte for at handle i ond tro. Attolico pointerede at Italien burde betragte sig som

¹⁹³ Burgwyn (1997), s. 201.

¹⁹⁴ Ciano (2002), s. 257.

¹⁹⁵ Bosworth (2006), s. 451.

¹⁹⁶ Ibid. s. 258.

¹⁹⁷ Wiskemann (1949), s. 160.

¹⁹⁸ Ciano (2002), s. 258.

værende fri af Stålpagtens bestemmelser, dersom Tyskland gentagende gange havde brudt pagtens paragraffer.¹⁹⁹

Den 14. august mens Ciano og Mussolini rugede over det der var sket i Salzburg, fortsatte Hitler sin tidsplan og fastsatte datoen for invasionen til den 26. august. Samme dag begyndte udenrigsministeriet systematisk at bryde de diplomatiske bånd og kalde ambassadørerne fra Paris, London og Warszawa hjem. Årsagen var ganske simpel, at man ville forhindre at der kom et tilbud der kunne stoppe krigen.

I perioden fra den 14. til den 21. august ændrede Mussolini ligesom i dagene efter Tjekkosloviets forsvinden mening igen og igen. Han var voldsomt stresset og bange for at Italien ville blive involveret i en krig, som landet ikke var forberedt til, at Italien ville blive beskyldt for forræderi ligesom i 1915 og at Hitler, såfremt Italien ikke støttede Tyskland, ville invadere landet som hævn. På den anden side var han lige så nervøs for, at Italien ikke fik sin andel af byttet hvis demokratierne gav efter, eller hvis Tyskland vandt krigen. Ciano forsøgte at påvirke Mussolini blandt andet ved at spille på hans forfængelighed og mindede ham om, at han nu spillede anden violin i alliancen og at han var reduceret til at være fredsmægler, mens Hitler svingede sværdet. Derudover gav han Mussolini dokumenter der beviste, at tyskerne havde handlet i ond tro og brudt Stålpagtens bestemmelser; tyskerne var forrædere og Italien burde ikke have nogen skrupler over at vende dem ryggen.²⁰⁰

Den 15. august var Mussolini fast besluttet på at Italien forblev neutral, men den næste morgen havde han skiftet holdning og ønskede nu, at Italien forblev loyal. Om aftenen havde Mussolini igen skiftet mening og mente nu, at der var en lille chance for at demokratierne ikke ville gå planken ud og at Italien således skulle være klar: "because we too must have our share of the plunder".²⁰¹ For at få del i rovet, beordrede Mussolini at generalstaben øjeblikkeligt skulle planlægge en offensiv mod Jugoslavien, samt at udarbejde et udkast til en invasionsplan for Grækenland.²⁰² Mens resten af Europa var distraheret i Polen, så skulle Italien udnytte situationen til at forøge dets territoriale besiddelser.

Den 21. august mødtes Ciano tidligt med Mussolini. I dagbogen skrev han, at han brændte alle sine broer og tryglede Mussolini om at rive Stålpagten i stykker og smide den i ansigtet på Hitler. Ciano pointerede, at kongen hadede tyskerne, at flertallet af ministrene var imod alliancen og at de fleste italienere ville foretrække at bekriige tyskerne frem for at være allierede med dem. Cianos brandtale overbeviste Mussolini der godkendte et nyt møde mellem Ciano og von Ribbentrop. Skønt man meddelte, at det var en hastesag, så var det først ved 20-tiden at von Ribbentrop returnerede Cianos opkald og da kun for at meddelte, at han næste morgenen ville rejse til Moskva for at underskrive en ikke-aggressionspagt med Sovjetunionen, der blev kendt som Molotov-Ribbentrop-pagten.²⁰³

Molotov-Ribbentrop-pagtens efterdønninger

Den 22. august kort før pagtens underskrivelse holdt Hitler en militærkonference i Berghof for halvtreds højtstående officerer. Officererne fandt Hitler i sit mest arrogante og uforsonlige lune. Han forklarede, at han havde indkaldt til mødet for at give dem et billede af den politiske og militære situation samt en vis indsigt i de enkelte faktorer, hvorpå han begrundede sin beslutning om at angribe Polen og her talte flere faktorer for en krig her og nu. For det første: "Essentially all depends on me, on my existence, because of my political talents. (...) My existence is therefore a

¹⁹⁹ Cliadakis (1974), s. 172 og Shirer (1960), s. 511.

²⁰⁰ Ciano (2002), s. 258.

²⁰¹ Ibid. s. 259.

²⁰² Gooch (2020), s. 62.

²⁰³ Ciano (2002), s. 262 og Farrell (2003), s. 319.

factor of great value. But I can be eliminated at any time by a criminal or a lunatic.”²⁰⁴ Hitler følte ikke at han kunne vente længere. Han led ofte af mavesmerter, var meget optaget af sit helbred og under konferencen i Berghof nævnte han tre gange, at han ikke vidste hvor længe han ville leve og at han pludselig kunne blive myrdet. Denne frygt for en utidig død kombineret med troen på at skæbnen havde forudbestemt, at kun han kunne udrette det, han havde i tankerne for Tyskland, gjorde ham ivrig efter at gå hurtigere frem end han havde regnet med tidligere og at han ved at vente, ville udfordre skæbnen.²⁰⁵

Den anden personlige faktor der talte for en krig, var Mussolini. Uden ham ville Tyskland ikke kunne regne med Italiens loyalitet som allieret: ”The second personal factor is the Duce. His existence is also decisive. If anything happens to him, Italy’s loyalty to the alliance will no longer be certain.”²⁰⁶ Derudover så var både Hitler og Mussolini på toppen af deres mentale og fysiske formåen, hvorfor en krig var mere favorabel nu end om fem år. Overfor Hitler og Mussolini stod paraplymændene fra München, men Hitler gav ikke meget for det engelske og franske lederskab.²⁰⁷

Hitler gentog her sit synspunkt, at han betragtede det som højst usandsynligt, at Vesten ville kæmpe, men at man måtte acceptere risikoen for at det kunne ske. Hitler mindede sit publikum om, at han havde skabt Stortyskland ved politisk bluff og at det nu var nødvendigt at afprøve militærapparatet. Hæren skulle testes i kamp før det endelige opgør i vest; Polen frembød sådan en lejlighed.

Polen var så godt som isoleret efter nyheden om ikke-angrebepagten med Sovjetunionen. Det var en bombe hvor efterdønningerne endnu ikke havde lagt sig, men Tyskland havde ikke længere grund til at frygte en blokade. Her kunne Hitler ikke dy sig for at rose sin egen storhed, pagten var således kommet i stand som følge af den personlige kontakt, han havde etableret med Stalin.²⁰⁸ Da Hitler blev meddelt, at pagten var underskrevet, gav han den indledende ordre til at begynde *operation Weiss* kl. 04.30 den 26. august.

I Rom kom nyheden om Molotov-Ribbentrop-pagten som et bombenedslag. Mussolini troede i lighed med Chamberlain ikke at nazisterne og kommunisterne kunne bygge bro over de store ideologiske forskelle der delte dem. Derudover så havde deres tyske allierede endnu engang vist deres ringeagt for dem, ved ikke at informere dem om aftalen med Moskva. Ciano indrømmede: “There is no doubt that the Germans have struck a master blow”.²⁰⁹ Som ved et hammerslag var den europæiske magtbalance blevet ændret på bekostning af vestmagterne og Italien. Set fra Rom havde polakkerne, bevæbnet med en tynd og ikke overbevisende engelsk garanti, intet andet valg end at kapitulere og acceptere de tyske krav. Pludselig synes en ny europæisk storkrig langt væk og den tidligere så udtalte italienske frygt for krig forsvandt som dug for solen, og blev erstattet af drømme om national ekspansion. Men Mussolini og Ciano havde ligesom Hitler forregnet sig og de kom hurtigt ned på jorden da det stod klart, at Chamberlain og Daladier efter at være blevet snydt i München nu stod fast.

Den 23. august udsendte England et kommunique, hvor det kategorisk hed, at uanset hvad der stod i den tysk-russiske pagt, så var den engelske regering fast besluttet på at overholde dets forpligtelser over for Polen. Hitler tog imidlertid ikke kommuniqueet alvorligt og var overbevist om, at Chamberlain-regeringen ville falde, som følge af det eklatante diplomatiske nederlag man havde lidt.²¹⁰

²⁰⁴ DGFP/D/7/dok. 192, s. 201.

²⁰⁵ Kershaw (2000b), s. 36ff. og Watt (1989), s. 35.

²⁰⁶ DGFP/D/7/dok. 192, s. 201.

²⁰⁷ Ibid. dok. 192, s. 202-204.

²⁰⁸ Ibid. dok. 192, s. 204.

²⁰⁹ Ciano (2002), s. 263.

²¹⁰ Henderson (1940), s. 257 og Kershaw (2000b), s. 212ff.

Kritiske timer

Den 24. august fløj Hitler til Berlin for at byde den triumferende von Ribbentrop velkommen hjem fra Moskva. Von Ribbentrop var stadig overbevist om at England bluffedede, men det var Italien der voldte de største bekymringer. Gennem pålidelige kilder havde von Weizsäcker blandt flere fået det indtryk, at Italien i tilfælde af en storkrig ville forsøge at luske sig ud af sine forpligtelser i forhold til Stålpagtens bestemmelser.²¹¹

Med invasionen planlagt til at starte den 26. august kl. 04.30 ville den næste dag være den sidste mulighed for at sikre Mussolinis støtte. Kort efter midnat den 24. august bad Hitler eksplicit von Ribbentrop om at ringe til Ciano for at informere ham om den ekstremt alvorlige situation, samt for at tage vind ud af de italienske sejl om, at de ikke var blevet varskoet på forhånd.²¹² Sideløbende med at von Ribbentrop talte med Ciano, satte Hitler sig ned og skrev et personligt brev til Mussolini. Brevet indeholdt en forsinket forklaring på, hvorfor det ikke havde været muligt at rådføre sig med Italien i forvejen.²¹³ Brevets virkelige formål var imidlertid at fortælle Mussolini at, et tysk angreb på Polen kunne finde sted når som helst. Hitler informerede ikke Mussolini om det præcise tidspunkt og han bad ej heller om Italiens bistand, da denne efter Stålpagtens ordlyd skulle være automatisk. Han nøjes i stedet med at udtrykke håb om Mussolinis forståelse, og at han i en lignende situation ville have fuld forståelse for Italiens, og at Mussolini i en sådan situation kunne være sikker på hans støtte. Det var Hitlers klare overbevisning at Mussolini, som han overfor generalerne havde betegnet som manden med de stærkeste nerver i Italien, ville tilslutte sig Tyskland.

Men Hitler havde forregnet sig og den 25. august indtraf der to begivenheder som fik han til at træde tilbage fra afgrunden. Den ene havde sin oprindelse i Rom og den anden i London. Om morgenen efter at han havde sendt sin forsinkede anmodning om Mussolinis støtte, blev han slemt overrasket over at høre, at regeringen ikke var blevet væltet, men at et enstemmigt parlament havde stået bag Chamberlain da han gentog den engelske garanti til Polen.²¹⁴

Skønt det kodeord, der skulle starte den tyske invasion, skulle sendes senest kl. 14.00, beordrede Hitler en udsættelse på en time for at gøre et sidste forsøg på at holde England ude af konflikten. Han tilkaldte den engelske ambassadør til rigskancelliet kl. 13.30, hvor han fortalte, at han var klar til at acceptere det britiske rige, han var parat til at forpligte sig personligt til at sikre dets fortsatte eksistens og at indsætte Det Tredje Riges magt til dette formål, forudsat at England accepterede Tysklands begrænsede koloni krav.²¹⁵ Henderson kunne knap tro hans egne øre. Hvad Hitler helt uvirkeligt og revolutionerende foreslog, var en alliance med Tyskland. Hitler troede stadig at Chamberlain bluffedede, og at han ligesom Stalin ønskede en udvej til at holde England ude af krigen.²¹⁶

Hitlers beslutning om at ødelægge Polen var på ingen måde blevet svækket og da Henderson var gået, gav han invasionsordren. Hitler var overbevist om, at englænderne stadig ville diskutere hans tilbud, når de tyske armeer rullede over grænsen til Polen. Men nu indtraf to budskaber som kulkastede hans beregninger. Den første kom fra London kl. 17.35, hvor den engelske regering ratificerede den engelsk-polske militæralliance, som man havde indgået den 6. april. Hitler var rystet. Han havde været overbevist om at Chamberlain bluffedede, men selv han kunne se at London ikke ville bryde en alliance dagen efter at man havde indgået den. Det betød, at det ikke var

²¹¹ DGFP/D/7/dok. 146, s. 160.

²¹² Ibid. dok. 263, s. 278.

²¹³ Ibid. dok. 266, s. 282.

²¹⁴ Bouverie (2019), s. 365ff.

²¹⁵ DBFP/3/7/dok. 283, s. 227ff. og DGFP/D/7/dok. 265, s. 280.

²¹⁶ Weinberg (1980), s. 618.

lykkedes ham at købe Chamberlain med tilbudet om en alliance, som han havde købt Stalin. Hitlers tolk Paul Schmidt befandt sig på hans kontor, da nyheden indløb, Schmidt huskede senere, hvordan Hitler sad rugende ved sit skrivebord efter at have læst beskeden.²¹⁷

Hans rugen blev imidlertid hurtigt afbrudt af endnu en dårlig nyhed, denne gang fra Rom. Hitler havde hele dagen med utilsløret utålmodighed afventet Mussolinis svar på hans brev. Attolico var blevet tilkaldt, men det eneste han kunne fortælle, var at han endnu ikke havde modtaget noget svar. Hitler var på dette tidspunkt så nervøs og utålmodig, at han bad von Ribbentrop om at telefonere Ciano, men udenrigsministeren kunne ikke få samtalen igennem. Forklaringen var, at Mussolini og Ciano sad i møde med den tyske ambassadør von Mackensen der kl. 15.20 havde afleveret brevet. Mussolini ønskede at vide den præcise dato og spurgte adskillige gange von Mackensen herom. Men selvom der var mindre end 14 timer til invasionens start, så ønskede Hitler ikke at delagtiggøre sin nære allierede i sine planer.²¹⁸

Mussolini slog nok engang på tromme for en diplomatisk løsning, hvor Tyskland igennem en ny konference ville få Gdansk. Italiens stærke mand vaklede pinefuldt frem og tilbage mellem frygten for hvad omverdenen vil sige hvis han svigtede aksemagtsalliance og frygten for konsekvenserne hvis han overholdt sine forpligtelser.²¹⁹ Til sidst vandt argumenterne om fred og Mussolini måtte med tungt hjerte meddele at Italien ikke var klar. Teksten til brevet blev i al hast telefoneret af Ciano til Attolico, der kl. 18.00 leverede brevet til Hitler. Brevet kom som en bombe for Hitler. Mussolini håbede at brevet ville ligne et kompromis, men i stedet rev det tæppet fuldstændig væk under Føreren.²²⁰ Mussolini holdt dog en lille kattelem åben og meddelte, at Italien kunne intervenere så fremt landet øjeblikkeligt modtog store mængder våben og råmaterialer.²²¹

Hitler var chokeret og Attolico blev nærmest smidt ud af kontoret. Efter han var gået, hørte Schmidt Hitler bemærke bittert: "The Italians are behaving just as they did in 1914".²²² Om morgenen den 25. august var både England og Italiens reaktion fuldstændig uforudsigelige, men om aftenen var der sikkerhed for, at England ville gribe ind og en lige så stor sikkerhed for, at Italien ikke ville. På en time havde Hitler mistet den allieret han stolede på, og fået to modstandere han ikke havde regnet med. Hitler var rystet og da Schmidt forlod hans arbejdsværelse, løb ham ind i general Keitel der ilede ind til Føreren. Få minutter senere kom Keitel løbende ud og råbte ophidset til sin adjutant. Keitel fortalte senere, at han aldrig havde set Hitler så forvirret. Også general Halder skrev, at Hitler var stærkt rystet. Den kombinerede effekt af de to beskeder var, at de rev tæppet væk under to af de væsentligste forudsætninger for Hitlers beregninger. Han havde kalkuleret med, at England ikke ville kæmpe og nu tydede alt på, at de ville. Han havde kalkuleret med, at Mussolini ville kæmpe, og nu ville han tydeligvis ikke. Mussolinis frafald ramte ham særdeles hårdt, da han ved militærkonferencen i Berghof havde lovprist Mussolinis loyalitet over for sine generaler, som en af de væsentligste faktorer, der talte til fordel for en krig i 1939.

Klokken var nu 18.30, og Hitler spurgte Keitel om ordren til angrebet kunne aflyses. Da Keitel havde talt med von Brauchitsch og sagde at det stadig var muligt, blev der kl. 19.30 med stor hast sendt ordre ud herom. Krigen var i sidste øjeblik blevet afværget.²²³ Hitlers beslutning viste, at ratificeringen af den engelsk-polske alliance havde forårsaget et større chok i Berlin, end Molotov-Ribbentrop-pagten havde forårsaget i Paris og London.

²¹⁷ Shirer (1960), 551.

²¹⁸ DGFP/D/7/dok. 280, s. 293.

²¹⁹ Ciano (2002), s. 264ff.

²²⁰ DGFP/D/7/dok. 271, s. 285ff.

²²¹ Ibid. dok. 271, s. 286.

²²² Bullock (1991), 673.

²²³ Robertson (1967), s. 183.

Den udsatte krig

Det tog tid før Hitler kom sig over chokket og alle beretninger fra hans inderkreds viser, at han i de efterfølgende dage viste klare tegn på stress. Men skønt han havde udsat angrebet på Polen, betød det ikke at han havde opgivet det og de næste dage arbejdede han på højtryk for at forbedre Tysklands position. Som det første skrev han endnu et brev til Mussolini, for at vide hvilke typer krigsmateriale og råstoffer som landet manglede og hvornår det skulle være leveret, hvis Italien skulle deltage. Brevet blev telefoneret personligt af von Ribbentrop til von Mackensen i Rom kl. 19.40 og overrakt Mussolini kl. 21.30.²²⁴

Lettelsen i Rom var håndgribelig. Ciano havde efterfølgende en kort samtale med von Mackensen der var imod en krig, og derfor bad Ciano sørge for at listen med mangler var enorm, da han håbede at det kunne bremse Hitler. Den følgende morgen kl. 10.00 mødes Mussolini og Ciano med de øverstbefalende for hæren, flåden, luftvåbnet og generalstaben: "We go over the list. Our needs are gigantic because stockpiles are virtuelle nil. It's enough to kill a bull, if a bull could read it".²²⁵

Klokken 12.10 telefonerede Ciano listen der fik navnet "Molybdæn-listen" til Attolico, der straks gav den videre til Hitler. Den groteske liste var i sig selv mere end blot en liste over nødvendige krigsmateriel og råstoffer. Den viste tydeligt, at den desillusionerede Mussolini nu forsøgte at sno sig ud af sine forpligtelser. Ubevidst for Hitler havde Mussolini personligt forhøjet nogle af manglerne for råstoffer med 50 til 200 procent. Derudover så overskred Attolico der var modstander af en krig, sine beføjelser og understregede på eget initiativ over for Hitler, da han overrakte ham brevet, at alle råstofferne skulle være i Italien inden fjendtlighedernes påbegyndelse og at dette forbehold var afgørende. Det Attolico bad Hitler opfylde med et øjeblikks varsel, ville kræve mere end 17.000 togvogne at levere.²²⁶ Mussolini sluttede brevet af med endnu engang at opfordre til et nyt München, og erklærede at landet ville støtte enhver diplomatisk løsning.²²⁷

Klokken 15.08 mindre end tre timer efter Mussolinis brev sendte Hitler et langt svar. Brevet blev overrakt til Mussolini lidt over kl. 17.00. Det var her, at Attolicos løgn blev opdaget, hvilket skabte yderligere mishag i Berlin, hvor man allerede talte i grimme vendinger om den utro aksepartner.²²⁸ Ciano glattede ud efter bedste evne, og forklarede at det var en misforståelse, en simpel fejlkommunikation. Men Berlin var ikke overbevist. Hitler svarede at Tyskland kunne efterkomme nogle af Italiens ønsker i fuldt omfang, andre ikke. Men kravet om at alle råstofferne skulle leveres inden påbegyndelsen af fjendtligheder var umuligt. Hitler afsluttede brevet med at forsikre Mussolini om, at han forstod hans situation og at han kun ville bede ham om en ting, nemlig at Italien forsøgte at binde de engelsk-franske styrker i Middelhavet gennem aktiv propaganda og militære demonstrationer.²²⁹

Hitler modtog Mussolinis svar kort før kl. 19.00. Mussolini ville imødekomme Hitlers anmodning og binde så mange engelsk-franske styrker som muligt. Om aftenen den 26. august stillede de italienske aviser sig således bag Tysklands krav om Gdansk gennem avisoverskrifter der signalerede akseolidarit.²³⁰ Mussolini befandt sig ikke godt i rollen som fredsmægler, men at han nu helt og holdent arbejdede for en fredelig løsning blev tydeligt, da han endnu engang foreslog en konference. Skønt han var meget ilde tilpas ved at udgøre så ynkelig en figur i så skæbnesvanger et øjeblik, så appellerede han endnu engang til Hitler om, at de burde undersøge muligheden for et nyt München, hvor Tyskland kunne få fuld tilfredsstillelse.²³¹

²²⁴ DGFP/D/7/dok. 277, s. 289.

²²⁵ Ciano (2002), s. 265.

²²⁶ Ibid. s. 265.

²²⁷ DGFP/D/7/dok. 301, s. 310.

²²⁸ Ibid. dok. 308, s. 315ff. og dok. 316, s. 322.

²²⁹ Ibid. dok. 307, s. 313ff.

²³⁰ Burgwyn (1997), s. 205.

²³¹ DGFP/D/7/dok. 317, s. 323.

Hitler havde nu affundet sig med, at Mussolini svigtede ham. I de tidlige morgentimer den 27. august skrev han et nyt brev, han forstod motiverne bag Mussolinis beslutning, men samtidig advarede han ham mod at forsøge at redde ansigt ved at påtage sig rollen som mægler. Tyskland ønskede ikke en forhandlet løsning, hvorfor han bad Mussolini om tre ting. Det vigtigste var, at resten af verden ikke vidste, hvilken position Italien havde i sinde at tage. Dernæst håbede Hitler, at Mussolini ville støtte ham psykologisk gennem pressen og ved at fortsætte de militære forberedelser, da det ville tvinge England og Frankrig til at bevare en betydelig flåde i Middelhavet. Endelig så havde Tyskland brug for italienske arbejdere, især til landbrugs- og industrisektoren.²³²

Mussolini svarede om eftermiddagen at: "The world does not and will not know before the outbreak of hostilities what the attitude of Italy is, and will learn instead that Italy has concentrated her forces towards the frontiers of the great democracies."²³³ Han fortalte Hitler, at han havde mobiliseret så mange divisioner og bataljoner langs den franske grænse, samt sendt ekstra divisioner til Libyen, at England og Frankrig vil se det som mere end en demonstration, og dersom de ikke kunne gisne Italiens holdning, ville de være tvunget til at opretholde en betydelig styrke. Med hensyn til den psykologiske krigsførelse, så ville han gøre alt hvad der stod i hans magt for at opretholde en facade af sammenhold: "All that can be done from the psychological point of view to underline Italian-German solidarity will be intensified by press, radio, cinema and through propaganda."²³⁴ Endelig ville han sende Hitler alle de italienske landbrugs- og industriarbejdere som han bad om. Mussolini og Ciano var begge af den opfattelse, at hverken Tyskland eller vestmagterne havde den militære kapacitet til at ødelægge hinanden, og derfor håbede de nu på en lang, opslidende og blodig krig da det ville åbne en masse muligheder for Italien.

Sideløbende med at Hitler bearbejdede Mussolini og forsøgte at hemmeligholde Italiens frafald, søgte han også at drive en kile ind mellem Polen og England med hans forslag om en alliance. Chamberlain blev ikke fristet af Hitlers "generøse" forslag, men udenrigsministeriet blev derimod endnu mere overbevist om, at Hitler "was wobbling" og forudsat, at England stod fast, så holdt man en "unexpected strong hand".²³⁵ Den uventede position skyldes ikke mindst Italiens frafald. Skønt Hitler havde behandlet Mussolini med fløjlshandsker, så holdt han og von Ribbentrop Rom ansvarlig for at have hårdet englændernes vilje til kamp. Von Ribbentrop hævdede, at Ciano ondskabsfuldt havde sladret om Italiens frafald fra Stålpagten, hvorfor han under en af sine samtaler med Ciano havde tabt besindelsen og beskyldt ham for forræderi.

Der var dog en halv sandhed i von Ribbentrops beskyldning. England holdt løbende Italien orienteret om deres diplomatiske initiativer, i klar modsætning til deres diplomati op til Münchenkrisen, men man havde lært af sine fejltagelser og ønskede ikke, at de to diktatorer skulle foregive uvidenhed om mæglingsforsøg. Derfor informerede man Rom om hvert eneste skridt, samtidig med at man forsøgte at nøde Mussolini til at lægge en dæmper på Hitler. London var således, baseret på egne observationer, ganske sikre på, at Italien ikke ville støtte Tyskland, *Il Duce* ønskede fred.²³⁶

Der var dermed en klar opfattelse i det engelske udenrigsministerium, om at Hitler ledte efter en udvej og at England skulle hjælpe ham med at finde den. Chamberlain og Halifax var dog stadig yderst skeptiske og stolede ikke på Hitler, hvorfor man kun sendte et uofficielt svar, hvori man betonedede, at England var villige til at nå en forståelse med Tyskland, men man fastholdt garantien til

²³² DGFP/D/7/dok. 341, s. 346ff.

²³³ Ibid. dok. 350, s. 353ff.

²³⁴ Ibid. dok. 350, s. 354.

²³⁵ Robertson (1967), s. 185 og DBFP/3/7/dok. 397, s. 314ff.

²³⁶ Burgwyn (1997), s. 204.

Polen. London anbefalede direkte forhandlinger mellem Tyskland og Polen om grænser og minoriteter og krævede, at resultaterne efterfølgende skulle garanteres af alle Europas nationer.²³⁷

Samtidig var man meget omhyggelig med at informere Rom om den seneste udvikling, hvorfor Lorraine efterfølgende fortalte Ciano om Hitlers tilbud om en alliance.²³⁸ Ciano var lamslået. Samme dag som Hitler havde bedt Mussolini om at gøre alt hvad der stod i hans magt for at holde Italiens position hemmelig overfor England, havde han bag deres ryg foreslået en alliance med England; "Heavy stuff: Hitler proposes an alliance to the British or something similar. And this was done naturally without our knowledge."²³⁹

De sidste dages fredag

Klokken 01.30 den 28. august modtog Hitler det uofficielle engelske svar, til Görings overraskelse så accepterede Hitler det engelske udspil, forudsat at den officielle version som Henderson skulle overbringe senere samme dag, var i overensstemmende dermed. Dog nærede Hitler en mistanke om, at polakkerne ville forsøge at undgå forhandlinger. Det var derfor nødvendigt, at England garanterede at Polen ville forhandle direkte med Tyskland. Halifax tog straks affære og sent på eftermiddagen fik han den polske regerings accept af, at forhandlingerne med Tyskland kunne begynde straks, hvilke Henderson overrakte Hitler om aftenen den 28. august.²⁴⁰ Det næste skridt, konkluderede englænderne, måtte være, at den polske og tyske regering startede forhandlingerne, Henderson pointerede at polakkerne havde accepteret, med ville tyskerne? ²⁴¹ Hitler lovede at give Henderson et svar den efterfølgende dag, den 29. august. Det engelske svar og Hitlers modtagelse af det, skabte en bølge af optimisme i de europæiske hovedstæder om, at krigen kunne undgås.²⁴²

Skønt det engelske svar og Hitlers modtagelse af det havde skabt håb, så var det overhovedet ikke Hitlers intention. Da Hitler modtog det uofficielle engelske svar efter midnat den 28. august, så han at hans forslag om en alliance ikke havde drevet en kile ind mellem Polen og England, men skønt forsøget var mislykket, så åbnede det også for nye muligheder, hvorpå han kunne splitte Polen og England ad. Ved at presse Polen til direkte forhandlinger med Tyskland, var Hitler nu i den samme position som et år tidligere, hvor Chamberlain var fløjet til Godesberg for at fortælle ham, at tjekkoslovakkerne havde accepteret de tyske krav, og hvor Hitler havde fortalt ham, at det ikke længere var tilstrækkeligt. Derfor ville han nu udnytte den engelske erklæring om Polens parathed til direkte tysk-polske forhandlinger, til at kræve at en polsk fuldmægtig kom til Berlin for at forhandle den 30. august. Meningen var at presse Polen ind i en umulig forhandlingssituation og når polakkerne så nægtede, så havde han sin undskyldning for at anvende magt overfor Polen, samtidig med at England havde en undskyldning for ikke at overholde deres garanti; det samme var gældende så fremt den polske forhandler udeblev. Den 30. august ville polakkerne ankomme til Berlin, her ville man rejse en mur af demografiske og demokratiske krav. Den 31. august vil forhandlingerne strande. Den 1. september magtanvendelse.²⁴³

Klokken 19.15 om aftenen den 29. august ankom Henderson til rigskancelliet for at modtage svar. Hitler var i et ondt og uforsonligt lune, og for første gang fremlagde han de tyske krav; øjeblikkelig tilbagegivelse af Korridoren og Gdansk samt en garanti for det tyske mindretal i Polen. Skønt den tyske regering ikke troede, at direkte forhandlinger kunne løse problemerne, så ville man indlede direkte forhandlinger med Polen. Tyskland accepterede ligeledes det engelske tilbud om at

²³⁷ Bullock (1991), s. 675 og Weinberg (1980), s. 643.

²³⁸ DBFP/3/7/Dok. 369, s. 299.

²³⁹ Ciano (2002), s. 266 og DBFP/3/7/dok. 488, s. 373.

²⁴⁰ DGFP/D/7/dok. 384, s. 381-384 og DBFP/3/7/dok. 502, s. 386-388.

²⁴¹ Henderson (1940), s. 262.

²⁴² Watt (1989), s. 511.

²⁴³ Weizsäcker (1974), s. 162 og Watt (1989), s. 508.

foranledige, at der blev sendt en polsk forhandler til Berlin med fuldt mandat, men kun under betingelse af, at denne forhandler ville ankomme til Berlin den efterfølgende dag, den 30. august. Regeringen ville udarbejde forslag til en løsning, som den ville stille til Englands disposition inden den polske forhandlers ankomst.²⁴⁴

Henderson var lamslået og opponerede mod, hvad der kun kunne betegnes som et ultimatum, hvilket Hitler afviste kategorisk. Tyskland havde ifølge Henderson et klart valg, man kunne enten søge en diplomatisk løsning og få venskab med England, eller man kunne anvende magt og få krig mod England, Frankrig og Polen.²⁴⁵ Chamberlain gik ikke i fælden og stod fast, og London nægtede at lægge pres på polakkerne for at få dem til at sende en forhandler til Berlin. Kl. 12.00 meddelte udenrigsminister Beck, at Polen havde besluttet at mobilisere hæren.

I løbet af den 30. august overbragte Henderson yderligere fire meddelelser fra London. Den sidste meddelelse var det lovede engelske svar på Hitlers krav, der blev afleveret ved midnat netop som ultimatumet udløb. Hitlers tolk Paul Schmidt skrev senere, at han i mere end 23 år som tolk aldrig havde oplevet en lignende samtale.²⁴⁶ Henderson læste det engelske svar op, men han var knap begyndt førend at von Ribbentrop sprang op af sin stol i stor ophidselse og gik rundt i kontoret og med armene over kors arrigt spurgte om Henderson havde mere at sige. Henderson svarede, at han ikke var færdig og understregede, at det selvfølgelig var aldeles urimeligt at forvente en polsk forhandler med så kort varsel.²⁴⁷ Schmidt der overværede forløbet, var overbevist om at det ville ende i håndgemæng mellem de to hovedpersoner der stod og stirrede hidsigt på hinanden. Han kunne se, at Hendersons hænder rystede mens begge mænd tog dybe åndedrag.²⁴⁸

Slutteligt bad Henderson om en kopi af de tyske forslag til en løsning som Hitler havde lovet. Von Ribbentrop nægtede imidlertid at udlevere en kopi, i stedet smed han dokumentet på bordet og sagde, at forslagene nu var historie, dersom der ikke var kommet nogen polak.²⁴⁹ Det gik senere op for Henderson, at det eneste formål med de tyske forslag var at give Hitler rygdækning og det var derfor, at han havde forbudt von Ribbentrop at udlevere forslagene.

Der blev ført mange ophidsede telefonsamtaler mellem hovedstæderne ikke mindst mellem Rom, Berlin og London. I Rom var uroen for alvor begyndt at brede sig; Mussolini og Ciano havde hele dagen den 30. august fulgt udviklingen fra sidelinjen, hvor de var i løbende kontakt med Attolico og Lorraine der holdt dem informeret om hver eneste meddelelse fra London. Lorraine besøgte sågar Ciano privat sent om aftenen for at informere ham om Hendersons møde med von Ribbentrop. Mussolini var overbevist om, at krigen ville starte den efterfølgende dag. Skønt han havde forliget sig med at være neutral, så fortsatte Italien med at forberede sig på krig, hæren mobiliserede, man beslaglagde materialer til krigsindsatsen, cafeer og forlystelsessteder blev lukket samtidig med at der blev indført mørklægning.²⁵⁰ På den måde opretholdt Mussolini, som han havde lovet Hitler, illusionen om at Italien forberedte sig på krig, men bluffet var ikke uden farer, da det samtidig kunne foranledige London og Paris til at tage initiativ til at angribe Italien.

Den 31. august kl. 09.00 sendte Attolico et iltelegram der meddelte, at krigen ville bryde ud om få timer. Ciano og Mussolini gjorde et sidste forsøg, Ciano telefonerede Halifax kl. 11.00 og meddelte, at Mussolini ikke kunne intervenere medmindre han var i stand til at love Hitler et fedt bytte, Gdansk. Tomhændet kunne han intet gøre.²⁵¹ Hitler, Daladier og Chamberlain var imidlertid ikke længere til sinds at lytte til Mussolini, hvorfor dagen gik uden at Berlin, Paris eller London

²⁴⁴ DGFP/D/7/dok. 421, s. 414ff.

²⁴⁵ Neville (2000), s. 163ff.

²⁴⁶ Schmidt (1950), s. 456.

²⁴⁷ Henderson (1940), s. 270 og DBFP/3/7/dok. 543, s. 413ff.

²⁴⁸ Schmidt (1950), s. 458ff.

²⁴⁹ Henderson (1940), s. 270ff.

²⁵⁰ Ciano (2002), s. 268.

²⁵¹ Ciano (2002), s. 269, og DBFP/3/7/dok. 584, s. 438ff.

reagerede. Klokken 20.20 informerede telefoncentralen Ciano om, at London havde afbrudt kommunikationen med Italien, hvilket fik Mussolini til at droppe det italienske blændværk og i stedet informerede Loraine om, at Italien kun ville kæmpe i selvforsvar.²⁵² Efter at Loraine havde forladt Palazzo Chigi tændte Ciano symbolsk lyset i sit kontor, da Mussolini ligeledes havde ophævet ordren om mørkelægning.

Hele natten rykkede den ene tyske division efter den anden frem til den polske grænse og ved daggry den 1. september kl. 04.45, den dato, Hitler havde fastsat i begyndelsen af april efter han var gået amok over nyheden om Chamberlains garanti til Polen, begyndte angrebet.

Efterspil

Mens Chamberlain og Daladier resignerende forberedte sig på at overholde deres garanti til Polen, erklærede Mussolini i parlamentet, at Italien ville føre en velvillig neutralitets politik overfor Tyskland, præcis ligesom Hitler havde gjort overfor Italien i 1935, da landet blev ramt af handelssanktioner.²⁵³ Ciano var imod og ønskede at man distancerede sig yderligere, men Mussolini var ikke parat til at bryde alle sine bånd med Hitler eller ofre sine ekspansionistiske ambitioner, der kun kunne realiseres indenfor for rammerne af aksemagtsalliancen.

Om formiddagen den 1. september alt imens *Wehrmacht* buldrede ind i Polen, holdt Hitler en tale i rigsdagen. Han virkede rystet og nervøs og begik flere talefejl under talen, hvor han endnu engang appellerede til England og Frankrig om at man fandt en fredelig løsning. Hitler var i virkeligheden stadig ikke overbevist om at Chamberlain og Daladier ville honorere deres garanti til Polen, og de to dages forsinkelse i deres krigserklæring forstærkede hans opfattelse. Da Henderson kom for at overrække det engelske ultimatum kl. 09.00 den 3. september, var von Ribbentrop ikke disponibel, hvorfor tolken Paul Schmidt modtog det. Ultimatumet var tydeligt; hvis Tyskland ikke inden kl. 11.00 havde indstillet alle krigshandlinger mod Polen og var i færd med at trække deres styrker tilbage fra polsk territorium, så ville der eksistere en krigstilstand mellem England og Tyskland. Schmidt bragte meddelelsen over til rigskancelliet, hvor Hitler sad ved sit skrivebord mens von Ribbentrop stod ved vinduet. Da Schmidt oversatte ultimatumet blev der fuldstændig stille: "Hitler sat there as though petrified, staring before him. He did not lose his composure, as certain sources have since claimed. Neither did he fly into a fit of fury. After some time, which to me appeared an eternity, he turned to Ribbentrop who, completely paralyzed, had remained standing by the window. "What now?" asked Hitler".²⁵⁴ Von Ribbentrop var ude af stand til at svare, for hvad skulle han svare efter at han gentagne gange havde forsikret Hitler om, at England aldrig ville intervenere på Polens side? Til sidst fik han fremstammet, at de nu kunne forvente et fransk ultimatum. Efter at Schmidt havde udført sin opgave, forlod han kontoret, og til de der ventede udenfor og som trængte sig på fortalte han, at England netop havde givet Tyskland et ultimatum og at man om to timer ville være i krig med England. Selv i forrummet var der dødsens stille, da Schmidt gav meddelelsen. Goebbels stod nedslået og tilbagetrukket i et hjørne og lignede bogstaveligt talt en puddel der var blevet smidt vand på. Schmidt så flove ansigter overalt, inklusiv de mindre partimedlemmer der var i rummet. Den eneste kommentar var Görings: "Hvis vi taber denne krig, så Gud hjælpe os".²⁵⁵

Delkonklusion

Der var intet reelt samarbejde i månederne op til krigens udbrud, da hverken Hitler eller Mussolini ønskede at involvere modparten i deres planer. Hitler gentog ved flere lejligheder, at Italien ikke

²⁵² Ciano (2002), s. 269, og DBFP/3/7/dok. 621, s. 459.

²⁵³ Burgwyn (1997), s. 206ff.

²⁵⁴ Domarus (1990), s. 1775.

²⁵⁵ Schmidt (1950), s. 464.

skulle indvies i de tyske planer og det var reelt først under møderne i Obersalzberg da Hitler ikke kunne sno sig udenom, at maskerne faldt og italienerne fik et forvarsel om de tyske planer. Det betød imidlertid ikke at Hitler nu åbnede op og indviede Mussolini i sine planer. Tværtimod fortsatte han med at holde kortene tæt til kroppen, hvorfor det kom som et chok for Italien, da Tyskland underskrev Molotov-Ribbentrop-pagten. Dermed demonstrerede Hitler, at de strategiske overvejelser omkring nazismens ærkefjende Sovjetunionen på det tidspunkt var vigtigere for ham end alliancen med Italien. Mussolini kunne i lighed med omverdenen kun gætte på, hvornår Hitler ville slå til og selv efter at Hitler havde udstedt invasionsordren mod Polen indviede han ikke Mussolini i sine planer. Hitler var opsat på at gå i krig med eller uden Mussolini, hvilket understreger, at overvejelser omkring den italienske alliance ikke på noget tidspunkt stod i centrum for hans udenrigspolitik.

Mussolini havde ligeledes en agenda som han efterstræbte og ikke involverede Hitler i. En forudsætning for at den kunne lykkes var at aksemagterne fremstod stærk og derfor genoptog Italien forhandlingerne med Japan, samtidig med at de også åbnede op for at Spanien kunne inkluderes i Stålpagten. Italien sendte derudover en lang række signaler der forsikrede tyskerne og omverdenen om landets fuldstændige loyalitet over for alliancen. Blandt andet meddelte man England, at man i tilfælde af krig ville marchere sammen med Tyskland og da Teleki advarede om, at Ungarn ikke ville deltage i et angreb på Polen, nøjedes Mussolini og Ciano ikke med kun at fordømme Teleki, de gik skridtet videre og gentog deres løfte om eksplicit at kæmpe sammen med Tyskland. De forsvarede ved flere lejligheder ligeledes den tyske holdning til det polske spørgsmål og sørgede for, at Berlin vidste det. Og selv efter at møderne i Obersalzberg havde afsløret aksemagternes modstridende mål, opretholdt Mussolini og Ciano illusionen om en fælles front og et tæt samarbejde. Illusionen om en uangribelig aksefront var ligeledes i Tysklands interesse, hvorfor de udsendte et kommuniké om at aksemagterne marcherede i takt på trods af en aftale om det modsatte. Ønsket om at bevare den italienske udenrigspolitiske momentum betød, at Mussolini ligesom ved tidligere lejligheder slugte den tyske ydmygelse, hvorfor illusionen om et samarbejde bestod frem til skæbnetime den 25. august, da Mussolini trak tæppet væk under Hitler og korthuset faldt sammen. For skønt tyskerne forstod, at Mussolini foretrak en diplomatisk løsning på det polske spørgsmål, måske ved en ny konference hvor han kunne få rampelyset, havde de ingen grund til at tro og især Hitler havde, efter at have lovprist Mussolini til skyerne, ingen grund til at antage, at italienerne ikke ville opfylde deres traktatforpligtelser.

Efter maskefaldet den 25. august og frem til krigens udbrud skiftede de to aksemagtspartnere til at forråde hinanden på kryds og tværs. Hitler forrådde allerede Mussolini dagen efter, hvor han bad ham om at opretholde illusionen om det tætte samarbejde, samtidig med at han tilbød England en alliance mod Italien og Japan. Og skønt Mussolini de efterfølgende dage foregav at mobilisere landet til krig, så havde han ingen kvaler med at fremføre en række mæglingsforslag, der søgte at forpurre Hitlers krig mod Polen for sluttelig at forråde ham den 31. august, hvor han meddelte England at Italien ikke ville støtte Tyskland i tilfælde af krig.

Konklusion

Aksemagtsalliancen eksisterede fra dens skabelse på to niveauer; hvad udlandet og de hjemlige befolkninger kunne se, høre, og læse og hvad de to regimer foretog sig bag facaden. Udad var facaden pæn og poleret, man komplementerede og støttede hinanden med offentlige erklæringer, men bag facaden var det ideologiske fællesskab reduceret til ligegyldigheder. Begge parter var mistroiske og forholdet var præget af dybe spændinger og intens rivalisering i et forsøg på at opnå overherredømme.

Da Mussolini proklamerede aksens fødsel i en tale den 1. november 1936, var det, det første håndgribelige bevis på et samarbejde mellem Italien og Tyskland. Men skønt han opfordrede til samarbejde, så var aksens første markør en indholdsløs aftale uden forpligtigelser. Aftalens sidste to punkter omhandlede Italien og Tysklands respektive særinteresser, men frem for at søge en fælles modus operandi, valgte de to parter at fortsætte den hidtidige rivalisering, hvor man søgte at udmanøvrere modparten igennem diverse alliancer og handelsaftaler med tredje parter.

Det var virkeligheden frem til Hossbackkonferencen. Skønt de to diktatorer og deres inderkreds lovpriste aksens fortræffeligheder, så var samarbejdet stadig var rent proforma. Hitler gjorde det således klart under konferencen at han ikke ønskede en alliance med Italien, ligesom han på intet tidspunkt omtalte landet som en allieret. Tværtimod spekulerede han aktivt i hvordan Tyskland kunne antænde en konflikt mellem Italien, England og Frankrig. En sådan konflikt ville være en fantastisk mulighed for Tyskland, man skulle således være klar til at slå til mod Tjekkoslaviet og Østrig samt forsyne Italien med råstoffer og krigsmateriel, sådan at landet var i stand til at udkæmpe en lang og opslidende krig. Hvis det resulterede i at Italien blev fuldstændig drænet for styrke, så betød det intet, så længe at England og Frankrig også blev svækket.

Det ikke eksisterende aksesamarbejde blev ligeledes udstillet under *Anschluss*. Skønt det var af vital interesse for Italien og på trods af flere forespørgsler så blev Mussolini og Ciano ignoreret og holdt hen med snak, mens Hitler arbejdede intenst for *Anschluss*. Og selvom Göring og von Ribbentrop ved flere lejligheder højlydt havde garanteret, at Tyskland intet ville foretage sig, uden at Italien blev varskoet først, så blev Mussolini informeret på så sent et tidspunkt, at han reelt var magtesløs og ikke kunne gøre andet end at smile og acceptere det uundgåelige.

Hitler var imidlertid ikke blind for, at Mussolini med *Anschluss* var blevet ydmyget og at det prestigetab kunne forårsage en voldsom trodsreaktion. Hitlers reaktion efter prins Philips samtale med Mussolini om aftenen den 11. marts viser hvor nervøs han havde været for Mussolinis reaktion. Mussolini og Cianos efterfølgende handlinger, annekstionsplanerne af Albanien samt forhandlingerne med England og Jugoslavien, vidner om at denne frygt ikke var ubegrundet. Fælles for de italienske træk var, at de alle skulle styrke landets position overfor Tyskland.

Seks måneder senere var forholdet uændret, og skønt man udad havde stået sammen under Münchenkonferencen, så havde forløbet afsløret dybe uoverensstemmelser. Hvor konferencen blev en fantastisk prestigemæssig triumf for Mussolini, så var det modsatte gældende for Hitler, der betegnede det som sin karrieres største fejltagelse og nederlag. Efter konferencen ønskede Hitler at sætte en stopper for Englands konstante indblanding, og derfor forsøgte han at indgå en trepartsmilitæralliance med Italien og Japan, da de skulle deltage aktivt i krigshandlingerne mod England og Frankrig. Det var altså først to år efter at man havde indgået aksemagtsaftalen, at en af parterne ønskede at gå skridtet videre og indgå en forpligtende aftale.

Men Hitler havde forregnet sig, for Mussolini ønskede ikke at indgå en alliance og var af den opfattelse, at Italien kun kunne få succes, så længe at landet kunne manøvrere rundt mellem de tre stormagter, og derfor afviste han Hitler tre gange. Det var først på det tidspunkt, hvor han selv havde udtømt sine manøvrer muligheder, at han åbnede op for en militæralliance. Hitler ønskede fortsat en militæralliance og på den baggrund indgik man Stålpagten, men det betød ikke at der nu opstod et samarbejde for ingen af parterne ønskede at involvere modparten i deres planer.

Tværtimod fortsatte den dybe mistillid med at karakterisere forholdet, et faktum der blev åbenbart flere gange før underskrivelsen, som da Hitler endnu engang holdt Mussolini og Ciano hen i uvidenhed og først informeret dem om Tjekkoslavakiets forsvinden, da landet var blevet delt, ligesom general Keitel var under ordre om ikke at afsløre den radartechnologi man var i færd med at udvikle eller de nye ekkoloddede enheder, der ville være uundværlige i krigsførelse til søs, og som Italien ville have hårdt brug for i en krig mod England og Frankrig. Mussolini var ikke bedre og informerede først om invasionen af Albanien få timer før aktionens start.

Skønt Stålpagten foreskrev gensidige konsultationer vedrørende militær- og udenrigspolitik og dermed kunne danne fundament for et ægte samarbejde, så fortsatte mistilliden der havde præget forholdet op til underskrivelsen uforandret. På det tophemmelige møde i rigskancelliet dagen efter underskrivelsen, pointerede Hitler således, at Mussolini intet måtte vide om de tyske planer da Hitler frygtede at italienerne ville forsøge at sabotere dem. Mussolini fulgte ligeledes en separat dagsorden, og da begge parter indgik Stålpagten som et led i at opfylde deres egne planer endte pagten som en fiasko da dens formål mislykkes. Mussolini fik ikke den pause han havde søgt til at genopbygge Italiens militær, ligesom pagten ikke bidrog til at Frankrig gav efter for det diplomatiske pres samtidig med, at den ikke gav Hitler den begrænsede krig han havde ønsket samt trak Italien med ind i krigen.

Efter Stålpagten fremstod aksemagterne mere sammentømret end på noget tidligere tidspunkt, men det var en illusion, da Hitler i særdeleshed fortsatte med at vildlede Mussolini. Et skuespil som man opretholdt lige indtil det øjeblik, hvor det endegyldigt gik op for Mussolini og Ciano, at de var blevet snydt. Det betød dog ikke at de nu blev indviet i de tyske planer, tværtimod fortsatte Hitler med at holde kortene tæt ind til kroppen og selv efter at han havde udstedt invasionsordren blev Mussolini ikke indviet. Men nu var det Mussolinis tur til at smide masken, hvorfor det kom som et chok for Hitler, at Italien ville forholde sig neutral i den kommende konflikt. Efter maskefaldet og frem til krigens udbrud skiftede de to partnere til at forråde hinanden på kryds og tværs, hvormed det ikke eksisterende samarbejde blev åbenbart for alle.

På trods af, at der ikke var noget ægte samarbejde så kan Tribunalets postulat om at aksemagterne samarbejdede for at omstyrte verdensordenen ikke pure afvises. Aksens eksistens på to niveauer og hvad angår det propagandamæssige niveau hvor befolkningerne kunne følge med, så var der her tale om en fælles fortælling om enighed og solidaritet. Da 2. verdenskrig startede, havde Hitler og Mussolini mødtes 4 gange. De havde mødt hinanden oftere og med langt større prompt og pragt end noget andet makkerpar blandt ledende statsmænd og de fremstod som en sammentømret enhed med Hitler som den dominerende part.

Deres forhold var fra begyndelsen af funktionel karakter, baseret på fælles strategiske interesser samt en imperialistisk, ekspansionistisk og voldelig ideologi. Formålet med Mussolinis besøg i Tyskland i 1937 og med Hitlers besøg i Italien i 1938 var at skabe en fortælling om sammenhold og venskab, der skulle være et udtryk for fascismen og nazismens stræben efter en ny verdensorden, der skulle afløse den liberalt-internationalistiske orden som England og Frankrig repræsenterede, lande som de havde stemplet som dekadente, plutokratiske og forældede. Fortællingen om de to diktatorer som venner fungerede som en udvidelse af personkulten omkring *die Führer* og *il Duce* og bandt de to regimer endnu tættere sammen. Det var således i vid udstrækning gennem propaganda at forholdet blev kendt for de europæiske og i særdeles for de hjemlige befolkninger, og det var også sådan at forholdet blev husket efter 2. Verdenskrig. Magtfulde propagandabilleder, der viser de to diktatorer, der skiller et menneskehav antydende, at der var opbakning til alliancen hos et flertal af italienerne og tyskerne. Begge regimer var i høj grad afhængige af massernes deltagelse i disse forestillinger hvor "venskabet" blev stillet til skue og som bidrog til fortællingen om nationernes fælles vilje, forenet bag deres ledere. Iscenesættelsen af enighed, maskulinitet og

venskab blev et diplomatisk våben, som de to regimer kultiverede for at intimidere deres modstandere.

Den propagandistiske fortælling om et særligt sammenhold gav politisk momentum, hvilket medførte at Hitler og Mussolini trods alle deres uoverensstemmelser vedvarende italesatte deres regimer som beslægtede, hvilket fik alliancen til at se stærkere ud, end den i virkeligheden var. Det betød også, at det blev et propagandaspørgsmål at få andre nationer til at tilslutte sig Antikominternpagten og skønt det var en papirtiger, så bidrog den til fortællingen om aksens voksende styrke. Den politiske manifestation heraf kom klarest til udtryk under Münchenkonferencen, hvor Hitler og Mussolinis aggressive taktik udmanøvrerede Chamberlain og Daladier og samtidig betød at Hitler problemfrit kunne annektere resten af Tjekkosllovakiet.

Magt eller illusionen af magt, hvilket begge diktatorer havde demonstreret ved adskillige lejligheder, var et stærkt våben. Særligt Mussolini søgte at udnytte fortællingen om at aksemagterne marcherede i takt, hvilket også var en væsentlig årsag til Italiens indgåelse af Stålpagten. Det var selve pagten og ikke dets underpunkter der var det primære, og derfor annoncerede man at man indgik en alliance før indholdet var blevet drøftet. Det var pagtens eksistens og den værdi som omverdenen tillagde den, der var det centrale. Ikke dets indhold. Det var således en forudsætning for italiensk udenrigspolitik, at aksens fremstod stræk og derfor udsendte Mussolini en lang række signaler, der både forsikrede Hitler og omverdenen om landets loyalitet overfor alliancen og derfor opretholdt Mussolini og Ciano ligeledes illusionen om en fælles front og et tæt samarbejde efter maskefaldet i Obersalzberg. Illusionen om et uantasteligt aksesamarbejde var ligeledes i Tyskland interesse og derfor opfangede Hitler ikke, at Mussolinis bombastiske krigsretorik ikke kun var et spil for galleriet overfor regimets fjender, men også overfor Tyskland og derfor kom det som et chok da Mussolini erklærede sig neutral og korthuset faldt sammen.

Den propagandamæssige fortælling om samhørighed var mestendels et bluff, en fornem Potemkinkulisse, og hverken Hitler eller Mussolini forstod, at en sådan krigsretorik også kunne have den modsatte effekt og skærpe deres fjenders modstand og dermed fremskynde en krig. De to diktatorer opfangede således ikke England og Frankrigs signaler om, at deres aggression og diplomatiske afpresning ikke længere vil blive ubesvaret og at mønstret med accept og eftergiveness fra 1938 ikke vil blive gentaget.

Efter Italiens entre i krigen i juni 1940 fortsatte man den propagandistiske fortælling om samhørighed, men nu var beretningen ikke længere et diplomatisk våben vendt mod ydre fjender, men derimod den lim der skulle holde alliancen sammen. Men det var en pauver lim sammenholdt med krigstidens møder mellem Churchill og Roosevelt der blev det liberalt-demokratiske alternativ til Mussolini og Hitlers diktatorvenskab. For hvor Hitler og Mussolinis forhold byggede på ydre fremtræden og en altoverskyggende ambition om at skabe en ny verdensorden gennem krig, så byggede Churchill og Roosevelts forhold i høj grad på ægte substans og fælles interesser, to ting der manglede gennem hele aksens levetid.

Litteraturliste

Original Litteratur.

1. Burckhardt, C.J. *Meine Gdanske Mission 1937-1939* (Munich, 1962).
2. Churchill, W.S. *The Second World War*. Vol. 1 (London, 1948).
3. Ciano, G. *Ciano's Diplomatic Papers* (London, 1948).
4. Ciano, G. *Diary 1937-1943*, intro Renzo De Felice (New York, 2002).
5. *Documents concerning German-Polish relations and the Outbreak of Hostilities between Great Britain and Germany on September 3. 1939* (London, 1939).
6. *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939*, Third Series (Vol. 4-7, London, 1951-1952)
7. *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945*, Serie C (1933-1937) (vol. 1-5) (Washington 1957-1966).
8. *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945*, serie D (1937-1945), (Vol.1-7) (Washington 1949-1956).
9. *Documents on International Affairs 1936*. Royal Institute of International Affairs (Oxford, 1937).
10. Domarus, M. *Hitler, Speeches and Proclamations 1932-1945, Vol. 1-3*. (London, 1990).
11. Eden, A. *The Eden Memoirs, Facing the Dictators* (London, 1962).
12. Francois-Poncet, A. *The Fateful Years; Memoirs of a French Ambassador in Berlin, 1931-1938* (New York, 1972).
13. *Fuehrer Conferences on Naval Affairs 1939-1945* (London, 1990).
14. Harvey, O. *The Diplomatic Diaries of Oliver Harvey, 1937-1940* (London, 1970).
15. Henderson, N. *Failure of a Mission, Berlin 1937-1939* (London, 1940).
16. Hitler, A. *Mein Kampf* (Pimlico, 1992).
17. Hossbach, F. *Zwischen Wehrmacht und Hitler 1934-1938* (Wolfenbüttel-Hanover, 1965).
18. *Nazi Conspiracy and Aggression: Opinion and Judgment. Office of United States Chief of Counsel for Prosecution of Axis Criminality* (United States Government Printing Office, Washington, 1947).
19. Papen, F. von *Memoirs* (New York, 1953).
20. Schmidt, P. *Statist auf diplomatischer Bühne, 1923-1945* (Bonn, 1950).
21. Schuschnigg, K. von *Austrian Requiem* (London, 1947).
22. *The Polish White Book; Official Documents concerning Polish-German and Polish-Soviet Relations, 1933-1939* (New York, 1939).
23. Trevor-Roper, H. ed. *Hitler's Table Talk, 1941-1944* (London, 1953).
24. Von Hassell, U. *Die Hassell-Tagebücher 1938-1944*, ed. Klaus Peter Reiss (Goldmann, 1988).
25. Weizsäcker, E. von, *Die Weizsäcker-Papiere 1933-1950* ed. Leonidas Hill (Berlin, 1974).

Sekundær Litteratur.

1. Bell, P. *The Origins of the Second World War in Europe* (New York, 1986).
2. Bosworth, R.J. *Mussolini's Italy: Life under the Fascist Dictatorship, 1915-1945* (Penguin Books, 2006).
3. Bouverie, T. *Appeasing Hitler: Chamberlain, Churchill and the Road to War* (The Bodley Head, 2019).
4. Boyce, R. og Robertson, E.M. eds. *Paths to War; New Essays on the Origins of the Second World War* (London, 1989).
5. Bullock, A. "Hitler and the Origins of the Second World War" i Roger Louis, W. ed. *The Origins of the Second World War: A.J.P. Taylor and his Critics* (New York, 1972).
6. Bullock, A. *Hitler and Stalin: Parallel Lives* (Harper Collins, 1991).

7. Burgwyn, J.H. *Italian Foreign Policy in the Interwar Period, 1918-1940* (Praeger, 1997).
8. Carocci, G. *Italian Fascism* (Penguin Books, 1972).
9. Carr, W. *Arms, Autarky and Aggression. A Study in German Foreign Policy, 1933-1939* (London, 1979).
10. Cassels, A. "Mussolini and the Myth of Rome" i Martel, G. ed. *The Origins of the Second World War Reconsidered; A.J.P. Taylor and the Historians* (London, 1999).
11. Cassels, A. "Was there a Fascist Foreign Policy? Tradition and Novelty" i *International History Review*. Vol. 5 no 2 (1983).
12. Cliadakis, H. "Neutrality and War in Italian Policy 1939-1940" i *Journal of Contemporary History*. Vol. 9 no 3 (1974).
13. Craig, G.A. "Totalitarian Approaches to Diplomatic Negotiation" i Sarkissian, A.O. ed. *Studies in Diplomatic History and Historiography in honour of G.P. Gooch, C.H.* (New York, 1961).
14. Deakin, F.W. *The Brutal Friendship: Hitler, Mussolini and the Fall of Italian Fascism* (London, 1962).
15. Delzell, C.F. "Pius XII, Italy and the Outbreak of World War Two" i *Journal of Contemporary History*. Vol. 2 no 4 (1967).
16. Edwards, J. *The British Government and the Spanish Civil War, 1936-1939* (London, 1979).
17. Evans, R. *The Third Reich in Power* (New York, Penguin, 2005).
18. Fall, P.S. editor "*Germany and the Second World War, Vol.3. The Mediterranean, South-East Europe and North Africa 1939-1941*". (Clarendon Press, 1995).
19. Farrell, N. *Mussolini, A New Life* (Weidenfeld & Nicolson, London 2003).
20. Gehl, J. *Austria, Germany and the Anschluss* (Oxford, 1963).
21. Goeschel, C. *Mussolini and Hitler: The Forging of the Fascist Alliance* (Yale University Press, 2018).
22. Gooch, G.P. "The Coming of the War" i *Contemporary Review*. Juli (1940).
23. Gooch, J. *Mussolini's War: Fascist Italy from Triumph to Collapse 1935-1943* (Allan Lane, 2020).
24. Heineman, J.L. *Hitler's First Foreign Minister: Constantin Freiherr von Neurath. Diplomat and Statesman* (Berkeley, 1979).
25. Hoptner, J.B. *Yugoslavia in Crisis, 1934-1941* (New York, 1962).
26. Howard, M. *War and the Liberal Conscience* (London, 1978).
27. Kershaw, I. *Hitler 1936-1945: Nemesis* (New York, Norton 2000b).
28. Kershaw, I. *The Nazi Dictatorship. Problems and Perspectives of Interpretation* (London, 2000a).
29. Mack Smith, D. *Mussolini* (London, 1993).
30. Mack Smith, D. *Mussolini's Roman Empire* (New York, 1976).
31. Martel, G. "*The Revisionist as Moralist; A.J.P. Taylor and the Lessons of European History*" i Martel, G. ed. *The Origins of the Second World War Reconsidered; A.J.P. Taylor and the Historians* (London, 1999).
32. Michalka, W. "From the Anti-Comintern Pact to the Euro-Asiatic Bloc: Ribbentrop's Alternative Concept to Hitler's Foreign Programme" i Kock, H.W. ed. *Aspects of the Third Reich* (London, 1985).
33. Mommsen, H. "National Socialism: Continuity and Change" I Lacqueur, W. ed. *Fascism. A Readers' Guide* (London, 1976).
34. Namier, L.B. *Diplomatic Prelude, 1938-1939* (London, 1948).
35. Neville, P. *Appeasing Hitler: The Diplomacy of Sir Nevile Henderson 1937-1939* (London, Macmillan Press 2000).
36. Noakes, J. og Pridham, G. eds. *Nazism 1919-1945. Vol. 3: Foreign Policy, War and Racial Extermination* (Exeter, 1988).

37. Pedaliu, G.H. "Britain and the 'Hand-over' of Italian War Criminals to Yugoslavia, 1945-48" i *Journal of Contemporary History*, Vol. 39 (no.4) (London, Thousand Oaks, 2004).
38. Prosperi, L. "The Missed Italian Nuremberg: The History of an Internationally-Sponsored Amnesty" i *Social Science Research Network* (November 25, 2016).
39. Richard, E. *The Third Reich in Power* (New York, 2005).
40. Robertson, E.M. *Hitler's Pre-War Policy and Military Plans* (New York, 1967).
41. Schmitt, B.E. "Italian Diplomacy, 1939-1941" i *Journal of Modern History*. Vol. 27 no 2 (1955).
42. Shirer, W.L. *The Rise and Fall of the Third Reich* (New York, 1960).
43. Sullivan, B.R. "The Italian-Ethiopian War, October 1935 - November 1941: Causes, Conduct, and Consequences" i H. Ion og E.J. Errington eds.: *Great Powers and Little Wars: The Limits of Power* (Praeger Pub., 1993).
44. Taylor, A.J.P. *The Origins of the Second World War* (London, 1963).
45. Toscano, M. *The Origins of the Pact of Steel* (The John Hopkins Press, 1967).
46. Watt, D.C. "Appeasement. The Rise of a Revisionist School?" i *Political Quarterly*. Vol. 36 (1965).
47. Watt, D.C. "The Rome-Berlin Axis 1936-1940. Myth and Reality" in *Review of Politics*. No. 22 (1960).
48. Watt, D.C. *How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938-1939* (Heinemann, London 1989).
49. Weinberg, G.L. "The German Generals and the Outbreak of War 1938-1939" i Preston, A. eds. *General Staffs and Diplomacy before the Second World War* (London, 1978).
50. Weinberg, G.L. *The Foreign Policy of Hitler's Germany. Vol. 1: A Diplomatic Revolution in Europe 1933-1936* (University of Chicago Press, 1970).
51. Weinberg, G.L. *The Foreign Policy of Hitler's Germany. Vol. 2: Starting World War II 1937-1939* (University of Chicago Press, 1980).
52. Wiskemann, E. *The Rome-Berlin Axis* (Oxford University Press, 1949).
53. Wright J. og P. Stafford "A Blueprint for War? Hitler and the Hossbach Memorandum" i *History Today*. Vol. 38 Marts (1988).